

ILLVSTRISSIMO PRIN-
CIPi AC DOMINO, DOMINO
FRIDERICO IV. COMITI PALATINO

AD RHENVM, S. ROMANI IMPERII ARCHIDAPIFERO, & Electori, Duci Bauariæ, &c.
Domino nostro clementissimo.

ILLVSTRISIME Princeps Elector, Comes Palatine, Domine clementissime, postquam sapenumero ab honestis viris historiarum studiosis, interpellati, & diligenter rogati sumus, ut opusculum hoc præfens (: quandoquidem et illud in plarisq; fermè linguis dudum in lucem prodijt :) etiam latinisati donaremus, et Iconibus artificiosis, illustrare conaremur, ut totus tractatus redderetur luculentior et nitidior, ac lectorem beneuolum ad attentionē maiorem inuitatum extimularet: missum atq; exhibitum est tandem nobis, eo fine et cōsilio ab ipso auctore et traduttore exemplar manu scriptum. Aequitati ergo consentaneum fore iudicauimus, ut in nobis nihil desiderari pateremur, sed nec opera quāquam ardua et impensis haud vulgaribus parcere voluimus, ut candidi Lectoris expectationem et desiderium, quantum in nobis fuit, expleremus. Colophonem igitur huic operi imponentes, maturè intelleximus Historiam hanc, omnibus doctis et honestis viris vsui magno futuram, in primis contemplanti- bus radices, abominanda & à p̃ys mentibus alienissima, tyrannidis, Auaritiæ nempe, à Virgilio Auri sacram famem, sapienter appella- tam, foras eam libetè dedimus. Et licet, dulcissimis, extrema senectæ vir. parens noster, in suis historijs Americis, iam dudū publicatis Ge-
(2 storum

D E D I C A T I O.

storum quorundam, in tomis, ab Hieronymo Benzone calamo illustratis, faciat mentionem, sit tamen id obiter saltem pro illius historia occasione. Hic vero libellus continet absolutam descriptionem inmanissimorum Hispanica gētis facinorum, qua in miseros et infontes Indos exercuerunt. Eorum Icones maiori ex parte hic ponere et consultum fore existimauius. Cum igitur Illustrissime princeps Septemvir, D. clementissimo, hic tractatus, licet exiguus, veritati pura undiquaque corresponsdeat, et experiētia multiplici subseruiat, illustri alicui Patro- mo eundem nuncupandum esse censuimus, sub cuius tutela et patrocinio, à maleuolentia Zoilorum tutus luce frui posset. Quia verò non solum in vniuersi mundi Theatro Celsitudinis V. optimi erga bonas artes et heroicas virtutes principe Electore dignissimas, affectus generosissimi celebrantur, verumetiam ad exoticarum historiarum cognitionem alacritas decantatur, constanti prater ea fama ad nos perlatum sit, V. Celsitudinem, confectis granioribus, gubernationem Palatini populi concernentibus, negotijs, solere laudatissimorum suorum Maiorum vestigijs insistere, ac dulcissimis historiis se recreare et oblectare, permoti laudabilis fama illius magnitudine, tractatū hunc historicum V. Celsitudini submisē offerimus et dedicamus. Humiliter orantes, ut ea clementer eundem suscipere, et illustri suo patrocinio tueri dignetur. Data Anno salutis recuperata 98. Calendis Februarij.

Illustrissimæ C. V.

humilimi Clientes

Ioan. Theodor. & Ioan. Israel de Bry
ciues Francofordienses.

P. A.

Præfatio ad Lectorem.

PAVLVS APOSTOLVS non immeritò Auaritiam malorum omnium radicem esse dixit, siquidem experientia quotidiana satis probat, nullam tere esse malorum speciẽ, quæ ab hac scelerata habendi cupidine non scaturiat. Cui consentiunt complures prophætorũ hominũ sententiæ ex naturæ sensu, & rerũ quas cernebant vsu prolata & expressæ, qualis illa Bionis Philosophi, *πάσης κακίας μητρόπολις ἡ Φιλαργυρία*, id est, Auaritia omnis improbitatis est Metropolis: & illa Timonis, Duo sunt malorum elementa, *ἀποληψία καὶ φιλοδοξία*, id est, inexplebilis opũ audivitas, & gloriæ appetitio. Huc etiam pertinet Senarius ille Menandri, *κακὸν μέγιστον ἐν βροτοῖς ἀποληψία*, id est, malũ maximum inter hominẽs est inexplebilis habendi cupiditas. Ex Iuuenalis Satyr. 14.

Inde ferè scelerum causa. nec plura venena

Miscuit, aut ferro grassatur sæpius ullum

Humana mentis vitium, quàm saua cupido

Indomiti census. Nam dives qui fieri vult,

Et citò vult fieri. Sed quæ reuerentia veri,

Quis metus, aut pudor est unquam properantis avarit?

Quibus addi potest & illud Virgilianum,

Quid non mortalia pectora cogis, Auri sacra fames?

Et sanè ex hac scaturigine oriũtur quotidie innumera fraudes, fallaciæ, periuria, circumventiones, rapinæ, lites, odia, veneficia, crudelitas, cædes, bella, denique omnes ferè nocendi artes. Nihil sanè suadet avaritia, sed ad omnem iniustitiam & iniquitatem homines impellit, iuraq; omnia diuina & humana violare cogit: eosdem omni humanitate spoliatur, atque in feras rapidas & crudelissimas transformatur. Cuius rei luculentissimum testimonium & exemplũ habemus in historia, quæ hoc libro, quẽ iam primum Latine edimus, continetur,

):(3 in

PRÆFATIO AD LECTOREM.

in quo crudelitates immanissimæ, ab Hispanis & alijs, quorū in eo fit mentio, aduersus miseros illos Indos occidentales perpetrata describuntur, quarum atrocitas tanta fuit, vt qui talia commiserunt, Leones potius aut Tigrides, fuisse dicas quàm homines. Nulla enim diuini numinis aut fidei suæ honorisq; habita ratione, eo sæuitiæ ac tyrānidis progressi sunt, vt totum illum orbem nuper repertum, nō tantum latrocinijs & populationibus, sed & incendijs, suspendijs, cædibus promiscuè virorum, mulierum & infantium repleuerint, nec vllum tormenti genus omiserint, quod non in miseros illos homines exercuerint. Quæ omnia, sola illa insatiabili cupiditate & auaritia ducti perpetrarūt. Quod & Indi aliquādo is summa cum ignominia exprobrarunt. Quosdam enim Hispanos captos, reuinctis manibus pedibusq; in terrā proiecerunt; mox auro in os iacentis infuso dicebant, Ede, ede aurum Christiane. Sed et eò infaniæ tandem Christiani ab illa peste dementati deuenerunt, vt in mutuas cædes perfidè & crudeliter sæuierint, bellisq; ciuilibus sese inuicē confecerint. Vnde facile est iudicare, quo iure glorientur illi se nouas illas terras adijisse, easq; conquisiuisse, vt Barbaros fidè Christianā viamq; salutis edocerent. Deus autem opt. Max. quem nihil latet, quique nullum facinus & flagitium occultum finit, sed omnia suo tempore ad maiorem impiorum confusionem & ignominiam, & in aliorum exemplum in lucem producit, sæua quoque tyrannorum illorum facinora & flagitia silentio recta & sepulta manere noluit. Sed Bartholomæum de Casis episcopum libri huius authorem suscitauit, qui ea in eorum ignominiam & opprobrium sempiternum manifestaret, & in publicum efferret. Cum enim bonus ille vir animaduerneret, nullas monitiones aut reprehensiones apud illos tyrannos in India quicquam ponderis habere, ipsemet in Hispaniam transfretauit, ac Illustrissimo Principi Philippo Cæsareæ Maiestatis Caroli V. felicissimæ memo-

PRÆFATIO AD LECTOREM.

memoriæ filio, ea quæ partim oculis suis viderat, partim ab alijs etiam de suis facinoribus glorientibus audierat, nō tantum verbis, sed & scripto exposuit. Vnde commota ipsa Cæsarea Maiestas statim remedium tantis malis adhibendum censuit, eumq; ordinem rebus Indicis constituit, vt ab eo tempore tyrannis illa & sæuitia aduersus barbaros parumper repressa, atq; illa natio à dura illa & intoleranda seruitute quodammodo liberata, aut saltem subleuata fuerit. Scriptum autem illud Bartholomæi episcopi quod Ill. Principi obtulit, iam antea Scuiliz Hispanico sermone, & postea alibi tū Gallico, tum Belgico, & tādē Germanico idiomate excusum, nos nunc primum Latino sermone edendum curauimus, vt quilibet, ex quacūq; natione & gente is fuerit, in hoc libro tanquam in Speculo contemplari queat, quàm tetros, horrendos & perniciosos fructus hæc infelix malorū omniū radix, nempe auaritia, producat, atq; inde eam magis ac magis abominari discat, eamque ex suo pectore penitus extirpare conetur. Nullus enim est, qui vbi suam conscientiam seriò examinare voluerit, hanc pestem in sinu suo latentē non reperiatur: quodq; magis dolendum est, in ea tempora incidimus, quibus hæc pestis pro peccato & vitio vix à quoquam habetur: cum tamē eam Paulus & idololatriam esse & nos à regni Dei hæreditate excludere pronunciet. Quod si ea libertate & licentia frueremur, quam Hispani in India sibi vrsurparunt, nec vllus superioris Magistratus metus nos in officio cōtineret, haud dubium est, quin nulla in parte sæuitiæ, crudelitatis, inhumanitatis & iniustitiæ Hispanis illis cederemus. Quod & quotidiana exempla eorum, quæ vulgò & passim fiunt, satis confirmant. Quare nisi pœnitentiam egerimus, verendum est, ne tandem Deus iustissimus Iudex ob hanc nostram inextinguibilem auaritiā nos in reprobū sensum coniiciat, nosque Satanæ & eius Angelis tradat, qui non aurum liquefactum, sicut Hispanis accidit, sed picem & sulphur:

PRÆFATIO AD LECTOREM.

phur tartareum nobis infundant, nosq; in stagnum ardentis ignis in æternum præcipit. Quod à nobis omnibusq; veris Christianis per suam gratiam & misericordiam auerrat Deus Opt. Max. Cæterum ad superiorem rationem, quam adduximus, propter quam hoc opus in Latinum sermonem vertendum & publicandum censuimus, hæc etiam accedit, quòd plurimum sollicitati ac rogati fuimus, ut ipsum figuris & iconibus ornaremus & illustraremus, quibus superiores editiones caruerunt, & sine quibus hoc opus quodammodo imperfectum esse videtur. Eas autem huic editioni adiecimus ita diligenter & artificiosè elaboratas, & ad viuum effictas, ut ex earum contemplatione quivis tantum non in rem præsentem adduci queat, quod & lectoribus non mediocri historiæ intelligendæ adiumentum, nec non & honestam voluptatem allaturum confidimus. Omnes autè summo opere rogatos volumus, ut sibi persuadeant, nos in nullius gentis vel nationis odiū aut fauorem ex priuato aliquo affectu hoc opus edere, sed in publicum commodum & emolumētum. Bonos enim & malos homines in quavis gente & regione esse & reperiri (quanquā bonos mali numero semper superant) nec vitia quorundam toti genti esse imputanda scimus: Hisce finem faciemus, teq; beneuole lector, Deo omnipotenti commendabimus: quem & oramus, ut tibi spiritum suum sanctum largiatur, qui mentem tuam illustret, quò hanc historiam ita legere possis, ut non tantum Hispanorum vitia in ea animaduertas & detesteris, sed & malorum illorū omniū causam & fomitem in te quoq; esse agnoscens, tua ipsius consideres & expendas, atq; ita Deum tanto ardentius pro impetranda peccatorum tuorum remissione quotidie preceris per Iesum Christum Dominum nostrum, cui sit honor & gloria in secula seculorum, Amen.

COMPENDIOSÆ HVIVS NARRATIONIS ARGVMENTVM.

PRÆM rerum, quæ in America diuersis regionibus gesta sunt, ab eo tempore, quo non sine miraculo America reperta est, & detecta, ab Hispanisq; culta, & habitata, vsq; in presentem diem, tanta est magnitudo, ut omnem eorum, qui non adfuerunt, fidem superare, omnisque aui rebus, quantumvis bene gestis, tenebras offundere, easque aeterno silentij tumula sepelire videatur. Neque verò sanguinolenta illa hominum innocentium carnificina; urbium destructiones, & incendia; provinciarum deuastationes; Regnorumque deplorabilis ruina, minori, quam reliqua admiratione, animos rapiunt. Quæ ad aulam accedens Bartholomæus de las Casas, vel Casau, ex monacho ad Episcopalem dignitatem eleuatus, ut Imperatoriam Maiestatem, tanquam oculatus testis, harum rerum certiorum redderet, multis talium nesciis, & ignariis, narrauit. Qui quidem importunis multorum precibus sollicitatus, breui scripto, quæ vidit, posteritati reliquit. Cum autem aliquot annis elapsis cerneret multos omnium humanitate, & sensu destitutos, qui sua auaritia, & ambitione hominis nomine indignos se præbebant, iterum (nondum contenti tantis malis & calamitatibus, quibus in destruendo toto hoc orbe usi erant) conari Regi persuadere, ut eius consensu, & approbatione, eandem facinorum viam aggrederentur: consultum illi visum est, compendiosam hanc, quam iam antea scripserat, narrationem Principi Domino nostro offerre; qui auctoritate sua efficeret, ut defensione; & expressa Imperatoris prohibitione improba illorum intentio reprimeretur. Vt autem facilius legeret sua Celositas, hunc libellum tradere typographo expedire existimauit. Et hæc est causa, & ratio, cur in lucem prodire hanc breuem narrationem voluerit.

¶

Prolo-

PROLOGVS FRATRIS
BARTHOLOMÆI DE LAS
CASAS, VEL CASAI, EPISCOPI: AD
Illustrissimum, & Potentissimum Hispaniarum Princi-
pem Philippum Dominum nostrum.

Cum ita sit (Illustrissime, & potentissime Princeps) ab Omnipotentis Dei providentia, ita constitutum mundum fuisse, ut ad utilitatem totius generis humani Reges essent, qui Regnis, & Prouinciis dominarentur, quique populi patres & pastores (sic enim eos Homerus nominat) & per consequens nobiliora, generosioraq; totius Reipub. membra existerent: bona Regum voluntas ius suum cuiq; tribuendi in dubium merito reuocari non potest. Quod si iniuriarum, quae in Reipub. saepe committuntur, castigatio non fiat, & debita correctio errorum & abusuum, inde procedit, quòd cognitio ad eos non perueniat: alioquin procul dubio omni diligentia, & studio legitima remedia quarerent & adhiberent. Quod testari videtur in suis prouerbiis Salomon, cum dicit: Rex, qui sedet in folio iudicij, dissipat omne malum intuitu suo. Hoc enim de natua, & naturali Regis virtute existimandum est, solam cognitionem mali, quo eius Regnum premitur, sufficere (cum ne per minimum temporis momentum ferre, aut tolerare possit) ad integram illius restitutionem, & liberationem.

Apud me igitur considerans (Potentissime Princeps) perditionem, mala, & damna (qualia vix ne imaginatione quidem complecti, ab hominibus patrata esse, possumus) tam multorum, amplorumque Regnorum, quae nouus Indiarum mundus, merito nuncupantur, quae à Deo, eiusque Ecclesia, ut illorum gubernacula tenerent, ad fidem conuerterent, eorumq; tam in temporalibus, quàm spiritualibus prosperitati studerent, Castella Regibus commissa, & commendata fuerant: Cum, inquam, ego, spacio quinquaginta annorum, quibus in viuis egi, non mediocrem adeptus experientiam, haec mala, quae dum in illis regionibus versarer, ipsis oculis

oculis vidi, diligenter apud me perpendo, nec lingua, nec calamo ita imperare possum, quin Celsitudinem Vestrā de aliquibus rebus particularibus monitam faciam, certioremq; reddam, ut illis commota, & incitata, studiosas, feruentēsq; preces suæ Maiestati fundat, ne his tyrannis ad eas, quas conquiesuerunt, terras (conquisitas enim volunt) regressus, ut sperant, concedatur, cum conquestiones istæ per se iniquæ sint: præsertim verò, contra hanc Indicam gentem, quæ pacifica est, humilis, benigna, & neminem ledens iniusta, tyrannica, omniq; iure tam diuino, quam humano damnata existant. Quare ne vlla in me caderet culpa ob reticentiam & silentium infinita, cum corporum, tum animarum, mihi cognita perditionis, consultum & æquum mihi visum est, illorum quædam gesta, à me, ex infinito numero, proximè præteritis diebus selecta, typis mandare, ut maiori commoditate, & minori labore eorum lectioni Celsitudo Vestrâ incumbere queat.

Est quamvis Archiepiscopus Toletanus Celsitudinis Vestræ paedagogus, cum esset Episcopus Carthaginensis sibi à me concedi petiisset, obtulissetq; Celsitudini vestra, timens tamē ne variis terra mariq; susceptis itineribus, Regijsq; negotijs, quibus continuò præpeditur, distenta, illorum vacare lectioni non potuerit, vel tradiderit obliuioni: & crescat interea inordinatum, & temerarium eorum desiderium, qui omne ius ludibrio habentes, effusi humani sanguinis stillantibus riuis delectantur, & amplissimis his regionibus naturales incolas, & possessores infinita cæde eripere, thesaurisq; immensi pretij priuare, flocci faciunt: cum, inquam, tyranni isti omnibus modis, & coloratis, fucatisue rationibus suæ petitioni insistant, ut sibi permittantur, & concedantur ista, quas vocant, conquestiones, quæ salua lege naturali & diuina, & sine maximis peccatis mortalibus, quæ horrenda, & æterna supplicia mereantur, concedi, & permitti nullo modo possunt, consultum esse existimaui compendiosam hanc narrationem, ex ampla, quæ de cædibus, & damnis huic regioni illatis, scribi & posset, & deberet, historia decerpere, & Celsitudini vestra offerre. Omni autem humilitate Celsitudinem vestram rogo, ut eam Regia illa clementia, & benignitate, qua suscipere

A 2

consuevit

4 CRVDELITATES HISPANORVM

consuevit eorum opera, qui omnes suas vigilias, omnesque labores eo conferunt, ut bono publico, statusq; Regij prosperitati inserviant; & recipere, & legere non dedignetur. Qua perfecta, & iniquitatis atrocitate, qua contra innocentissimos hos homines committitur, mille cruciatibus eos cædendo, & laniando, nulla pugnante ratione, praterquam avaritia, & ambitione eorum, qui horrenda hac scelera patrant, non displiceat C.V. precibus efflagitare, & factò ipso Maiestati suæ persuadere, ut omnibus tam damnoſis, & detestandis precibus incumbensibus suam authoritatem denegat: immo ut terrorem omnibus incutiens, edicto prohibeat, ne ullus de ea re verba facere deinceps audeat; ut iniusta hac petitio infernalibus, & æternis silentij tenebris circumfusa teneatur. Quares, Potentissime Princeps, expedit, & est omnino necessaria; ut Deus prosperum florentemque, tam in spiritualibus, quam temporalibus, statum Regiæ huic Coronæ Castellana concedat atque largiatur.

INDIA

IN INDIIS PATRATA.
INDIARVM DEVASTATIONIS, ET EXCIDII BREVISSIMA
 NARRATIO.

ANNO millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo India inuenta & detecta; anno sequenti ab Hispanis habitata est, ita ut multitudo quædam Hispanorum ab hinc quadraginta nouem annis eò profecta sit. Primò autem ad Insulam Hispanicam appulerunt, quæ quidem fertilissima est, & propter amplitudinem & longitudinem, ut quæ sexcenta milliaria in circuitu habeat, hoc tempore celebris. Vnde quaque autem circuitur penè innumeris insulis, quas & populo, & naturalibus incolis ita refertas vidimus, ut vix in toto terrarum orbe regio tam multis habitatoribus munita, reperiri possit. Terra autem firma, quæ ab hac insula ducentis quinquaginta, & paulò plus, milliariis distat ultra longitudinem decem millium milliario- rum, circa littus maris, protrahitur, quæ quidem terræ iam re- pertæ sunt, & plures, procedente tempore, deteguntur: tanta autem multitudo has regiones incolit, & habitat, ut ibi ab Omnipotente maior pars generis humani congregata, & conuo- cata videatur.

Infinita autem hæc hominum multitudo ita à Deo creata est, ut simplicitate gaudeat, astutiæ, calliditatis, & malitiæ omni- no expers sit, & inimica, naturalibus dominis obedientissima, & fidelissima; erga ipsos verò Hispanos, quibus & inseruit, & subdita est, humilis, patiens, & pacifica existat; denique ut reie- ctis litibus & motibus, remotoque odio sine vindictæ cupiditate viuat.

Hic populus delicatissimus est, & tenerrimus, eiusq; est tam debilis, & inæqualis temperies, ut laborem tolerare non queat, paucisq; annis, quocunq; tandem morbo, vitæ finem imponat,

ita vt ipsi Principum, & Dominorum liberi, qui hic apud nos in delitiis, omniq̃ue rerum affluentia nutriuntur, illorum etiam agricolarum natis deliciores, & teneriores non existant. Hæc gens est pauperrima, & maximè indigens, pauca possidens, bonis temporalibus non inhians, idcirco nec superba, nec ambitiosa. Tali verò cibo viſitat, vt Sanctorum Patrum in eremo victus magis parcus, minusue delicatus haud extiterit. Nuditate, solis verendis tectis, pro vestimento vtitur: stragula villosa, quæ est vnius vlnæ longitudinis, vel tela, quæ est ad summum duarū, illi est loco maximi & calidissimi tegumenti. Tegeti vero incumbit, & quibus pinguior est fortuna, retia in quatuor angulis, nodis alligata, pro lecto sunt, quem suo idiomate Insulæ Hispaniolæ habitatores Hamecas appellant. Ingenio subtili, & docili hi homines præditi sunt; gens est docilis, & omnis bonæ doctrinæ capax, & ad sanctam nostram Catholicam religionem suscipiendam aptissima; neq; etiam inhabilis ad bonos mores, vt quæ non tam variis, quam reliquum hominum genus, impedimentis, distrahatur: ita vt, vel primis labris, fidei, vt ita dicamus, rudimentis degustatis, tanto desiderio & feruore ad exercitium Sacramentorum Ecclesiæ, & seruitij diuini, feratur, vt ipsis religiosus ad tantos impetus sustinendos, maxima, & singulari patientia opus sit. Et vt finem imponam, sæpe Hispanos (qui bonam, quam in illis cernebant naturam; negare non poterant) hoc proprio ore proferētes audiui; nempe ad vitæ summam beatitatem, in illis solam Dei cognitionem requiri.

Ad agnos autem tam lenes, & dictis qualitatibus ab Omnipotente dotatos, vt tygres, lupi, & leones crudelissimi longa fame oppressi, Iberi acceſſerunt, nulli rei ab hinc quadraginta annis incumbentes, præterquam cœdibus horum miserorum; quos diuersis tormentorum generibus ab vllō antea nec visis, nec auditis (quorum aliqua pars inferius describetur) tam inhumanè & crudeliter lacerant, & dilaniant, vt ex tribus millionib.

quos

quos, sola Hispaniola Insula capiebat, iam ex naturalibus incolis vix restent trecenti. Cuba verò Insula, quæ in eandem longitudinem, qua Valladolid à Roma protrahitur, iam deserta, & inculta, in ruina iacet. Insulas Sancti Ioannis, & Iamaycæ, quarum vtraque & ampla est, & fertilis, desertas & desolatas conspiciere licet. Lucayæ autem Insulæ ex ea parte, quæ Septentrionem respicit, Hispaniolæ & Cubæ vicinæ; quæ sexaginta sunt numero, vel circiter, cum Insulis, quæ vulgo Gigantum appellantur, & aliis, quarum, quæ infertilior est, horto Regio Hispaniensi, fertilitate præstat, non sine maximo, & salubri aëris temperamento, iam omni habitatore vacuæ cernuntur: cum tamē ultra quingenta millia hominum in his regionibus (accedentibus Hispanis) vixerint, partim cœde sublatis, partim vero vi extracti, ut in fodinis Hispaniolæ Insulæ, quæ sine naturali habitatore manserat, laborarent. Navis quædam has Insulas visitans, ut facta segete, residuæ spicæ (nam probus aliquis Christianus pietate, & misericordia motus, ut aliquas animas ad Christi cognitionem attraheret, tam periculosum iter susceperat) colligeretur, vndecim tantum homines, quos ipse vidi, reperti sunt. Aliæ plus quàm triginta numero Sancti Ioannis insulæ confines, omni populo spoliatae sunt. Quæ omnes insulæ duorum millium milliariorum longitudinem superant, & tamen omni populo, incola, & habitatore populatæ iacent.

Quod verò ad terram firmam attinet, certi sumus, & pro comperto habemus, inhumanis & execrandis suis factis decem Regna maioris amplitudinis, quàm sit tota Hispania, sub ea etiam comprehensis Arragoniæ, & Portugaliæ Regnis; id est ultra mille milliaria Hispanos expopulasse, & omni populo, & habitatore priuasse, quæ præsentī adhuc die deserta; & ad deplorandam ruīnam (cum antea vix regio vlla maiori incolarum numero abundarit) reducta cernitur. Nos autem pro certo affirmare audemus iis quadraginta annis, quibus cruentam, & detestandam

8 CRVDELITATES HISPANORVM

standam suam tyrannidem in ijs regionibus exercuerunt Iberi, iniuste, vltra duodecim (computatis tam viris, quàm fœminis, & pueris) milliones hominum fato functos esse: Neque verò parcere me veritati existimarem, si vltra quinquaginta milliones hominum naturæ debitum persoluisse, dicerem.

Qui ex Hispaniæ remotis oris, ad has Insulas appulerunt, quique Christianos se esse iactitant, duplici præcipuè via, ad extirpandam & tollendam hanc nationem de facie terræ, processerunt. Quarum prior est iniustum, cruentum, & sanguinolentum, quo vsi sunt, bellum. Altera, quòd omnes eos de medio sustulerint, qui vel adhuc aliquid libertatis respirarent; vel qui refecatis, tam iniquæ captiuitatis, vinculis, pristinam libertatem recuperare (quod quidem potentiores; viriq; strenui, & fortes animo voluebant) decreuissent: illis enim bello sublati solas fœminas, & pueros hac aura frui patiebantur; quibus postea tam suaue iugum imponebant, vt bestiarum non sit deterior conditio. Ad quas duas impiæ tyrannidis species, tanquam subalterna ad genus, reliqui, & infiniti modi quibus ad extirpationem, & desolationem huius populi vtuntur, reduci, & reuocari possunt.

Ad destructionem autem & desolationem innumeri istius populi, solum aurum Hispanorum, vltimus finis, & scopus fuit; & vt exiguo tempore ditati, ad status, & dignitates, quæ personis nullo modo congruebant, tanquam vnico saltu, peruenirent. Denique, vt vno verbo dicam, illorum auaritia, & ambitio, qua vix maior excogitari posset, harumque regionum incredibiles diuitiæ, incolarumque humilitas, & patientia (quæ aditum ad has terras faciliorem reddebat) huic rei ansam præbuere. Quos tanto contemptui habebant, vt eos (de ijs, quæ præsens vidi, omni mendacio seposito, loquor) non vt bestias, hoc enim peroptare, sed vt abiectissimū terræ fimū tractarent. Sicq; de illorū anima, & vita solliciti fuerunt, vt supradictus numerus
omni

omni fide, sacramentisq; priuatus, vitam cum morte commutauit. Et hoc non minori veritate, quàm præcedentia, nititur (quod nec ipsi tyanni, & carnifices, sine mendacij nota, negare possunt) ab Indis Iberos nulla vnquam iniuria affectos, sed potius tanquam de cælo demissos, eos coluisse, quousq; infinitis iniuriis, violentisq; tormentis, & suorum iniusta cæde laceffiti, ad arma concurrere coacti sunt.

De Insula Hispaniola.

IN hac Insula, ad quam primò Hispanos appulisse diximus, cruentæ cædes & hominum perditiones principia duxere: fœminas enim, & pueros Indis eripiebant, vt sibi inferuissent, & eorum opera male vterentur; eorum autem victum magno sudore, & labore partum consumeabant, eo non contenti, quem vnusquisque secundum suæ facultatis vires, quæ semper perexiguæ sunt (necessaria enim tantum ad vitam reiectis superfluis, domi asseruant) gratis dabat, vnica autem die, quæ ad trium familiarum, quarum vnaquæq; decem personas caperet, alimentum vnus mensis, sufficeret, Hispanus vnus absolvebat. Et sic his malis fracti, tantisq; afflicti tormentis, & violenta tractatione, tales homines è cælo non esse missos, cognoscere cœperunt. Et idcirco alij cibos, alij suas fœminas, & liberos in latebris abscondebant: alij verò, vt gentem tam duræ, & terribilis conuersationis fugerent, prærupta montium quærebant. Ibeti autem non solum colaphis, pugnis, & sceleratis baculorum ictibus eos excipiebant; sed etiam violentas manus in gubernatores ciuitatum injicere non verebantur. Et hæc eò temeritatis, & impudentiæ deuenerant, vt quidam Capitaneus, totius Insulæ potentissimi Regis fœmina vi abuti ausus sit. A quo tempore cogitare cœperunt, quibus modis & rationib. Hispanos regione sua pellerent; armaq; incontinenti susceperunt. Sed quæ arma Deus bone? ea scilicet, quæ maiorem habent similitudinem tam in of-

B

fensione

10 CRVDELITATES HISPANORVM
 fensione,quam defensione,cum puerorum qui certant arundi-
 ne,lusu,quàm cum armis virorum.

Quod cernentes Hispani generosis equis insidentes, gla-
 diis,& lanceis benè instructi, sanguinolentis suis stragibus, &
 stratagematibus initium fecere; ciuitatesque & pagos pereur-
 rentes,nulli ætati,aut sexui,ne fœminis quidem puerperis pe-
 percere,

percere, quin ventre aperto viuas in frusta diſcerperent. Pignori-
bus poſitis ſimul certabant, qui vnico enſis ictu hominem
medium aperiret, vel diſcinderet, vel qui maiori dexterita-
te corpus hominis capite priuatum, truncum relinqueret,
aut certè qui maiori induſtria mucronem viſceribus adi-
geret.

Infantium, pedibus ex matris mammis arreptorum, in-
nocentia capita rupibus conquaſſabant: alios, non ſine ſcom-
matibus in flumina proijciebant; cadentiaq; in aquam cor-
pora, irriſione ſuæ crudelitatis & inhumanitatis teſte, ad
motum inuitabant: alios vnà cum matribus enſium inhumana-
nis mucronibus exponebant.

Certa patibula erigebant, lata quidem, ſed ita de-
miſſa, vt pedes terram ferè attingerent, quorum vnumquod-
que tredecim perſonis in honorem, & reuerentiam, vt dice-
bant, noſtri Redemptoris & eius Apoſtolorum, deſtinatum
erat, quibus igne impoſito illis affixos, in cineres viuos redi-
gebant. Quos verò vitæ ſuperelle volebant eos ſemiſciſſis,
& pendentibus manibus dimittebant; cum hac fugæ expro-
bratione: Nuntias has ferte litteras ijs, qui latitantes in mon-
tibus nos fugiunt.

B 2 Hac

Hac morte communiter Dominos, & Nobiles mul-
 tabant. Perticis turca suffultis craticulas struebant, paruoq; igne
 supposito, hi miseri paulatim, animam, magnis clamoribus, tor-
 mentorumq; desperatione, efflabant.

Vidi aliquando quatuor, aut quinque ex potentioribus
 Dominis, his craticulis impositos torreris; & non procul duę, vel
 tres alię craticulę, ijsdem mercibus instructę viscebantur; cum-
 que ma-

que magni, qui ibi audiebantur clamores, Capitaneo essent molesti, quietemq; eius impedirent, eos laqueo tolli, & strangulari iussit. Spiculator, (cuius nomen mihi est notum, nec minus incogniti Hispali parentes) quo minus id fieret, prohibuit, sed ori impositis epistimijs, ne illorum exaudirentur clamores, ipse met ligna struens, adfuit, quousque ad placitum tostis, animam efflarent. Harum rerum, & aliarum innumerabilium, oculos habeo testes. Quia verò omnes, quibus data erat potestas, tam inhumanam gentem, ab omni pietate alienam, generisque humani extirpatricem, & inimicam, tanquam scopulos euitantes, in montibus latebras quærebant; canes venaticos, & crudeles, ita instruxerunt, ut primo visu, minimoque temporis momento Indianum, tanquam porcum, deuorarent. Ab istis canibus hæcædes, & deuastationes patrabantur. Et quia quandoque, rarò tamen, iusta æquitate moti Indiani, aliquos Hispanos cœdebant, inter se hanc promulgarunt legem, ut pro vno Hispano occiso, centum Indiani neci darentur.

De Regnis, quæ Insula Hispaniola, capiebat.

HÆc Hispaniola Insula quinque maxima Regna, totidemque potentissimos Reges, capiebat, quorum Imperio reliqui ferè Domini, quorum infinitus erat numerus, parebant. Erant etiam quarundam separatarum regionum Domini, qui horum Regum, pro superiore, nullum agnoscebant. Horum Regnorum vnum, Magua appellabatur, quod significat planitiem. Hæc planities res est, si vlla in toto orbe, memorabilis, & scitu digna: Nam à meridie ad Septentrionem, in octuaginta millia porrigitur: latitudine verò quinque, octo, & quandoque decem completitur: vndique autem altissimis montibus circumclusa tenetur. Illam alluunt ultra triginta millia fluuiorum, & riuulorum, quorum duodecim celebribus illis fluuijs Ebro,

14 CRVDELITATES HISPANORVM

Duero, & Guadalqueuir magnitudine non cedunt: Omnesq; fluij, qui è monte ad Occidentem vergente (quorum numerus est viginti millium) oriuntur, auro sunt ditissimi. Quo monte, prouincia Cibao continetur, vnde, fodinæ Cibao; ex quibus prodit exquisitum illud, & purum, tantique apud nos nominis viginti quatuor caratarum aurum; nomen habent. Huius Regni Rex, & Dominus Guarionex vocabatur, qui sub sua ditione vasallos, & Dominos tam potentes habebat, vt eorum vnusquisq; ad seruitium Regis Guarionex sexdecim millia militum adducere potuisset. Quorum Dominorum aliqui mihi noti fuere. Hic Rex erat obedientissimus, & non mediocri virtute præditus, natura sua pacificus, & erga Castiliæ Reges deuotissimus: hic suis subditis mandauerat, & iusserat, vt eorum quisque tintinnabulum auro repletum daret; succedente verò tempore, cum satisfacere non possent, eo medio scisso, alteram partem implere iussi sunt, huius enim Insulæ habitatores ferè nullam extrahendi ex fodinis auri industriam, aut experientiam habebant. Hic Cacicus obtulit se Regis Castellæ seruitio, ea conditione, vt illas terras, quæ ab Isabella, in qua prima mansionis suæ habitacula fixerant Hispani, ad Sanctum Dominicum in longitudinem quinquaginta milliarium extenduntur, coli curaret: dicebat enim, nec veritati illius sermo repugnabat, suos subditos non habere vsum & practicam auri fodiendi. Quibus promissis, & faciliè, vt scio, & alacri animo, sterisset, & inde ex annuo redditu vltra coronatorum Castellanorum, tres milliones, Rex percepisset, & iam, in illa Insula quinquaginta vrbes, Seulia ampliores, cernere liceret.

Sed qua compensatione, & remuneratione erga hunc tam clementem, & benignum Regem vti sunt? ea scilicet, vt eum, summa infamia, in persona coniugis, ab Hispano Capitano Christiani nominis indigno, violatæ, afficerent. Potuisset quidem, & tempus, & opportunitatem vindictæ sumendæ, militem

item conscribendo expectare: sed abscondere se; & Regno, & statu, in prouincia De los Ciquayos (in qua potens quidam eius vasallus, & subditus habitabat) exul & viuere & mori elegit. At Hispani de eius absentia certiores facti, latebris amplius locum non dedere, sed illato bello, illi, qui eos tam humaniter susceperat, deuastata omni regione eum reppererunt, & cœperunt; qui vinculis, catenisq; alligatus, naui, vt in Castellam captiuus duceretur, impositus est: in itinere, autem nauis periit, cum qua multi Hispani submersi, & magnum auri pondus; & inter hæc magnum auri granum, crasso pani simile, habens in pondere 3600. coronatos: ita Deo de enormibus illorum sceleribus, vindictam sumente.

Aliud Regnum Marien appellabatur, in quo est hodie portus, in vltima planitiei extremitate, qua Septentrionem respicit: estq; Regno Portugalix & amplius, & fertilius; dignum certè, quod frequenti habitatore incolatur; montibus enim abundat, auriq; & orichalchi fodinis diues est. Regi nomen erat Guacanagari, cui multi potentes Domini, quorum aliquos noui, parebant. Ad hanc regionem primus, senex Thalassiararchus appulit, cum Americam detexit, qui tam humaniter, & benignè à dicto Guacanagari receptus est, & tractatus cum omnibus Hispanis, quos nauigationis sue comites assumpserat, illis omnè opem, & auxilium ferendo (ibi enim Thalassiararchi nauis vndis absorpta fuerat) vt ex ipsius ore audiuerim, se ab ipsis parentibus, in propria patria, blandiùs accipi non posse. Hic Rex cœdes, & crudelitates Hispanorum fugiens, statu suo priuatus, in montibus obiit. Reliqui verò dynastæ, eius subditi, in ea seruitute, & seruitio, quod postea recensabitur, ex hac vita emigrarunt.

Tertium Regnum erat Maquana; regio etiam admiranda, sana, & fertilis, vbi hodie melius saccharum totius Insulæ conficitur. In ea regione tunc temporis regnabat Caonabo, qui reliquos,

reliquos, potentia, statu, grauitate, & ceremonijs, quæ in eius seruitio adhibebantur, superabat. Hic Rex, cum nihil minus suspicaretur, magna subtilitate, & industria ab Hispanis in ædibus proprijs captus est. Eum postea naui impo-
 fuerunt, vt Castiliam duceretur, sed cùm in portu sex essent naues vela ventis dare paratæ, pontus tantis procellis agitari cœpit, vt hæ omnes, cum ijs, quos capiebāt, Hispanis, absorptæ cum ipso Rege Canabao cathenis onerato, fuerint: in quo Deus æquo suo iudicio ostendit, non minus esse in hoc facto iniquitatis, & iniustitiæ, quàm in præcedentibus. Huic Regi tres, aut quatuor fratres erant, viri strenui, qui iniqua fratris, & Domini captiuitate offensi, auditis deuastationibus, & cœdibus ab Hispanis, in alijs regionibus patratis, intellectaque paulo post fratris morte; vt ab hostibus vindictam sumerent, arma susce-
 pere, quibus occurrentes Iberi certo equitum numero (qui vel maximè Indianis offendiculo sunt) tantam stragem ediderunt, vt media pars huius Regni, deuastata, & depopulata fuerit.

Xaraqua

Xaraqua quartum Regnum est, quasi centrum, & medium totius Insulæ; in diserto & ermone, & eloquenti idiomate par ex cæteris Regnis non habet; in politia vero, & bonis moribus, reliquis excellit. In eo maxima erat Dominorum, & nobilium copia, & ipsa plebs statu, habituq; corporis præstabat. His Behechio Rex erat, qui sororem Anacaona nomine; habebat. Vterque & frater & soror, Hispanos insignibus beneficijs afficiens,

C

& ex

& ex euidentibus mortis periculis liberans Regibus Castellæ magna seruitia præstiterat. Mortuo Behechio summa Regni penes Anacaonam remansit. Quadam autem die accidit, vt Insulæ gubernator sexaginta equitibus, & trecentis peditibus comitatus (equites autem soli sufficiebant, non solum ad deuastrandam Insulam, sed etiam totum terræ continens) trecentos circiter dynastas, ad se vocauerit; quorum potentiores fraudulenter, & dolose in domum stramineam conuocatos comburi, cæteros verò, cum infinito populo lanceis, & ensium mucronibus morte mulctari, iussit. Et ipsam Anacaonam, penes quam, vt dictum est, summa erat Imperij, vt maiori eam honore dignaretur, laqueo vitam finire coëgit. Quod si accideret, vt aliqui vel misericordia, vel auaritia moti, pueros pro affeculis retinentes, ne occiderentur, equis imponerent, aliter succedebat, qui à tergo eos transfoderet, vel si in terram deciderent, cruribus priuaret. Cum autem Indianorum aliqui, qui inhumana huic stragi supererant, in Insulam, quæ inde octo miliaribus distat, se recepissent, quod lanienam fugerent, ad perpetuam seruitutem à gubernatore damnati sunt.

Quintum regnum vocatur Hiquey, cui senio confecta Regina, Hiquanama nomine, quam Hispani in crucem sustulerunt, præsidebat. Eorum, quos hic viuos vidi concremari, membratim discerpi, varijsq; tormentis torqueri, & illorum, qui ex tantorum malorum reliquijs, viui in captiuitatem ducebantur, infinitus est numerus. Quia verò in horum populorum coedibus, & deuastationibus, tam varia dicenda forent, vt ea scriptis vix comprehendi possint (nec puto ex millesima eorum, quæ dicuntur, parte, vnicam explicari) vnicum de bellis supra dictis, conclusionis loco, addam, & in conscientia affirmabo dictis omnibus iniquitatibus, & facinoribus, alijsque, quæ quamuis me non lateant, prætermissa facio, non maiorem occasionem Indianos dedisse, aut dare potuisse, quam præberent
probi

probi religiosi in monasterio benè reformato viuentes, sibi bona, aut vitam subripiendis; & cur illi, qui mortem euaderent, perpetua captiuitate, & seruitute detinerentur. Hoc præterea addo, me credere, & certis coniecturis assequi eo tempore, quo hæc omnia in hac Insula patrata sunt, Indianos, ne vnico quidem peccato mortali, in Hispanos commisso, teneri, quòd hominum mereatur ultionem. Et quod ad ea peccata, quorum punizio Deo reservata est, attinet, vt sunt vindictæ immoderata cupido, odia, simultates, quibus in capitales hostes, vt illis erant Hispani, ferri potuissent, existimo paucos de illis rebus, iustè insimulari posse; minorq; erat illis impetus, & vigor (expertus loquor) quàm pueris decem, aut duodecim annorum. Et hoc certò scio Indianos semper iustam causam in Hispanos bella mouendi, habuisse; & Hispanos e contrà bellis neutiquam iustis cum illis certasse, sed iniquioribus, quàm vllus vnquam tyrannus gesserit. Quod de reliquis eorum in America & gestis, & factis affirmo.

Peractis bellis, omnibusq; habitatoribus mortuis; iuuenibus, foeminis, & pueris communiter reservatis, eos inter se diuidebant; alteri triginta, alteri quadraginta; huic centum, isti ducenti dabantur, & quò quisq; Tyranno maiori, quem gubernatorem appellabant, gratior erat, eò plures obtinebat, tali colore, taliq; conditione, vt eos in Catholica fide instruerent; cum ipsimet, quibus tradebantur instruendi, & animarum cura demandabatur, pro maiori parte essent homines idiotæ, crudeles, avaritiæ dediti, & omnibus vitijs coinquinati. Talem verò eorum curam habebant, vt ad fodinas auri extrahendi, & fodiendi gratia, qui labor est intolerabilis, viros mitterent; foeminis verò ad agros colendos, qui labor, etiam viris fortibus, & robustis, molestissimus est, utebantur. Illos autem herbis, & similibus rebus nullius substantiæ, alebant; atque ita in mammis puerperarum lac siccabatur, & exiguo tempore, paræ omnes creaturæ

interibant. Et quòd à viris fœminæ separatæ, illis non cohabitarent, proles nulla suscitabatur. Viri in fodinis fame, & labore vita priuabantur; fœminæ verò ijsdem fractæ malis & calamitatibus, in agris morte absumebantur. Et ita consumptus est, & exterminatus habitantium huius Insulæ, penè infinitus numerus; ijsdemq; modis totius orbis incolæ de facie terræ, tolli possent. Onera etiam octuaginta & centum librarû illis imponebantur, quæ per iter centum & ducentorum milliariû, ferre cogebantur. Hispanos etiam in pensili vehiculo, aut lectis in modum retiorum, ab Indianis confectis, ferebant; ijs enim, vt bestijs, ad transportanda onera, & itineris impedimenta, utebantur; vnde accidebat, vt in humeris, & dorso, liuor, belluarum fatifcentium more, appareret maximus. Et quod attinet ad flagellorum, baculorumue ictus, colaphos, maledictiones, & mille tormentorum, quibus in ipso labore, torquebantur, genera; ad illorum narrationem nec multa temporis interualla, nec ad scribendum immensi papyri cumuli, sufficerent, at potius animos terrore consternerent.

Hic animaduertendum est, harum Insularum, & prouinciarum desolationem ab obitu Serenissimæ Reginæ Dominiæ Isabellæ, qui incidit in annum millesimum, quingentesimum quartum, exordiû duxisse; antea enim istius Insulæ, pauce prouinciæ bello iniusto deprauatæ, aut fœdatæ fuerant, nec generali, vt postea, deuastatione violatæ; atq; hæc pro maiori parte, & ferè omnia Reginæ (cui Deus æternam concedat gloriam) celabantur, & præuelabantur; feruenti enim, & mirando zelo, desiderioq; penè diuino in horum hominum salutem, & prosperitatem ferebatur; cuius rei exempla, quæ & oculis vidimus, & manibus attigimus, in promptu habemus.

Sit etiam hæc generalis regula, nempe Hispanos, ad quamcunque Americæ oram peruenere, easdem crudelitates, strages, tyrannides, & abominandas oppressiones, in Indorum innocentissi-

nocentissimam gentem exercuisse; nouorumq; tormentorum generibus delectatos, in dies ad maiorem creuisse sæuitiam, & crudelitatem: quibus commotus Omnipotens, multo maiori & periculosiori lapsu, in sensum reprobum eos labi permisit.

De Insulis Sancti Joannis, & Jamaycæ.

ANno millesimo quingentesimo nono, Sancti Ioannis, & Iamaycæ insulas (quæ hortis, & apum alucis erant perfimiles) Hispani traiecerunt, eodem sibi proposito fine & scopo, quem in Insula Hispaniola propositum habuerant, infinita atrocitia, & supradicta facinora committentes, quibus inauditas crudelitates, cœdendo, vrendo, torrendo, & canibus homines exponendo, adiungere & addidere: deinde verò eos miris oppressiōibus, & tormentis in fodinis vexando, & affligendo, terram his innocentibus (quorum sexcenta millia, si non plura, hæc duæ Insulæ capiebant) priuarunt, & spoliarunt, ita vt hodie in vnaquaque vix ducentos homines reperire liceat, reliqui sine fide & Sacramentis perierunt.

De Cuba Insula.

ANno millesimo quingentesimo vndecimo Insulam Cuba traiecerunt, quæ non minore longitudine, quàm à Roma Valladolida distat, concluditur; in qua erant amplissimæ prouinciæ, & multo populo incolebatur, in qua non maiori humanitate & clementia, imò multo maiori sæuitia, & crudelitate processerunt. Multa notatu digna in hac Insula acciderunt. Cum Cacycus quidam, potens Dynastes, cui nomen Hathuey, qui paulò ante fugiendæ mortis, perpetuæq; captiuitatis, & seruitutis gratia, ab Hispaniola Insula Cubam se receperat, à quibusdam Indianis Hispanos ad hanc quoq; aduentare intellexisset, suis

„ set, suis omnibus conuocatis hac oratione vsus est: Vos non la-
 „ tet rumor de Hispanorum aduentu passim inter nos sparsus, &
 „ experientia consecuti estis, qua tractatione, tales, & tales (eos
 „ nominabat) & Hayti (sic sua lingua Hispaniolam vocant) inco-
 „ las exceperint, ad nos eadem patrandi animo se conferunt: sed
 „ huius visitationis causa, & ratio vobisne est comperta? igno-
 „ ram penitus, responderunt, eos tamen & crudeli, & scelerata
 „ dotatos esse natura, se non ignorare: Hanc ergo habete, in-
 „ quit: Quoddam adorant, & colunt auarum, nec paucis conten-
 „ tum numen, atque vt illius adorationi, & cultui satisfacere pos-
 „ sint, à nobis multa petunt, omnemque adhibent laborem, vt
 „ nos sub iugum mittant, & neci dare queant. Accepta igitur,
 „ quam iuxta se habebat, capsula, auro mundisque referta, his
 „ verbis vsus est: Iste est Hispanorum Deus, in eius honorem
 „ (si placet) Arcyτος (sunt quædam apud ipsos chorearum, sal-
 „ tuumque genera) celebremus; sicque illius numine placato,
 „ Hispanis imperabit, ne vlla nos molestia, aut iniuria afficiant,
 „ qui vnanimi consensu, clara voce responderunt, Probè di-
 „ ctum, probè dictum: Sicque coram hac capsula saltan-
 „ tes choræis, antequam nimia lassitudine fatiscerent, finem non
 „ imposuerunt: Tunc sermonem resumens dynastes Hathuey,
 „ dixit: Si hunc Deum asseruamus, quousque nobis rollatur, vi-
 „ ra priuabimur, quare consultum mihi videtur, vt in flumen
 „ eum abijciamus, quo consilio approbato ab omnibus, capsu-
 „ la in vicinum fluuium abiecta est.

Quamprimum ad hanc insulam appulerunt Hispani,
 hic Cacicus, vt qui eos intus, & in cute, vt dicitur, norat, quan-
 tum poterat, euitabat, & fugiebat, seque armis, si quandoq; ob-
 uiam illi fierent, defendebat. Tandem captus, quòd gentem
 tam iniquam, & crudelem fugeret, vitamque contra eos, qui
 suam suorumq; mortem, quærebant, tueretur, viuus exustus est.

Et

Et cum palo affixus esset, quidam monachus Ordinis S. Francisci, vir sanctus, ipsi aliqua de Deo, & nostræ fidei articulis verba fecit, quæ nunquam audiuerat, & quæ ad id tempus, quod à carnifice concedebatur, sufficiebant, illi æternam gloriam, & quietem, si crederet, sin minus æterna supplicia, promittens: Postquam Hathuey cogitabundus aliquandiu hæsisset, à monacho petijt: Vtrum etiam Hispanis cœlorum ianua pateret?

Cui

Cui respondenti bonis Hispanis patere: Cacycus, sine longiori deliberatione cœlum se nolle petere, dixit, sed potius inferos, ne eadem illi, cum hac crudeli gente, mansio communis esset. Et his laudibus, honoribusue Deus, & sancta fides, ab Hispanis in America afficiuntur.

Aliquando accidit, vt amplissimæ vrbis, quæ decem miliaribus ab eo loco, in quo eramus, distabat, ciues nobis obuiam honoris gratia procederent, cum amplo commeatu, cibisq; delicatis, & huiuscemodi blanditijs, nobis quàm maximam poterant piscium copiam adferentes, & distribuentes: ecce illico malo dæmone Hispanorum spiritus agitante, in tantum furorem versi sunt, vt me præsentem, nulla intercedente causa aut ratione, vltra tria millia hominum tam virorum, quàm fœminarum, & puerorum, internecione sustulerint. Tam crudelia, inhumanaq; facinora ibi me præsentem & videntem, patrata sunt, vt nulla hominum ætas similia viderit.

Paulò post ad omnes Hauanæ prouinciæ Dynastas misi nuntios, ne vlllo modo terrerentur, aut in absentia, vel fuga refugium quærerent, sed nobis occurrerent, me illis promittere (qua enim essem in authoritate, sciebant) nulla iniuria affectos iri: præteritis enim malis, & cœdibus omnis regio maximè conturbata erat, & hoc feci ipsorum Capitaneorum consilio. Cum ad prouinciam ventum est, viginti duo Dynastæ nobis obuiam processerunt, quos, data fide violata, Capitaneus die sequenti, igni tradere voluit, expedire dicens hos, qui aliquando contra nos aliquo stratagemate vsuri essent, è medio tolli: & sic ægrè, & difficulter igne eos eripui.

Indi huius insulæ, sub seruitutem, & calamitatem Hispaniolæ redacti, perire se & mori, sine vlllo remedio cernentes, montes quærere cœperunt, alij verò desperatione ducti, laqueo vitam terminarunt; coniunxq; vnà cum coniuge & liberis se suspendens, his miserijs finem imponebat. Tyranni vnus Hispani

Spani (qui mihi non est incognitus) crudelitate, ultra ducendi Indi, voluntario suspendio vitam cum morte commutarunt: & sic hoc genere mortis infinitus hominum numerus periit.

Cuidam in hac Insula in aliqua dignitate Regia constituto, pro sua parte obtigerant trecenti Indiani, quorum, præ nimio labore trium mensium spatio, centum sexaginta sublati sunt, ita ut decima tantum pars, id est, triginta, superfuisset, cum autem duplicaretur numerus, eos eodem modo necabat, & de omnium eorum vita actum erat, qui illi dabantur, quousque tandem naturæ, & diabolo debitum persoluit.

Spatio trium aut quatuor mensium me præsentente, obierunt ultra sex millia puerorum, quod parentibus, qui in fodinis laborabant, priuarentur. Multaque alia stupenda vidi.

Postea verò consilium ceperunt, eos qui in montibus latitabant, persequendi, quorum stupendas strages edidere, sicque hæc insula desolata est: quam paulò post vidimus, & certè res est miseranda, hanc ita expopulatam, & desolatam cernere.

De Terra continenti.

ANno millesimo, quingentesimo, decimo quarto, terram firmam traiecit, infœlix quidam gubernator, crudelissimus tyrannus omni misericordia, & prudentia destitutus, instrumentum furoris Dei, eo consilio, ut multos Hispanos in has terras perduceret. Et quamvis ante hunc, aliqui tyranni eò peruenissent, ibique multos varijs internecionibus crudeliter tractassent, tamen solummodo maris oram, in qua mira furta, & latrocinia commiserant, attigere. Sed reliquis, qui in alijs Insulis versabantur, quantumvis execrandis, & abominandis, hic crudelitate præstabat. Non solum populo littus maris spoliabat, sed etiam maximas regiones, & amplissima Regna, suis cædibus infinitum populi numerum ad Inferos mittens, funditus delebat.

D

Per

Per multa milliaria, suis excursionibus, grassabatur, in ijs scilicet terris, quæ Darieno, prouincijsq; Nicaraquanis includuntur, quæ sunt circiter quingenta milliaria terræ totius mundi fertilissimæ, in qua multi viuebant, abundabatq; pagorum, vrbum, & villarum numero, auriq; omnium huc vsque repertarum regionum erat ditissima. Quamuis enim Hispania obrizato Hispaniolæ auro refarcita esset, tamen fuerat tantum ab Indijs ex dictis terræ visceribus, & fodinis effossum, in quibus, vt dictum est, vitæ finem imposuerunt.

Hic Præses, cum suis, noua tormentorum, & crudelitatum genera, ad obtinendum, & extorquendum aurum adinuenerat. Quidam ex illius Capitaneis, in quadam excursionem gubernatoris iussu ad deprædandum facta, vltra quadraginta millia personarum ensibus, igni, canibus, diuersisque tormentorum generibus, expositarum, morte deleuit. Quorum omnium, Ordinis Franciscanorum religiosus, nomine Franciscus de S. Romano, qui aderat, testis erit oculatus.

Maxima, & damnosa semper fuit eorum, qui Indijs præfuerunt (quod ad conuersionem, & saluationem huius populi, attinet) cœcitas: effectum enim negligebant, quod fucato sermone præ se ferebant; & ore affirmabant, quod latente cordis lingua negabant: eoq; peruentum est, vt Indianis mandaretur, sub pœna cruenti, & sanguinolenti belli, mortis, & perpetuæ seruitutis, vt fidem amplecterentur, & obedientiæ Castellæ Regis se submitterent; quasi Dei filius, qui pro omnium redemptione mortem subiit, lege cauisset, cum dixit: Euntes docete omnes gentes, vt infidelibus, pacificè, & quietè, & in hæreditaria & patria regione viuentibus, mandaretur sub pœna confiscationis omnium bonorum, terrarum, libertatis, coniugum, liberorum, & mortis, vt nulla præcedente instructione, Deum confiterentur, & agnoscerent, & obedientiam præstarent

rent Regi, quem neque viderant, nec de illo quicquam audierant; & cuius nuntij, omni humanitate destituti tam crudeliter se gerebant. Quod certè stultum est, & absurdum, omnique vituperio, & irrisione, imò ipsis inferis, dignum. Cum autem nefando huic, & iniquo gubernatori cura demandata fuisset executioni hæc edicta tradēdi, vt iustiora, & æquiora apparerent, erant enim per se iuri, & æquitati repugnantia: iussit (vel quibus demandata erat executio propria authoritate id agebant) vt cum desiderio tenerentur, vel propositum haberent, aliquem locum, in quo esset auri copia; Indianis in vrbibus, aut domibus, sine vlla mali suspicionē degentibus, compilare, & eripere; improbi Hispani, vt latrones, ad aliquem locum, medio milliarī ab vrbe, pago, aut villa distantem furtim accederent; & soli, noctuque edictum publicarent, & pronuntiarent hoc modo: Cacici, & Indiani huius continentis, talis loci, quem nominabant, habitatores: Vobis omnibus notum facimus, vnum esse Deum, vnum Papam, & vnum Regem Castellæ, qui harum terrarum est Dominus: statim accedite, & authoramentum lege clientelæ inite. Et sic quarta noctis vigilia, his miseris innocentibus somno oppressis, in eum locum, quem nominarant, igne in domos, quæ omnes erant stramineæ; immisso, irruebant, sicque viros, scæminas & pueros, antequam animaduertèrent, comburebant: illico, quos volebant, occidebant: quos verò captiuos detinebant, tormentis, vbi, quod domi non inuenerant aurum, abscondissent, fateri cogebant, qui verò vitæ supererant, serui, stigmatē prius notati, fiebant: extincto demum igne, ad aurum inueniendum, accurrebant. Ita igitur in hoc negotio se vir diris omnibus deuotus, gessit, cum malis Christianis, quos ab Anno decimo quarto, vsq; ad vigesimum primum, vel secundum, conscripsit, numeratis famulis, & satellitibus, à quibus tot recepit partes, ea dempta, quam recipere solebat, ex omni auro, vnionibus, & mundis, ab ijs acceptis, quos in serui-

D

2

tutem

28 CRVDELITATES HISPANORVM

tutem redigebant, quot acciperet Dux generalis. Idem omnes, qui in aliquo Regio officio erant constituti, præstabant; mit- tens eorum vnusquisq;, quot poterat, famulos, vt prædæ partem consequerentur. Qui etiam primus in hoc Regnum venit Epi- scopus, famulos suos mittebat, vt prædæ particeps esset. Eo tempore plus quàm decies centena millia coronatorum auri (vt coniectura assequor) in hoc Regno deprædati sunt Hispani.

Horum

Horum autem omnium latrociniorum ad Regem vix tria millia coronatorum Castellensium missa reperiuntur; cum tamen ultra octies centena millia hominum, caesa sint. Reliqui tyranni, qui postea huic Regno usque ad annum trigessimum tertium praefuerunt, omnibus, qui restabant, usuram vitae, eripuerunt.

Inter omnia facinora, quae ab hoc gubernatore, dum adhuc hoc Regnum regebat, facta, vel eius consensu patrata sunt, hoc non est omittendum. Cacicus quidam, illi dans dono, vel libera voluntate, vel (quod est magis credibile) timore ductus, nouem millium coronatorum pondus, ab Hispanis tanta pecuniae summa non contentis, captus, palo affixus est, extensis pedibus, quibus admoto igne, maiorem pecuniae summam postulabant; qui tormentis victus, domum mittens, tria adhuc millia adferri curauit. Hispani nouis furoribus, noua addentes tormenta, cum cernerent eum nihil amplius dare, vel quia caret, vel certe, quod ei voluntas plura dandi, deesset, in illo tormento tandiu eum detinuerunt, quousque medulla per plantas pedum prorumperet, unde mortuus est. His saepe tormentis Dominos, & Satrapas, ad aurum obtinendum torquentes, vita priuarunt.

Aliquoties etiam accidit, ut Iberorum centuria excursiones faciens, inciderit in montem, in quo multi homines gentem tam horrendam, & perniciosam, fugientes, latitabant, quae in illos statim irruens, caesis omnibus, quos poterat, sexaginta, aut octuaginta tam foeminas coniugatas, quam virgines, captiuas cepit: sed cum permagnus Indorum numerus recuperandarum coniugum, & filiarum desiderio Hispanos armis persequeretur, cum propius accessit; Iberi praedae, cedere nolentes, mucrones, coniugum, filiarumque costis adegerunt. Indi praetristitia, & dolore pectora tundentes, in talia verba irruperunt: O peruersos homines! o crudeles Hispanos! ergone las iras occiditis? las iras sua lingua foeminas appellant, quasi dixissent:

D 3

Necare

Necare foeminas acta sunt hominum crudelium, & bestijs peiorum.

A Panama distabat decem, vel quindecim milliaribus domus potentis dynastæ, cui nomen erat Paris, qui auri ditissimus erat: ad hunc accesserunt Hispani, à quo non secus, ac fratres recepti sunt, & tractati, proprioq; motu quindecim millia coronatorum dono dedit Capitaneo, cui videbatur, reliquisque Iberis, illi, qui tantam auri summam gratis dabat, maximos esse thesauros, solus illorum scopus, solamenq; laborum; discessum igitur fingunt, & simulant, sed circa quartam noctis vigiliam reuersi, urbem, quæ sibi satis tuta videbatur, ex improviso ingredienti, eam flammis cum multis ciuibus, consecrauerunt, & quinquaginta, vel sexaginta millia coronatorum deprædati sunt. Dynastes viuis euasit, congregataque quanta potuit, viro- rum copia, elapsis tribus, aut quatuor diebus, Hispanos, qui centum, & triginta, vel quadraginta millia coronatorum illi surripuerant, assecutus, in eos irruens, omnem auri summam, deletis quinquaginta Hispanis, recuperauit; reliqui autem multis vulneribus acceptis, fuga sibi consuluerunt. Pauco demum interiecto tempore Hispani in dictum Cacicum, armata manu reuertuntur, eumq; cum omnibus copijs delent. Qui pugnae superfuerunt, in ordinariam seruitutem vindicati sunt.

De Prouincia Nicaragua.

ANno millesimo, quingentesimo, vigesimo secundo dictus tyrannus vltèrius ad subiugandam Nicarquam prouinciã inauspicato processit. Nullus satis dignè, & sufficienter fertilitatem, aëris temperiem, aut hominum, qui in ea viuebant, frequentiam, exprimat. Admirandus prorsus populi infinitus numerus, hæc enim regio, vrbes capiebat, quæ in longitudinem quatuor milliariorum, protrahebantur, fructuumq; copia (quæ causa

causa erat tam frequentis populi) maximè commendabilis. Hic populus, quia in æquam planitiem eius regio panditur, idcircoque montium latebræ deessent, cum etiam esset tam amœna, ut non sine maxima molestia, & difficultate illam relinqueret; multò maioribus cruciabatur angoribus, & persecutionibus, Hispanorum tyrannidem, & seruitutem æquiori, quo poterat, animo ferre coactus: adde quòd natura mitis erat, & pacificus. Hic tyrannus cum suæ crudelitatis affectis, tantis, hanc gentem (quo etiam consilio ad destruenda reliqua Regna usus erat) damnis, tantis cœdibus, & iniquitatibus, tantisq; seruitutibus, & crudelitatibus affecit, ut omnia, lingua, quamuis ferrea, complecti non possit. In hanc prouinciam (quæ latius patet comitatu Ruscinensi) quinquaginta equites misit, qui omnem eius populum gladio deleuerunt, ita ut omnis sexus, & ætatis personas, pro minima causa, vita priuarent, veluti, si vocati non accelerarent, vel si Mahidis imposita onera (Mahis frumentum eorum lingua sonat) non adferrent, vel si ad sua, sociorumq; seruitia, requisitum Indiorum numerum non adducerent; cum enim regio in planitie sit constituta, nullus horum equorum diabolicum furorem euitare poterat.

Hispanos excurrere, hoc est, alias prouincias depredari iubebat, hisq; latronibus, & furciferis, ut quantum vellent numerum pacifici huius populi, abducerent, permittebat, & concedebat, quibus, cathenis impositis, ne oneribus sexaginta, vel octuaginta librarum cederent, sæpe accidebat, ut ex Indiorum quatuor millibus, sex homines domum reuerterentur, sicq; in itinere fato concedebant, quòd si aliqui nimio oneris pondere, defatigati in via deficerent, aut præ nimia fame, & siti in morbum, aut nimiam debilitatem inciderent, ne in cathena aperienda tempus tereretur, eos obruncabant, & sic caput in hanc partem, corpus verò in aliam cadebat. Indiani cum ad talia itinera Hispanos se accingere videbant, scientes nullum inde reuer-

ueri,

TRVDELITATES HISPANORVM

ueri, in discessu non sine fletu, & suspirijs in tales sermones
 ” irrumpebant: Illa sunt itinera, quæ sæpe ad seruitia Christia-
 ” nis præstanda, mensi sumus, & tamen aliquo temporis peracto
 ” spacio, ad ædes, coniuges, liberosque reuertebamur: sed iam o-
 ” mni spe regressus sublata, illorum visu, & conuersatione in per-
 ” petuum priuamur.

Hoc etiam accidit, vt dictus Præses Indianos de nouo, ad
 placitum dispertiri voluerit, vt (sic enim fertur) sibi infestis, In-
 dianos eriperet, alijsq; distribueret: vnde accidit, vt anno inte-
 ro, satio nulla facta sit: Et cum panis deficeret, accidebat, vt
 Hispani Indis, omne frumentum, quod ad familiæ victum com-
 parauerant, eriperent, sicq; vltra triginta millia hominum perir-
 rent. . Et accidit, vt fœmina intollerabili fame pressa, filium ad
 vitam sustentandam, truncaret.

Et quoniam omnes hæ vrbes, & alia loca, quæ incoleban-
 tur, hortis omnino erant persimilia, vt dictum est, eas Hispani, vt
 forte adepti erant, incolebant; ibiq; cibus ab his miseris magno
 labore & sudore congregatis viuentes, rebus suis consulebant.
 Et ita vnusquisque proprias habebat hæreditates, quibus se ale-
 ret, & Indiani in Hispanorum ædibus habitabant, omniumq;
 nobilium, senum, fœminarum, puerorumq; diu noctuq; sine
 quiete, seruitio utebantur, nec infantum labori parcebant, quin
 illis onera, ad quæ apti erant, & sanè maiora imponebant: Ijsq;
 modis, nec ædes, nec proprij quidquam concedentes, eos con-
 sumpserunt, & quod restat, quotidie consumunt. In quo crude-
 litates, in Hispaniola Insula patratas, superarunt.

Multis etiam in hac prouincia mortem accelerarunt, eo-
 rum humeris asseres, & axes, ad portum triginta milliaribus,
 distantem, ad naues fabricandas, ferendos imponentes, illosq;
 ad conquirendum mel, & ceram, ad montes, vbi à tygribus de-
 uorabantur, mittentes. Grauidas etiam mulieres vecturis besti-
 arum onerabant.

Sed

Sed nulla maior pestis hanc prouinciam expopulauit, quam licentia captiuos à Cacicis, & dynastis huius regionis petendi, ab hoc gubernatore Hispanis concessa. Singulis quatuor, aut quinque mensibus, vel quotiescunq; petendi veniam à gubernatore, obtinerent, quinquaginta seruos dabant, eisq; Hispani minabantur, si non parerent, eos uiuos comburendos, aut canibus exponendos. Cum autem Indiani paucos habeant seruos, multū enim est, si Cacico sunt tres, vel quatuor, ad subditos accedebāt, orphanisq; primò captis, à parente, cui erant duo liberi, vnū; & ab eo, cui tres erant, duos efflagitabāt, & ita numero, à tyranno efflagitato, dynastes satiffaciebat, non sine lacrymis, & gemitu populi, cui (vt videtur) magna est cura liberorū. Quia autem hoc sæpè fiebat, ab Anno vigesimotertio, ad annum vsque trigesimumtertium, huic Regno omnes incolæ sublati sunt: spatio enim sex vel septem annorum quinq; semper, vel sex naues simul appellebātur, quæ Indianis onerabantur, vt in Pananię & Perusij regionibus venderentur, vbi omnes extremum diem obierunt; res est enim quotidiana experientia comprobata, Indianos, cum ex patria naturali transferuntur, breui post tempore diem extremum claudere, cum etiam non semper illis suppeditetur sufficiens victus, nec labor illis impositus villo modo minuat, cum ad laborem tantum emantur. Et hoc modo ex huius prouinciæ habitatoribus, qui antea erant liberi, vltra quinque centena millia, ad seruitutem educta sunt; bellis vero illis illatis, & horribili ad quam redigebantur, seruitute, alia quinquaginta, vel sexaginta millia perierunt, & adhuc hodie infiniti pereunt. Hæ omnes strages spatio quatuordecim annorum inclusiue, patratę sunt. Restant fortè in hac Prouincia Nicaragua quatuor, vel quinque millia hominum, qui ordinarijs, & personalibus oppressiōibus, morti dantur, cum tamen, vt dictum est, multitudine populi, reliquis orbis regionibus præstiterit.

E

De

De Hispania noua.

ANno millesimo, quingentesimo, decimo septimo, Hispania noua detecta est; in cuius detectione nihil primum erat, nihil secundum, sed omnia cædibus scatebant: anno sequenti Hispani (qui se Christianos nuncupant) eò ad prædandum, & occidendum profecti sunt, quamuis ad populandam regionem, se hoc iter suscipere dicant. Ab hoc anno, vsque ad annum, quem hodie agimus, millesimum, quingentesimum. quadragesimum secundum, iniustitia, violentia, & tyrannides Hispanorum ad vltimum extremitatis gradum peruenere, omnem enim Dei, & Regis timorem, sui ipsius obliti, seposuerunt: strages enim, crudelitates, cædes, deuastationes, vrbium destructiones, depredationes, violentiæ, & tyrannides, quas in tam diuersis, & amplis Regnis commiserunt, tantæ sunt, tantoq; horrore animos detinent, vt eæ omnes, quas superius recensuimus, nihil sint, earum respectu, quæ ab Anno millesimo, quingentesimo decimo octauo, vsque ad annum millesimum quadragesimum secundum patratae sunt, & adhuc hoc mense, quo viuimus, Septembri omnium grauissimæ, & abominandæ committuntur, vt regula, quæ superius loco thesis posita est, omnino vera sit, nempe eos ab initio à malo in peius ruisse, eosq; à semetipsis in diabolicis suis factis, & facinoribus superatos.

Et ita à primo Iberorum ingressu in Hispaniam nouam, qui incidit in decimam octauam diem mensis Aprilis dicti anni decimi octauo, vsque ad annum trigesimum, quibus decem integri anni concluduntur, stragibus, & cædibus à sanguinolentis, & crudelibus Hispanorum manibus editis in 450. milliari-um continenti circum Mexico, & vicinis locis, quibus quatuor vel quinque ampla Regna, quæ nec magnitudine, nec fertilitate Hispaniæ cederent, contineri possent, nullus impositus est finis. Hæc omnis regio Toletæ, Hispali, Valadolidæ, Cæsari Augustæ,

gustæ, & Fauentia populosior erat, neque enim hoc tempore in
ijs tantus est populus, neque etiam cum maximè florent, tan-
tus fuit, quantus extabat in ea regione, quæ ambit ultra mille o-
ctingenta milliaria. Illis duodecim annis in dicto continenti
480. milliarium Hispani, computatis viris, foeminis, iuuenibus,
& pueris ultra quatuor milliones hominum, in suis conquestio-
nibus (sic enim vocant) sed potius ipsius Turcæ, quæ ad destru-
endam Ecclesiam Catholicam referuntur, inuasionibus, bellis
iniquioribus, nec solùm lege diuina, sed & humana damnatis;
ensibus, lanceis, igne deleuerunt. Neque verò, qui in serui-
tute, & oppressione ordinaria obierunt, hoc in numero com-
putantur.

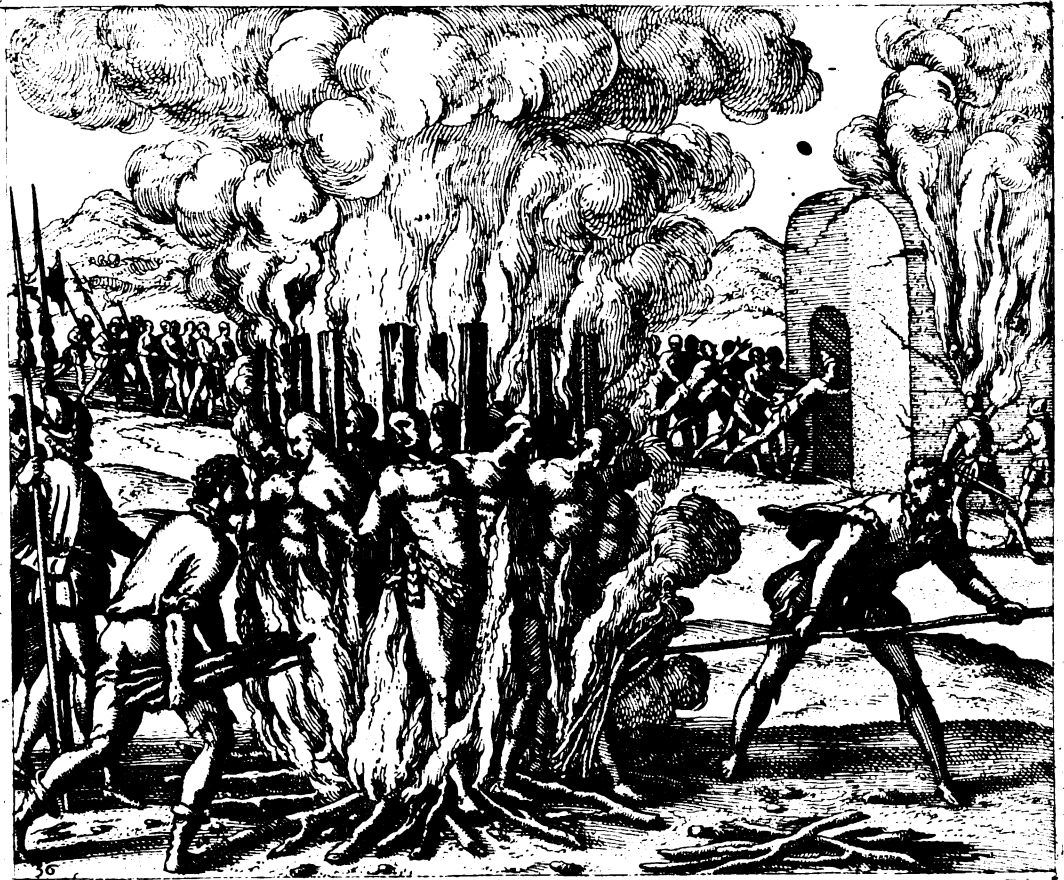
Non est lingua, scientia, vel notitia humana, quæ recitare
valeat, horum sceleratorum facinorum, quæ hi Reip. imò toti-
us generis humani capitales hostes, vbique in diuersis regioni-
bus, diuerso tempore patrarunt: neq; verò vlla diligentia, tem-
pore, aut scripto aliquorum factorum circumstantiæ, quibus
grauiores redduntur, explicari queant. Tamen de vnaquaque
parte aliquid singulariter dicam, ea protestatione, & iuramen-
to, me non existimare ex millesima, vnam partem complecti.

De noua Hispania peculiariter.

INter alias strages, hanc etiam in amplissima vrbe Cholula,
quæ ultra triginta millia familiarū capiebat, edidere; Omnes
regionis, vicinorumq; locorum dynastæ, sacerdotes primò cum
suo magno Pontifice, pompa Hispanis obuiam euntes; eos, vt
maiori reuerentia reciperent, ampliori; honore dignarentur,
in medio pompæ constituerant, vt potentiorum, principalio-
rumq; Satraparum ciuitatis ædibus excepti, in vrbe hospitio re-
ciperentur: Hispani illicò consilium ceperunt, de strage, vel
castigatione (sic vocant) edenda, vt suarum crudelitarum, sceler-

36 CRVDELITATES HISPANORVM

ratis factis omnes huius regionis angulos terrore consternerent, in omnibus enim regionibus, quas ingressi sunt, hoc de more habuerunt, vt statim primo appulsu insignem aliquam stragem ederent, qua hi agni mites, præ illorum timore, tremarent. Miserunt ergo ad gubernatores, & nobiles ciuitatis, omniumq; locorum, illi, subditorum & supremo Domino, vt accederent, cumq; ad colloquium Hispanorum ducis appulissent,

• BIBLIOTHECA NAT.
• ROMA
• VIDIQ. IMPR. •

statim

statim detenti, & capti sunt, antequam ullus huius captivitatis nuntius, animaduertere posset. Ab illis petita sunt sex millia Indianorum ad ferenda impedimenta, & onera Hispanorum, qui cum aduenissent, in arceis ædium collocati sunt, & conclusi. Res erat miseratione digna, hunc miserum populum, cum se ad ferenda Hispanorum onera præpararet, cernere. Nudi accedebant, solis verendis tectis, humeris casse, & cibo oneratis; demittebant se omnes in terram, & dorso incuruato, non secus ac miseri agni, subsidentes, se ensium ictibus exposebant: Sic ergo in area congregatis, pars Hispanorum armatorum ianuas tenet, ut accedentes arceat, alij mucronib. & lanceis, mites hos agnos iugulant, ita ut ne vnus mortem euaserit: elapsis autem duobus, aut tribus diebus, aliqui, qui inter mortuorum cadauera latitabant, cruenti, sanguineq; conspersi, cum lacrymis & fletibus se Hispanis offerebant, omni submissione eorum misericordiam & mortis prolongationem implorantes: sed nulla aut misericordia, aut compassione moti, omnes in frustra discerebant. Omnes autem dynastæ, quorum ultra centum erant. vincti tenebantur, quos Capitaneus palis in terram defixis, viuos concremari iussit. Sed Rex totius regionis euasit, seq; comitatus triginta, vel quadraginta hominibus, in templum, quod erat instar propugnaculi, Quo eorum lingua vocabatur, coniecit, ibiq; magna dici parte se defendit. Sed Hispani, è quorum manibus, præcipuè verò militum nullus euadit, templo igne appposito, omnes, qui in eo erant, combusserunt, qui morientes in tales voces, & clamores irrumpebant: O perditos homines, quæ vos iniuria affecimus, ut nos cæderetis? Ite, ite, Mexiconem petite, vbi supremus noster Dominus Montexuma, de vobis vindictam sumet. Illud narratur, cum huic tragœdiæ Hispani occupati essent, quinq; vel sex millia hominum de medio tollentes, eorum Capitaneum summa lætitia perfusum in hunc cantum prorupisse.

*Mira Nero di Tarpeya à Romo como se ardia
Gritos don ninos y viejos, yel de nada se dolia.*

Hoc est;

*Monte ex Tarpeio Romana incendia spectans
Ipse Nero planctus vidit, nec corde monetur.*

Lanienam etiam maximam in vrbe Tepeaca ediderunt, quæ
amplior, & ædium numero præstantior erat prædicta. Hic infi-

ritum

nitum numerum, cum multis crudelitatum circumstantijs, ensium mucronibus vitæ vsura priuarunt.

Cholula soluentes, Mexicum se contulerunt, cuius Rex Motencuma innumera dona, cum satrapis, & nobilibus in itinere varijs lusu generibus gratum illorum aduentû testantibus, obuiam misit. Cum verò ad aggerem peruenissent, processit eis obuiam eius frater multis nobilibus comitatus, qui multa dona in auro, & argento, pictæ vestis & auri ferebant, & in ipsius urbis introitu ipse Rex, cum omni sua aula, petorito aureo portatus, eos usque ad palatium illis præparatum, comitatus est. Ea ipsa die, ut mihi à quibusdam, qui adfuerunt, relatum est, certa dissimulatione magnum Regem Motencumam, nihil minus timentem, cepērunt, & eius custodiæ octuaginta milites præfecerunt: postea verò pedibus cathena vinctus est: sed ijs omnibus præteritis, & silentio inuolutis, de quibus multa dicenda forent, vnicum notatu dignum ab illis tyrannis perpetratum narrabo. Cum se Capitaneus ad portum contulisset, debellandi cuiusdam Capitanei Hispani, qui eum bello persequabatur, gratia, & alium cum centum, vel paulò plus militibus, ad custodiam Regis Motencumæ reliquisset, istis in mentem venit aliquid memoriæ dignum patrare, quo magis cresceret, & augeretur in his prouincijs formido illorum crudelitatis, quo consilio, ut dixi sæpissimè, vsi sunt.

Interea

40

• BIBLIOTHECA NAZ.
ROMA
VITTORE MANUELE •

Inter omnis nobilitas, & plebs ciuitatis nihil aliud in votis habebat, quàm diuersis ludorum, & recreationum generibus Regis sui captiui animos exhilarare, illiusq; captiuitatem solari: inter alia verò, hoc vnum erat, nempe saltationes, & choreæ, quas noctu in omnibus compitis, & plateis ciuitatis celebrabant, eas sua lingua Mirotes, vt Insulani Arcyotos appellant. Ad has choreas omnes suas diuitias, vestes, &

tes, & pretiosa quæq; conferunt, huic rei omnino dediti: neque enim habent maiora signa, & testimonia lætitiæ. Nobiliores etiam, & sanguinis Regij Principes, vnusquisque secundum gradum, dictas choreas in vicino loco earum ædium, in quibus Rex & Dominus captiuus detinebatur, celebrabant. Non procul à palatio aberant, duo circiter millia iuuenum nobiliū, qui omnes, potentiorū totius Regni, liberi erant, & verè flos nobilitatis totius Regni Motencumæ. Ad hos se contulit Hispanorū Capitaneus, cum aliquo militum numero, & alios ad reliquas vrbs partes, in quibus hæ choreæ celebrabantur, misit, quasi eos tantum conspiciendi, & videndi gratia. Iusserat Capitaneus, vt indicta hora in hos saltatores irruerent, & ipse Indianos saltationibus occupatos aggrediens, dixit: Sant Tiago in ipsos irruamus, quo dicto, omnes euaginati gladijs, hæc nuda, & delicata corpora aperire, sanguinemq; generosum, & nobilem profundere cœperūt, & ita ne vnus vitæ superfuit. Reliquisq; idem in alijs locis facientibus maximus stupor, & simul dolor, has provincias occupauit. Et hos fastos, quandiu erit mundus in rerum natura, non cessabunt celebrare & lamentari, & decantare in suis Areytis, tanquam rhythmis, calamitatem, & ruinam seminarij antiquæ nobilitatis totius Regni, de qua tantopere gloriabantur.

Indiani inauditam hanc in tantum innocentium numerum crudelitatem, & iniquitatem cernentes, cum etiam maxima patientia iniustam Regis sui captiuitatem tulissent, à quo in mandatis acceperant, ne in Hispanos arma caperent, omnis vrbs ad arma cucurrit, & in Hispanos ruit, quorum multis læsis vix reliqui euasere: pugione tandem Regis pectori admoto, illi mortem minitabantur, nisi per fenestras prohiberet suis, vt ab opere desisterent. Sed Indij, pro tempore, mandata Regis contemnentes, Ducem elegerunt, quem omnibus copijs præficeret. Et quia, qui ad portum profectus erat Capitaneus victor re-

F

uertebatur,

uertebatur, multoq; maiorem Hispanorum numerum adducebat, quàm deduxisset, ab armis per spatium trium, vel quatuor dierum recessum est, quousque urbem ingressus esset. Tunc Indij, collectis, & congregatis maximis copijs, tandiu, & tam strenuè pugnauerunt, quousque Hispani de salute desperantes, consilium ceperunt, intempestiua nocte receptui canere, & urbem relinquere. Quod cùm innotuisset Indijs, infinitos in pontibus paludum, æquo & sancto bello, propter supradictas causas, vt iustas ab omni æquo iudice approbandas, armis deleuerunt. Postea verò Hispanis recollectis & conglomeratis, certamen urbis secutum est, in quo stupendas, & horribiles Indiorum lanienas edidere, infinitumq; populum, multis potentibus dynastis igne sublati, trucidauere.

Perpetratis illis abominandis cædibus in vrbe Mexiconæ, & alijs decem, quindecim, & viginti milliaribus ab hac vrbe, hæc tyrannis & pestis ad infectandam & desolandam prouinciā Panuco processit. Admirabilis erat in ea regione populi frequentia, nec minori admiratione dignæ strages, quæ ibi peractæ sunt. Eodem etiam modo deuastarunt prouincias Tutepecam, Ipilcingonium, & Columam, quarū vnaquæq; non minoris est amplitudinis, quàm sunt Regna Legionæ, & Castellæ. Res esset perquam difficilis, imò omnino impossibilis, strages, & crudelitates ibi commissas recitare, & nauseam, fastidiumque parerent legentibus.

Notandum est, eos non alio titulo has regiones ingressos esse, Indianorumq; terras, quæ propter populi abundantiam omnibus verè Christianis lætitiā parere debuissent, deuastasse, nisi, vt eos in seruitutem redigerent; primo enim introitu, vt regi Hispaniæ obedientiam, & fidei iuramentum præstarent, cogebant, quòd si non acquiescerent, illis mortem, seruitutemq; minabantur. Qui verò illicò non accedebant, vt mandatis tam iniquis satisfacerent, hominumque tam iniustorum, & crudeli-
um vo-

um voluntati se submitterent, rebelles pronunciabantur; de illoq; crimine Regi Domino nostro insimulati sunt, eorum, qui Indijs præerant, cœcitate non permittente, vt intelligerent, & comprehenderent apertissimum illud iuris axioma: Nullum rebellem appellari posse, qui subditus non sit. Iam considerent, & perpendant Christiani, qui aliquam rerum habent cognitionem: Vtrum populi, proprijs Dominis subditi, in hæreditaria, & libera regione viuents, corda præparari, & informari possint his nuntijs: Subijcite vos obedientiæ extranei Régis, quem nec vnquam vidistis, & de quo nulla vobis vnquam mentio facta est, alioquin in frustra vos discerpemus; neque vt docet experientia, dicto, quàm facto, erant promptiores. Et quod stupendum magis est, eos ipsos, qui obedientiam præstant, in seruitutem durissimam redigunt, quorum, propter incredibilem laborû, & tormentorum vim; quàm illorum, qui gladio tolluntur, fors est multò deterior; tandem enim cum scæminis, liberis, & omni generatione pereunt. Quod si accadat, vt minis, & crudelitatibus æterriti, Régis extranei dominationi se subijciât, nonne cœci isti ambitionis, & avaritiæ crudeles ministri, se, nec diuino, nec humano iure niti, vident? cum tales sint metus, qui etiam in constantissimos cadant, nec vllius sint authoritatis (ea pœna dempta, qua in inferorum baratris cruciabuntur) vt vllam rem validam reddant. Prætereo offensas, & damna in ipsum Regem, cum eius Regna deuastant, omneq; Indiarum ius (quantum possunt) imminuunt, imò inualidum, & nullum reddunt. Et hæc sunt seruitia, quæ Hispani in illis regionibus nostris Regibus, iniusto illo, & benè fucato titulo præstant.

Hic tyrannus eodem nixu titulo, alios duos Capitaneos, qui eum & impietate, & crudelitate superabant, ad florentissima, & fructuum, hominumque fertilissima Regna Guatimalæ, quæ ad Austrum sita sunt, misit: qui etiam ad Regna Naco, Honduras, & Guaymura, quæ ad Septentrionem vergunt, &

44 CRUELITATES HISPANORVM

itinere trecentorum milliarium Mexicanæ confines sunt, proficisci in mandatis acceperant. Alter terra, alter verò mari missus est, vterq; tam peditatu, quàm equitatu benè instructus.

Hoc verè dico, malorum, quæ ab his duobus, præcipuè verò ab eo, qui in Regnum Guatimalæ profectus erat (alter enim mala morte sublatu, paulò post periit) patrata sunt, posse particularem librum confici, & tantis cædibus, iniurijs, lanienis, & brutalibus desolationibus repleri, vt seculis tam præsentibus, quàm futuris terrorem incuteret. Hic certè tam abominatio-num, quàm deuastationum, quæ omnino infinitæ sunt, numero, & quantitate, cæteros superat.

Qui mari profectus est magnis incurfionibus, & crudelitatibus littus maris afflixit, cui quidam ex Regno Yucatan, quod in via Regnorum Naco, & Naymura, ad quæ iter suum direxerat, situm est, donis onerati occurrerunt; ad quos vbi peruenit, Capitaneos misit, cum militibus, qui terram popularentur, & magnas deuastationes, & strages ederent; præcipuè quidam seditiosus, & rebellis cum trecentis militibus regionem Guatimalæ vicinam intrauit, ibiq; vrbibus incensis, omnibusq; habitatoribus cæsis, eorum bona diripuit, quod consultò in centum, & viginti milliarium continenti fecit, vt si eos socij persequerentur, regionem deuastatam inuenirent, & sic ab Indijs in vindictam damnorum acceptorum necarentur, quod accidit, nam ibi præcipuus Dux, cuius Imperijs dictus Capitaneus erat rebellis, occisus est. Cui multi alij crudelissimi tyranni successerunt, qui stupendis suis crudelitatibus Indios seruitute afficientes, & eos postea, ijs, qui vinum, vestimenta, & similia ad vitam necessaria adferebant, vendentes, cum ordinaria illa seruitute ab Anno millesimo, quingentesimo, vigesimoquarto, ad Annum millesimum, quingentesimum, trigésimum quintum Prouincias Naco, & Honduras, quæ videbantur deliciarum Paradisus, & ceteris orbis regionibus, populi frequentia præsta-

præstabant, desertas, & expopulatas reddidere: & nuper eas ita destructas vidimus, vt nullus sit, quantumuis durus & immanis, qui misericordia, si illas cerneret, non moueretur. His vndecim annis vltra duo milliones hominum in illa regione ceciderunt, tamq; vix restant duo millia, qui singulis diebus ordinaria seruitute perimuntur.

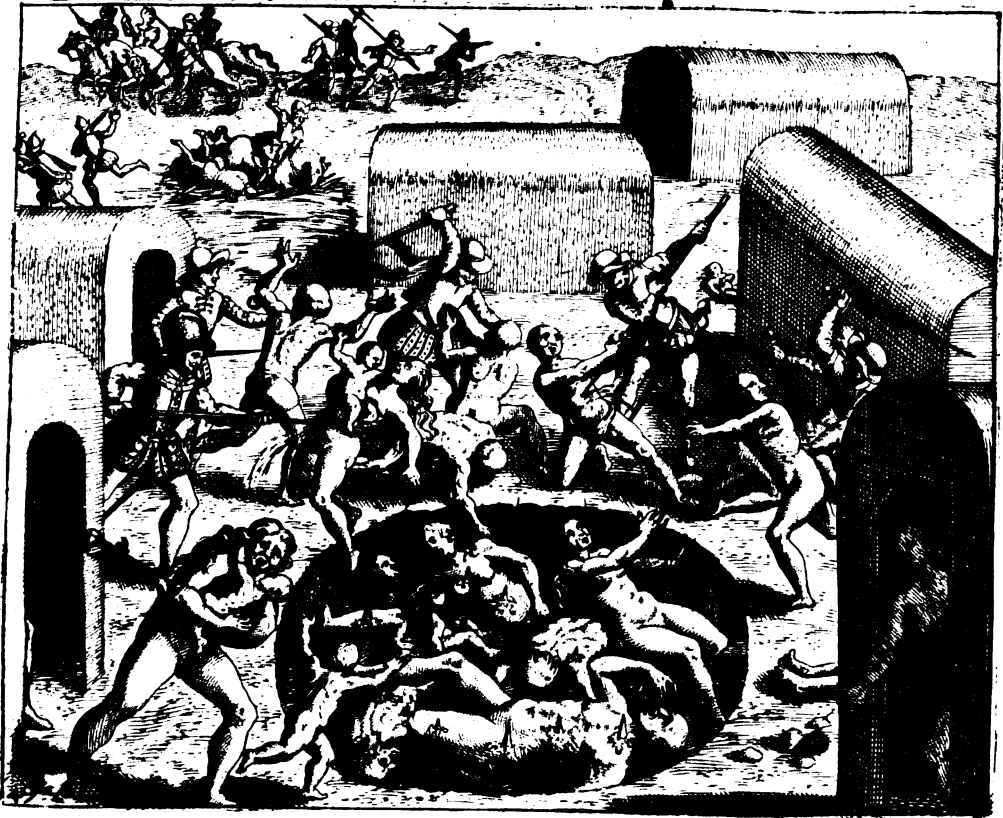
Sed ad magnum illum tyrannum, qui præteritos crudelitate, vt dictum est, vicit, & præsentibus æqualis est, Guatimalam profectum, reuertamur: is à Prouincijs Mexicanæ vicinis, quæ secundum iter, quod sequutus est (vt ipsemet litteris ad principem tyrannorum missis, scribit, & testatur) à Guatimala, itinere quadringentorum milliarium, distant; stragibus, combustionibus, incendijs, & depopulationibus semper incubuit, dicto titulo omnes cogens, vt se hominibus tam inhumanis, crudelibus, & iniquis submitterent, Regis Hispaniæ, quem nec visu, nec auditu norant, & quem etiam iniquiorem, & crudeliorem ipsis ministris existimabant, nomine. Et sic nullo deliberandi spatio concesso, omnia igne, & sanguine delebant.

De Regno, & Prouincia Guatimala.

PRimò in hoc Regnum appulsu magnam stragem edidit. Hoc tamen non obstante præcipuus Dominus, in petorito cum tubis, tympanis, & exultatione, multis vrbis Vltatanæ, totius Regni emporio, nobilibus comitatus, illi processit obuiam, illiq; cibi omni affluentia, cum ijs, quæ maximè desiderabat, oblatis sunt. Ea nocte Hispani extra urbem pernoctarunt: neque enim sibi satis tuti in vrbe tam benè munita, videbantur. Die sequenti ad se dictum Dominum, cum multis nobilibus accersiri iussit, quibus certa auri summa imperata est: illi cum se satisfacere non posse responderent, neque enim hæc regio aurum dabat, illius iussu, sine alia criminis nota, & absq; vlla proceden-

di formā, igne viui combusti sunt. Cæteri harum prouinciarum nobiles, cum cernerent Dominos suos, penes quos summa Imperij erat, hac sola de causa, quòd aurū non dedissent, esse combustos, in montibus fuga sibi consuluerunt, subditis imperantes, vt Hispanis, tanquam Dominis obedirent, sed illis expressè defendentes, & prohibentes, ne de fuga, & latebrarum locis eos certiores facerēt. Et ecce infinitus ad Hispanos accessit numerus hominū efflagitantium, vt se insubditorum numerū referrent, se illis inferuire velle: Capitaneus respondit se illos recipere nolle & omnes internecione deleturos iri, nisi locum indicarent, ad quem Domini confugerant. Indiani responderunt, sibi hoc penitus esse ignotū, & incognitum, se autem contentos, vt suo, foeminarum, liberorumq; seruitio vterentur; illos quidem esse domi, & accedere licere, eosq; vel nece, vel quo modo vellet excipere: quod sæpè & repetito obtulerunt. Res est mira: Hispani pagos & villas petiere, & miseros hos labori cum foeminis, & liberis, securè, vt putabant, incumbentes, lanceis deleuerunt. Accesserunt ad amplum quendam pagum, qui innocentia confidens, præ reliquis se tutissimum existimabat, sed ad tantam desolationem spatium duarum horarum redactus est, vt gladijs omnis sexus, & ætatis hominibus sublati, nulli (exceptis ijs, qui sibi fuga consulere potuerunt) tantæ cædi superfuerint.

Cernen-

Cernentes Indij, neque humilitate, neque donis, aut patientia, tam inhumana, & ferocia corda placari, seq; sine vlla ratione ita mactari, consilium ceperunt colligendi se, & ad arma concurrendi: tutius quippe esse ducebant, cum mors illis malum esset necessarium, armata manu, vindictam de hostibus sumendo caedi, quam sine vindicta, ab illis necari. Cum autem armorum inopiam, nuditatem, & debilitatem suam cernerent, neq;

REPRODUCED BY
ROMA
VITTORIO MANFREDI

neq; se vllum equorum vsum habere, vt hosti tam furioso praualerent, illis in mentem venit, scrobes in ipsis itineribus subigere, in quas pertranscuentes equi inciderent; & ita palis adustis, & acutis ibi consultò statutis, & sic gleba tectis, vt videri non possent, transfigerentur. Bis quidem, vel ter in illas scrobes equi incidere, sed postea Hispani optimè præcauerunt. Idcirco hanc legem condiderunt, vt quotquot cuiuscunque ætatis, vel sexus Indiani caperentur, in has easdem foueas, quas fecerant, iniicerentur. In eas etiam grauidas fœminas coniecerunt, & quotquot occurrebant senes, quousque omnino repletæ fuerunt. Res erat magna commiseratione digna, fœminas cum pueris his palis transfixas cernere: reliqui verò gladijs, & lanceis sublati sunt: aliquos etiam famelicis canibus exponebant. Potentem satrapam in igne maximo combusserunt; inquietes: illum hoc genere mortis maximo honore affici. Duraruntq; hæ crudeles lanificinæ spatio septem annorū ab Anno vigesimoquarto vsq; ad annum trigessimū primum. Quot eo tempore morte affici potuerint, lector iudicet.

Inter infinita scelera ab hoc tyranno, & suis, neque enim ipso duce humaniores existerant, in hoc Regno patrata, hoc etiam notatu est dignum. In prouincia Cuzcatan in qua vrbs Sancti Saluatoris sita est, quæ quidem regio, cum vicino maris tractu, qui in quadraginta, vel quinquaginta miliarium longitudinem extenditur, & in ipsa vrbe Cuzcatan, quæ erat totius prouinciæ metropolis, magno applausu receptus est, eum enim viginti, vel triginta millia Indianorum gallinis, alijsq; ad victum necessarijs, oneratorum, expectabant. Ille receptis donis, iussit, vt vnusquisq; Hispanorum, huius populi, quantum vellet numerum, eligeret, vt eo tempore, quo ibi manerent, eorum seruijs vterentur, & ferre quidquid iuberent, cogerentur. Quisq; centum, vel quinquaginta, vt existimabat ad seruitium suum sufficere, eligebat. Miseri isti agni omnibus iuribus, omniq; con-

nata

natu Hispanis inseruiebant, ita ut sola adoratio desideraretur. Interea hic Capitaneus multum auri à Dominis efflagitauit, ad id enim solum venerat, qui responderunt se esse contentos illis omne aurum quod habebant, tradere. Indiani igitur magnum hastarum ex orichalco inaurato, numerum, quæ aureæ esse videbantur, & certè aliquid auri illis inerat, congregarunt. Capitaneus eas Lydio lapide probari iussit, cumq; orichalcum esse cerneret, Hispanos his verbis allocutus est; Omnibus diris deuota sit talis regio, in qua nullum est aurum; quisq; retineat, quos sibi pro seruis elegit, catenis concludantur, & seruitutis stigmate notentur: quod & factum est, stigma enim Regium, ijs, qui non euaserunt, inustum est. Ego etiam præcipuo totius ciuitatis viri filio vidi imprimi. Indiani, qui euaserant, cum reliquis regionis incolis hæc omnia cernentes, congregarunt se, ut bello Hispanos tentarent, sed tam malo omine, ut infinitus eorum numerus prostratus sit. Postea Guatimalam reuersi sunt, ubi urbem condiderunt, quam Deus iusto suo iudicio tribus, quorū primum aquæ, alterum terre, tertium lapidum, magnitudinis decem, vel viginti bouū, diluuijs simul concurrentibus, deleuit. Cæsis itaq; omnibus, qui bello eos infestare poterant; cæteri ad dictam seruitutem redacti sunt, tributa masculorum, & filiarum soluentes, neque enim alia utuntur seruitute. Et sic ijs, in Perusium, ut venderentur, missis, reliquisq; cædibus, hoc Regnum, quod tam in longitudine, quam in latitudine centum milliaria habet, nec ulli alteri, aut populo, aut felicitàte cedit, destruxerunt, & desertum reddiderunt. Et ipse met tyrannus scripsit maiorem esse in hac Prouincia populi frequentiam, quam in Regno Mexico, quod & verum est. Cum suis socijs, & confratribus ultra quatuor vel quinque milliones hominū quindecim, aut sexdecim annorum spatio ab anno vigesimo quarto, ad quadragesimum usq; morti dedit, & quotidie eos, qui restant suis crudelitatibus destruit.

ROMA
VITTORIO EMANUELE

Huic tyranno de more erat, cum alicui vrbi, vel prouinciae bellum moueret, Indianorum iam subiugatorum, quantum poterat, numerũ, ducere, vt socijs bellum inferrent, cumq; decem, vel viginti millibus hominum, quos secum ducebat, non daret vnde vitam sustentarent, illis permittebat, vt aliorum Indianorum in bello captorum, carnibus vescerentur. Et ita in suo exercitu humanæ carnis lanienam habebat, & in eius præsentia

præsentia pueri occidebantur, & torrebantur. Homines occidebant pedum tantum, & manuum gratia, hæc enim membra ih cupedijs habebant. Quibus à vicinis intellectis omnes stupore, & terrore consternati sunt.

• Transferendarum nauium labore multos interimebat, eas enim à mari Septentrionali ad Mediterraneum, quæ centum & triginta milliaribus distant, ancoris maximi ponderis oneratas, transportari curabat. Ita etiam multa, & maxima tormenta belli transferebantur, quæ horum hominum nudorum imponebantur humeris, & sic multis, maximis & ponderosis oneribus oppressi, in itinere (oculatus testis loquor) deficiebant. Familias separabat, & diuidebat, coniugibus coniuges eripiens, & parentibus filias, quas nautis & militibus dabat, vt illis satisfaceret. Omnes naues Indijs replebat, vbi fame, & siti enecabantur. Si profecto omnium illius crudelitatum particularia, recensere vellem, integrum librum conficerem, qui animos hominum in stuporem traheret. Ille potentes duas classes habebat, quibus tanquam fulmen cœli, hos miseros consumebat. O quam multos liberos, parentibus, quàm multos coniugibus, coniuges, & liberis parentes orbauit, quàm multorum adulteriorum, libidinum, & raptuum causa extitit, quàm multis libertatem eripuit, quantis angoribus, & calamitatibus innumeros oppressit, quantas excitauit lachrymas, suspiria, gemitus, quàm multis, in hac mundi peregrinatione, desolationum, & damnationis in futuro seculo, author extitit, non solum Indianis, quorum infinitus est numerus, sed etiam Hispanis, quorum ope in committendis his horrendis, & abominandis crudelitatibus & facinoribus usus est. Deum supplex oro, vt eius misereatur, & contentus esse velit, mala illa, qua perijt, morte.

De noua Hispania, item Panuco, & Xalisco.

HOrrendis dictis crudelitatibus, & cædibus, & ijs, quas omisi, in prouincijs nouæ Hispaniæ, & Panuconia, peractis, Panuconem venit crudelis & rabidus alter tyrannus, qui multas crudeiitates committens, & multas naues his barbaris oneratas Cubam, & Hispaniolam, vt ibi venderentur, mittens, hanc prouinciam penitus desertam reddidit. Et accidit, vt pro iumento dati sint octingenti Indiani, anima rationis particeps dotati. Præses autem vrbs Mexiconiæ, & totius nouæ Hispaniæ factus est, & cum illo multi alij tyranni Auditoris officio donati sunt: in quibus officijs exercendis se tam multis peccatis, crudelitatibus, facinoribus, & abominationibus coinquinarunt, vt credi vix possit. Et ita hanc regionem desolatione affecerant, quod si religiosi Ordinis Sancti Francisci illis strenuè se non opposuissent, & citò, de consilio Regio, optimo, omnisq; virtutis amantissimo, prouisum regioni non fuisset; duorum annorum spatium, quod Hispaniolæ acciderat, penitus expopolata, & deserta Hispania noua, iam in ruinis iaceret. Quidam istius Præsidis socius, vt muro hortum suum concluderet, octo millium Indiorum seruitio utebatur, cumq; illis nec victum, nec salarium daret, omnes interibant, neque vnquam illorum morte vlla misericordia, aut commiseratione motus est.

Postquam primus ille Capitaneus de quo dictum est, finem destructioni Panuconis imposuisset, illiq; relatum esset Senatui Regium aduentare, vltius, vt aliquam regionem, in qua tyrannidem exercere posset, inueniret, processit, & vi vltra quindecim, aut viginti millia hominum sequi coëgit, ad ferenda Hispanorum, & comitum onera, & impedimenta, quorum vix ducenti, reliquis in itinere peremptis, reuersi sunt. Tandem ad prouinciam Machuacam deuenit, quæ itinere quadraginta milliarium Mexicone distat, nec illi fertilitate, aut populi numero

mero cedit, Regi, illi honoris gratia obuiam procedenti, cum multo populo, à quo mille seruitijs, & beneficijs affectus fuerat, captiuitatem indixit, eum enim esse auri, & argenti ditissimum, fama dictitabat. Et vt aurum ab eo extorqueret, & emungeret, eum tormentis torquebat: numella enim pedibus apposita, extenso corpore, manibus palo alligatis, pruna pedibus adhibita est, aderatq; puer, qui oleo eos paulatim irrigabat, vt cutis meli-

G 3

us tor-

us torreretur: vna ex parte stabat vir impius, qui arcum cordi collimabat: aderat verò alter alia ex parte cum canibus, se eos dimissurum simulans, quod si fecisset, minimo profectò temporis momento dilaniandus erat, & huiuscemodi tormentis eum vexabat, vt eius confessione thesauri in lucem prodirent; quo- vsque quidam Ordinis Sancti Francisci Monachus aduenit, qui cum tormentis, non tamen morte, quæ illa subsecuta est, eripuit, multos Cacicos, & dynastas huius prouinciæ, eodem mortis genere, vitæ vsura priuauit, vt ab eis argentum, & aurum con- sequeretur.

Hac ipsa tempestate quidam, crumenarum, potius, quàm animarum visitator, aduenit, qui cum quædam idola, ab Indijs abscondita, reperisset, & offendisset, neque enim improborum Hispanorum documentis, Dei melioris cognitio illis innotue- rat, tandiu captiuos potentiores detinuit, quousque sua idola tradidissent, existimabat enim ea esse aurea, vel argentea, qua spe lapsus, eos non minus crudeliter, quàm iniuste castigauit. Sed ne omnino expectatione frustratus abiret, eos coëgit, vt i- dola sua pecunijs redimerent, vt scilicet, more solito illis, adora- rent, hi sunt fructus Hispanorum in Indijs, & ita Dei honorem & cultum procurant.

Hic

Hic tyrannus ex prouincia Mechuacam, Xaliscum se contulit, quæ regio populi, & fructuum ferax erat, Indorumq; haud minima gloria gentis, quippe quæ pagos haberet, in longitudinem septē milliariū patentes. Illi has regiones ingredienti, Indiani, vt solent, multa lætitia, & donis occurrerūt: ille verò in eas crudelitates, quarū erat optimus magister, irrumpit, quib. vti reliq; solent, vt eum scopū, quem sibi pposuerunt, attingant, id est,

vt

REIN. 204 642
ROMA
VIT. 1810 EMAN. 11.

vt aurum, quem vnicum Deum confitentur, cumulent. Vrbes incendijs solo æquabant. Principes, multis prius illatis tormentis, captiuos detinebant. Quos capiebant, quorum infinitus erat numerus, catenis vinctos in seruitutem abducebant. Puerperæ, malorum Christianorum impedimentis, oneratæ, cum labore & fame pressæ, pueros suos ferre non possent, eos in viam abijcere cogebantur, qua morte infinitus infantium numerus perijt.

Cùm malus quidam Christianus, pudicitiam virginis violare tentaret, præsens mater se opposuit, cumq; hanc illi eripere vellet, Hispanus pugione euaginato manum illi præscidit, & virgini inordinato eius appetitui strenuè repugnanti, & resistenti, pugionis ictibus, vitam eripuit.

Inter cætera, hoc etiam iniquum est & iniustum, quòd stigmate 4500. homines, quibus Hispani liberiores non erant: inter quos etiam infanti duorum, quatuor, & quinq; annorum, notari curauit: qui tamen omnes illi honoris gratia obuiam processerant; Innumera alia silentio inuoluo.

Patratis igitur his supradictis omnibus facinoribus, in ordinariam, & tyrannicam seruitutem redacti sunt, cuius rei causa eò se profectos Hispani existimant. In quibus regionibus dictus gubernator omnibus Iberis, præcipuè suis æconomis liberum infinitorum tormentorum exercitium ad extorquendum ab Indianis, aurum, & tributa, concedebat. Eius æconomus ipso pacis tempore multos occidit Indianos, alios viuos comburens, vel canibus exponens; alios pedibus, manibus, lingua, vel capite truncans, vt timidiore effecti, nec seruitia, nec aurum denegarent, hæc q; omnia ipso tyranno vidente, & consentiente fiebant, neq; hoc solùm, sed etiam virgis, & baculorum ictibus, colaphis, & alijs crudelitatum generibus illos exercebat, & indies opprimebat.

Incendio in hoc Regno Xalisco octingentos pagos, vt fertur,

fertur, deleuere, qua de causa Indij desperati, cernentes reliquiarum tantæ crudelitatis quotidianum exitium, in Hispanos insurrexerunt, quorum aliquos merito, & iure enecantes, ad montes confugerunt. Cum verò procedente tempore aduentantium tyrannorum, qui has terras præteribant ad deuiastandas (quod ipsi vocabuli proprietate abutentes detegere vocant) alias regiones, & prouincias; iniuriæ, & damna crescerent, & multiplicarentur, multi Indiani congregati, dum in rupibus, propugnaculis ad propugnandum, & pellendum hostem, erectis, se tueri voluerunt, ab Hispanis in ipsismet rupibus ceduntur, & in illis adhuc hodie miræ lanificinæ eduntur; & tantæ, vt ex infinito huius populi numero, vix reliquæ vllæ cernantur. Et ita Hispani excæcati, à Deo derelicti, & in sensum reprobum dati, non cernentes Indiorum causam cum iure naturali, tum etiam diuino, & humano; illos viribus, & armis pellendi, in frustra discerpendi, & finibus eijsciendi, esse iustissimam, nec videntes, quàm iniquæ sint eæ violentiæ, & tyrannides, quibus hos miseros afflixerunt, noua in illos bella moliuntur. Illi existimant, dictisq; , & scriptis testantur, eas victorias, quas contra hos innocentes, eos destruendo obtinuerunt, sibi à Deo esse concessas, quasi verò iniqua illorum bella iure fiant, & sic iactabundè læti grates Deo, de sua tyrannide reddunt, imitatione tyrannorum, & latronum, de quibus Propheta Zacharias cap. 11. Pasce pecora occisionis, quæ, qui occidebant, non dolebant, sed dicebant: Benedictus Deus, quia diuites facti sumus. ”

De Regno Yucatan.

ANno millesimo, quingentesimo vigesimo sexto, vir perditus Regno Yucatan suis mendacijs, & falsò Regi relatis præfectus est, quo modo reliqui tyranni vsque in præsentem diem ad officia obtinenda, & munia publica obœunda, vsi sunt, eorum

H enim

enim prætextu, & authoritate facilius furtis, & latrocinij vacabant. Hoc regnum populo abundabat, cum propter aëris temperiem, tum ob victuum, & fructuum, quibus Mexicone fertilior est, abundantiam; præcipuè verò melle, & cera, reliquis Indiæ regionibus, quæ in hunc vsque diem visæ sunt, præstabat. In ambitu trecenta habet milliaria. Huius prouinciæ omnium Indorum, vel quod ad politiam, & prudentiam, vel quod ad regulam vitæ, & morum attinet, præstantissimi erant, verè digni, qui ad Dei cognitionē adducerentur: potuissent, ibi amplæ & multæ vrbes erigi, & construi ab Hispanis, vbi tanquam in horto deliciarum viuere potuissent, nisi sua auaritia, stupiditate, & enormium peccatorum grauitate tanti boni indignos se præstitissent. Hic tyrannus trecentis hominibus in hos innocentes domi viuentes, & nulli iniuriam inferentes bella mouere cœpit, quibus infinitum populum ad vltimum exitium adduxit. Et quia hæc regio aurum non habet, si enim habuisset, breui incolarum vitæ in fodinis finis impositus fuisset, vt ex eorum corporibus, & animabus, pro quibus Christus mortem subiit, aurum compareret: in genere eos, quibus vitam non ademit, seruos effecit, nauesq; quas fama, & rumor eò adduxerat, his oneratas, dimisit, facta eorum permutatione cum vino, oleo, aceto, salsa carne porcina, vestimentis, equis, & reliquis, quæ singulis necessaria esse iudicabat, & existimabat. Electionem centum, vel quinquaginta virginum proponebat, eamq; quæ ceteris præstaret, cum minimo dolio vini, olei, aceti, vel porco salso permutabat, eandemq; proponebat, in ducentis, vel trecentis pueris benè dispositis. Et accidit, vt quidā puer, qui principis filius videbatur, pro caeco, & centum personæ pro equo darentur. Ille his sceleratis factis semper, ab Anno vigesimo sexto, ad annum trigessimum tertium, inclusiue incubuit, quousq; nuntius allatus est de diuitijs Perusiæ regionis, quo Hispani profecti ad tempus huic tyrannidi finem imposuerunt. Præteritis tamen aliquibus

aliquibus diebus, ad enormia facinora, latrocinia, incarcerationes, & maiores contra Deum offensas committendas reuerſi ſunt, neq; adhuc ceſſant, ita vt iam trecenta illa terræ milliaria, vt dixi, in quibus tanta erat populi frequentia, inculta, & omnino ferè deſerta cernantur.

Particulares, ſcruitiz, & crudelitatis in illa regione patratæ, narrationes, nullus credat. Duas tantùm, aut tres, quæ in mentē veniunt,

H 2

veniunt, recensebo. Cum Hispani furiosis suis canibus, Indiorum tam foeminatum, quàm viroꝝ vestigia indagarent, occurrit Indiana mulier ægrota, quæ cùm effugere se non posse, quin à canibus laniaretur, cerneret, accepta chorda trabi se suspendit, pede alligato vnus anni, quẽ ferebat, puero; neque hoc celerius perfecit, quin canes accederent, & puerum laniarent; à religioso tamen, antequam moreretur, baptisatus est.

Cum Hispani ex hoc Regno discederent, eorum vnus, nobilis cuiusdam Indiani vrbis, vel Prouinciæ Principis filium inuitauit, vt secum proficisceretur, cui, cùm responderet, patriam terram deserere, aut relinquere nolle, se auribus eum truncaturum, ni sequeretur, minitatus est. Persistente verò puero se in patria terra mansurum, euaginato pugione vtraq; aure cum truncauit, cum nec hoc obstante in prima opinione perseueraret, ei nasum, cum superiori labiorum parte, non secus ac si vnguẽ argutum tantum inflixisset, ridens præscidit.

Hic furcifer obscenè se iactabat pio cuidam religioso, & tanquam maximis laudibus dignum, in cælum vsque se efferebat dicens: summoperè se laborasse, vt grauidas multas Indianas redderet, vt postea, cùm venderentur maiorem pecuniæ vim conflaret.

In hoc regno, vel certè in alia Hispaniæ nouæ prouincia hoc accidit, vt Hispano venationi incumbente, canes fame, vt illi videbatur, premerentur; ille igitur infantulo ex amplexu matris arrepto, brachia, & crura abscindens, eorum unicuique partem, qua deuorata trunci postea corporis reliquias simul obiecit. Hic videre est quomodo in sensum reprobum à Deo traditi sint, & quonam in pretio miseras has creaturas ad imaginem Dei formatas, habeant: Sed iam peiora sequentur.

Reliquas crudelitates & innumeras, & antea inauditas, quæ nec imaginatione quidem comprehendi possunt, præmitto, hoc vnum coronidis loco addo: ambitiosis illis, excœcatis, &

tis, & execrandis tyrannis, hac regione, ad Perusij diuitias conquirendas, egressis, quatuor monachi Ordinis Sancti Francisci cum patre Iacobo eo profecti sunt, vt pacificam regionem redderent, & suis concionibus ad Christi cognitionem tantarum crudelitatum, quæ septem annorum continuo spatio, ibi patratæ fuerant, reliquias adducerent. Existimo hos esse, qui anno trigesimoquarto Mexiconiam prætereuntes, ab Indianis crebris nuntijs sollicitati sunt, vt suam regionem ingrederentur, de vnusq; Dei, verè Dei, totiusq; mundi Domini, cognitione informarent: idcirco concilia, & congregationes indixerunt, vt scirent, quinam illi essent homines, qui se & fratres, & patres nuncupabant, quid vellent, in quo ab Hispanis, à quibus tantis molestijs, & tormentis vexati fuerant, differrent: ea tandem conditione eos receperunt, vt soli, non autem cum Hispanis, intrarent, quod illis religiosi promiserunt, illis enim concessum erat, imò expressè in mandatis à nouæ Hispaniæ Præsidente acceperant, vt ita pollicerentur, nec quidquam detrimenti, aut iniuriæ Hispanos illaturos. Cœperunt ergo Euangelium Christi, vt solent, prædicare; sanctamq; Regum Castellanorum intentionem explicare, quorum omnium notitiam, toto illo septem annorum spatio, ab Hispanis, nullum nec alium se habere Regem, quàm eum, qui tanta tyrannide illos opprimebat, acceperant. Quadraginta tantum diebus ibi manserat religiosus, cùm ecce, omnia idola, vt flammis darentur, allata sunt: postea proprios liberos, quos vt pupillâ oculi charos habent, illis, vt instituerentur, adduxerunt. Illis etiam & templa, & domos ædificabant. Ab alijs etiam prouincijs accersiti sunt, vt venirent, & Euangelium prædicarent, atq; ad Dei, & magni (vt vocabant) Castellæ Regis cognitionem adducerent. Et ita ab his religiosis persuasi, fecerunt, quod antea nunquam in Indijs factum fuerat (quidquid enim tyranni, qui hæc ampla Regna, & Prouincias vastarunt, e-mentiebantur, id in vituperium, & odium Indiorum fiebat) du-

odecim vel quindécim amplarum regionum, & ampli populi Principes congregati, separati quisque cum suis subditis, eorum consensu, & consilio, Regum Castellæ dominationi proprio morti se subiecerunt, Imperatoremq; tanquam Regem Hispaniæ pro Domino receperunt. In cuius rei testimonium, nescio quid, quod penes me est, attestationibus dictorum religiosorum, subsignarunt.

Ita non sine magna fratrum religiosorum lætitia; & spe, aditu patefacto, ad istius Regni, qui ex tanto crudelitatum incendio supererant, incolas, ad Christi cognitionem perducendi: ecce per aliam viam ad illos ingressi sunt, octodecim equites Hispani, & duodecim pedites, secum multa idolorum pondera, quæ in alijs regionibus ceperant, ferentes. Dictorum Hispanorum Dux, illius provinciæ, quam erant ingressi, quendam dynastam ad se vocauit, eiq; præcepit, vt hæc idola secum sumeret, & per suam regionem, vnoquoq; idolo, Indiano, vel Indianæ permutato distribueret, alioquin se in illum bella moturum. Supradictus Dominus, metu coactus, supradicta idola per totam regionem distribuit, cum mandato, vt ea subditi adorarent, omnemq; honorem illis præberent, & in compensationem Indianos vel Indianas in seruitutem mitterent. Indiani territi proprios liberos tradebant, is quidem, qui duos habebat, vnum, qui verò tres, duos dabat. Et ita huic mercaturæ tam sacrilegæ finem imposuerunt, sicq; Cacicus Hispanis non dico Christianis satisfecit. Sacrilegorum horum latronum vnus, Ioannes Garcia nomine, grauius ægrotans, & iam morti proximus, sub lecto duo idolorum onera habebat, cum autem adesset Indiana quæ illi inserviebat, iussit ne paruo pretio ea idola traderet, ea enim esse optima, nec minus, quàm pro vnoquoq; idolo Indium caperet: & ita hoc condito testamento, & vltima voluntate his curis distractus, animam efflauit. Cui autem dubium est, eum iam in inferorum tenebris cruciari? Consideretur iam, qualis sit progressus regilionis,

religionis, & qualia præbeant Christianismi exempla Hispani, cum in Americam proficiscuntur, quo honore Deum afficiant, & quomodo laborent, ut ab illis infidelibus colatur, & adoretur. Iudicetur etiam, cuius peccati grauitas maior sit, an Ieroboam, qui peccare fecit Israel, & aureos duos vitulos confici curauit, ut à populo adorarentur, an verò Hispanorum, qui idolorum mercaturam exercent, Iudæ, qui tanta scandala excitauit, non absimiles. Hæc sunt Hispanorum facta, qui sæpè, imò sæpissimè, sua auaritia, & ad aurum cumulandum, vendiderunt, & adhuc vendunt, negarunt, & adhuc negant. Iesum Christum Redemptorem nostrum.

Indiani religiosorum promissa de Hispanis regionem non intraturis, inania esse cernentes, imò ipsosmet Hispanos, aliunde idola, ut venderentur, ad sportare, cum tamè sua, ut igne consumerentur, religiosi tradidissent, ut vnicus esset veri Dei cultus, in ipsos religiosos irritati, ad eos acceperunt, dicentes: *Quare mentiti estis, falsis vestris pollicitationibus nobis promittentes, Hispanos hanc regionem non ingressuros? Et quare Deos nostros combussistis, cum alij ex alijs regionibus ab Hispanis adsportentur? præstant nè nostris aliarum prouinciarum.* Dij fratres religiosi, ut potuerunt, quamuis vix haberent, quod responderent, eorū animos sedarunt: & ad hos triginta Hispanos se contulerunt, quibus malum ab ipsis patratum declarant, humilibus precibus efflagitantes, ut inde discederent. *Quod Hispani omnino denegarunt, & quod improbū est, & flagitiosum, ab eisdem religiosi se aduocatos, Indianis persuaferunt. Quo cognito, Indiani de occidendis religiosi, consilium ceperunt, qui à quibusdam Indijs moniti, noctu se subtraxerunt, & aufugerunt; sed post illorum discessum, cognita veritate, & Hispanorum malitia, missi sunt nuntij, qui illos quinquaginta miliarium itinere persequerentur, Indianorum nomine rogantes, ut reuerterentur, veniamq; petentes.*

Religiosi

Religiosi, vt boni Dei famuli, & animarum zelatores, illis fidem adhibentes, reuersi sunt, & non secus ac Angeli de cœlo demissi, recepti. Et cum Indianis, à quibus mille seruitia obtinebant, per quatuor aut quinq; menses manserunt. Cum verò Hispani hinc discedere nollent, quamuis Prorex omnem adhiberet operam, vt illos reuocaret, proditores, & læsæ maiestatis rei declarati sunt, & quia in sua tyrannide, & nefandis factis perseuerabant, cernentes religiosi, illos, quantumuis sera esset vltio, non tamen inultos remansuros, & timentes ne vltio in propria capita deriuaret, cum etiam quietè, & securè propter continuas incursiones, & assultus Hispanorum concionari non possent, de hoc Regno relinquendo consilium ceperunt, quod lumine, & doctrina destitutum remansit, & hæ animæ præteritis miseræ & ignorantæ tenebris adhuc hodie inuoluuntur, illis sublato, horum maledictorum Hispanorum culpa, omni remedio, & irrigatione cognitionis diuinæ, non secus ac si aqua teneris adhuc plantis tolleretur, eo enim ipso tempore, quo discesserunt, maxima auiditate fidei nostræ doctrinā amplectebantur.

De Prouincia Sanctæ Marthæ.

PROUINCIA Sanctæ Marthæ, cum vicinis auri foditis, & agrorum fertilitate diues erat, populusq; ad fodiendum aurum industrius. Quare ab Anno millesimo, quingentesimo, vigesimo octauo, vsq; ad annum millesimum, quingentesimum, quadragesimum secundum eò innumeri tyranni nauigio profecti sunt, suis incursionibus omnem regionem vastantes, & deprædantes, & cædibus eius incolas mirum in modum affligentes omniq; auro spoliantes, qui semper ad naues suas, iam huc, iam illuc se conferentes, recurrebant, & refugium habebant. Et sic has prouincias suis cædibus, & horrendis crudelitatibus maxime vastarunt, idq; communiter in littore maris, & aliquot vicinis mil-

nis milliaribus fiebat, vsque ad annum millesimum quingentesimum vigesimum tertium, quò figendarum sedium gratia Hispani profecti sunt. Quia verò regio fertilis est, & diues, vario tempore, varij duces, quorum alij, alijs crudeliores existebant, successerunt: ita vt vnusquisque conari videretur prædecessorem suum diuersis enormium crudelitatum generibus superare. Et hoc loco supradictum axioma confirmatur. Anno millesimo, quingentesimo, vigesimonono ed tyrannus maximus multis militum cateruis comitatus profectus est, eo animo, vt reliquos suos antecessores facinorum grauitate superaret, & vinceret, qui huic regioni septem annorum spatio multos thesauros abstulit: quo, in exilio, sine poenitentia mortuo, in eius locum alij tyranni successerunt, qui sanguinolentis suis manibus, & gladiorum impijs mucronibus, reliquos, quibus præcedentium gladij pepercerant, deleuerunt. Tanta desolatione, multas prouincias vsitatis crudelitatis modis, affecerunt, Principibusque, & subditis, vt aurum detegerent, tanta tormenta, & tam graues pœnas intulerunt, in eo, diuersis enormium crudelitatum, vt dictum est, generibus, prædecessores vincentes, vt ab Anno millesimo quingentesimo vigesimonono vsq; in hodiernum diem, vltra quadringenta terræ miliaria deuastarint, & omni populo, cuius numero præcedentibus non cedebat, orbarint.

Si decreuisssem numero complecti omnes nequitias, cædes, desolationes, iniquitates, violentias, strages, & alia facinora ab Hispanis in hac prouincia in Deum, Regem, & has innocentes nationes, commissa, & patrata, amplissimam historiam conficerem. Sed id, si mihi Deus vitam longiorem concedat, suo tempore fiet; in præsentia verò aliquam partem eorum, quæ Regi Domino nostro, harum prouinciarum Episcopus, rescripsit, recensere sufficiet: Sunt autem litteræ datæ vigesima Maij, Anni millesimi quingentesimi quadragesimi primi, quibus

I

inter

» inter alia hæc scribit: Dico sacra Maiestas, remediū huic regio-
 » ni subueniendi, esse, vt potestate vitricorū liberetur, & tradatur
 » marito, qui illam, ea, vt par est tractatione, afficiat, & excipiat, &
 » id quo maturius fieri poterit, quod si secus fiat, certus sum, eam,
 » attenta gubernatorum tractatione, breui periturā, &c. Sic verò
 » paulò post scribit: Ex quib. aptè cognoscet vestra Maiestas, quo-
 » modo earū regionū præfecti gubernatione priuari suo merito
 » debeant, vt puinciz alleuiētur: quod si id non fiat, nunquā, meo
 » iudicio, conualescent. Hoc etiā suæ Maiestati innotescet, in his
 » regionib. nullos Christianos, sed Dæmones versari, nullos Dei,
 » & Regis seruos repiri, sed legis & Regis peditores. Et certè nihil
 » & magis ad pacem ineundā, & ad eorū, qui in pace viuunt, con-
 » uersionem, contrarium quàm inhumana, & crudelis tractatio,
 » qua ij, q. pacificè viuunt, ab Hispanis afficiuntur, q. tantū illis fa-
 » stidium & nausēā parit, vt nomine Christiano, illis nihil sit ma-
 » gis odiosum, aut detestabile. Christianos enim sua lingua Yares,
 » id est, diabolos appellant. Nec profectò sine ratione: eorū enim
 » in his regionibus, neq; Christianorum, neq; hominum ratione
 » præditorum, sed diabolorum gesta sunt: quò fit, vt Indij cernen-
 » tes, hæc tam caput, quàm membrorum, facta, ab omni huma-
 » nitate, & misericordia esse aliena, Christianorum talem esse le-
 » gem, taliumq; Deum, & Regem esse authores existiment: velle
 » autem laborare, vt contrarium illis persuadeatur, vani sunt, &
 » frustranei labores, illisq; maior ansa Iesum Christum, & eius le-
 » gem irridendi, daretur. Indij verò, qui se armis tuentur, & de-
 » fendunt, satius esse ducunt semel mori, quàm sub Hispanorum
 » potestate multis mortibus affici. Hæc experientia didici, Cæsar
 » inuicissimè, &c. Hoc præterea paulò post addit: Vestra Maie-
 » stas, plures habet in his regionibus seruos, & famulos, quàm ex-
 » istimet; neq; enim vllus est miles eorum omnium qui militat,
 » qui apertè, & publicè non profiteatur, si præderetur, furetur, de-
 » uastet, cædat, vel comburat, suæ Maiestatis subditos ad aurum obti-
 »

obtinendum, non dicat, se in eo maxima præstare seruitia Vestræ Maiestati, dicunt enim illi suam partem obtingere. Quare, Cæsar inuictissime, consultum esset, ut Vestra Maiestas aliquorum rigida correctione, & castigatione, se nulla recipere seruitia, de ea re qua inobedientia, & dedecore Deus afficitur, testaretur. Quæ hætenus relata, ex dicti Episcopi Sanctæ Marthæ litteris deprompta sunt, quibus patet, quæ hodie contra innocentissimos hos homines, patrentur. Illi bellicosos Indianos appellant, qui ad montes euitandæ Hispanicæ crudelitatis gratia confugiunt: & Indios regionis eos vocant, qui infinita hominum strage, tyrannicæ, & horribili seruituti deduntur, qua tandem, depopulati, desolati, & mortui sunt, ut ex supradictis Episcopi litteris, patet, qui tamen pauca eorû, quæ passi sunt, recenset. Indiani huius regionis solent in hæc verba prorumpere, cum ducuntur per inuia montium onerati, si fortè debilitate, & labore deficiant (tunc enim pedum, & baculorû ictibus ceduntur, illorum dentibus ensium capulæ confringuntur, ut surgant, & iter sine vlla respiratione persequantur, cum hac increpatione: O quàm malignus es, in hæc verba, inquâ prorumpunt: Omnino deficio, occidite me, vitæ finem imponere desidero, & hoc non sine magnis suspirijs, & vix trahentes ore loquelas (quæ sunt animi in magnis angoribus & doloribus constituti, indicia) proferunt. Sed quis centesimam afflictionû, & calamitatum, quibus hi innocentes ab Hispanis vexantur, partem, verbis, aut sermone complecti possit? Deus illarum notitiam ad eos peruenire faciat, qui remedia adhibere, & possunt, & tenentur.

De Prouincia Carthagena.

Hæc prouincia ab Insula S. Marthæ, Occidentem versus, 50. milliariis. distat, & sita est in regionis Censuræ confinijs, unde circa littus maris, vsq; ad sinum Vrabæ in centû milliaria porrigitur, qua verò parte Meridiem respicit in longam terræ longitudinem extenditur: Hæ prouinciæ ab anno 1498. vsque ad annum præsentem horribili tractatione exceptæ, diuersisque

cædibus, vt Sanctæ Marthæ acciderat, desolatæ sunt, sed vt finis breui huic summario citius accedat, eas particulari tractatu persequi nolo, vt detestanda facinora, quibus aliæ regiones deuastatæ sunt, recensere queam.

*De littore Unionum, & Paria, deq;
Insula Trinitatis.*

A Littore Paria, vsque ad sinum Venecuolæ, exclusiue, quæ sunt ducenta milliaria, Hispani maximas, & mirandas deuastationes fecere: latrocinij enim, suo more incumbabant, & plures, quo poterant homines, vt eos venderent, seruituti mancipabant, eosq; contra fidem datam, captiuos sæpè deducebant, (neque enim vnquam fidei Indianis datæ, stabant) quamuis tamen ab his innocentibus optimè tractati fuissent, & in illorum ædibus tanquam patres, vel liberi recepti, illis, quibus poterant modis inferuientes, & omnium quæ habebant fruitionem, & vsum offerentes. Dici vix posset, aut exprimi qualibus, & quantis iniustitijs, & iniurijs, illius littoris incolæ, ab anno centesimo quingentesimo decimo, vsque in diem præsentem excepti sint. Duo tantum, aut tria facinora recensebo, quorum grauitas, ad horrenda reliqua, & omnibus tormentis digna scelera comprehendenda, iudicio viam patefaciet, & aperiet.

In Insulam Trinitatis, quæ & amplitudine, & fertilitate Siciliæ præstat, & terræ continenti, ex ea parte, qua Pariam attingit, coniuncta est, in qua & probiores, pro sua qualitate, & virtuti magis dediti sunt incolæ, reliquis Indiæ nationibus, quidam latro profectus est Anno millesimo quingentesimo decimo, sociatus sexaginta, vel septuaginta furciferis: qui statim edictū promulgarunt, vt omnes Indi accederent, & secum in ea Insula viuerent, & habitarent. Indi eos, vt naturales liberos receperunt, & illis tam Domini, quàm subditi magna alacritate inferuebant;

uebant; & singulis diebus cibos, qui suffecissent ad alendum multò maiorem numerum, adferebant: hoc enim est moris Indianis huius noui mundi, vt abundantissimè necessaria Hispanis suppeditent. Paulò post Hispani amplam domum construunt, & ædificant, in qua omnes Indiani simul habitarent, sola enim domo eos vti volebant, vt id quod antea decreuerant, executioni mandarent: quod & fecerunt. Cum stramen ligno apponerent, & iam in altitudinem duorum hominũ sustulissent, multos incluserunt, operis, vt dicebant, accelerandi gratia, sed verè ne qui foris erant, ab ijs, qui erant domi videri possent, & ita pars domum cum gladijs, ne vllus egredi posset, circumdat, pars verò domũ intrat: & sic euaginati ensibus, & gladijs, Indianis nudis, mortem, si se mouerent, minari cœperunt, eosque ligarunt. Si qui autẽ fuga sibi cõsulere vellent, illicò minutim discerpebantur: aliqui autem, qui partim læsi, partim integri euaserant, cum reliquo populo, qui ædes ingressus non fuerat, centum fortè, vel ducenti numero, sumptis arcubus, & sagittis in aliam domum se receperunt: qui cum in eo toti essent, vt ianuam ingressum prohiberèt, & tutarentur, ignem ædibus alia ex parte Hispani iniecerunt, & ita incendio omnes perierunt. Et hinc cum captiuis, qui erant numero circiter centum octuaginta, quos vincere potuerant, ad Insulam Sancti Ioannis se contulerunt, vbi mediam partem, & inde in Hispaniolam, vbi reliquos vendiderunt. Cum autem hunc Capitaheum nequitia, & prodicionis in ipsa Insula Sancti Ioannis in simularem, hoc responso me dimisit: Desiste Domine mi, hoc in mandatis, ab ijs, à quibus missus sum, habeo, vt quos vi non possem, specie, & colore pacis caperem. Et pro vero, & certo idem Capitaheus mihi retulit, se in sola Trinitatis Insula, patrem, & matrem inuenisse, & hoc maiori sua confusione, & peccatorum aggrauatione, dicebat. Similia infinita commiserunt, miseros hos homines, contra datam fidem, capientes. Considerentur iam hæc facta, & an Indij

sic capti iustè in seruitutè redigi possint. Aliquando religiosi S. Dominici nostri Ordinis consularunt de aliquo ex suis in dictā Insulam mittendo, vt suis concionibus Indianos vero lumine, & remedio, quo animæ saluantur, & quo destituti omnino erant, munirent. Religiosum igitur Theologiæ licentiātū, virum & virtutē, & sanctitate insignē eō, cum socio laico, miserunt, vt regionem visitaret, cum habitatoribus versaretur, locaq; apta ad construēda monasteria quæreret. Religiosi, vbi appulerunt, tanquā Angeli de cœlo demissi recepti sunt, magnoq; affectu, attētionē & acritate, verba, quæ cū illis tunc tēporis facere poterant (erant enim linguæ ignari, & signis vti cogeabantur) accipiebant. Accidit, vt post naus cū qua hic religiosus appulerat, discessum, alia adueniret, cuius milites damnata sua consuetudine, fraude, inscijs, & ignorantib. religiosi, captiuū abducunt, puinciz principem, qui (vel q; illi hoc nomen à religiosi, vel ab alijs Hispani esset imposītū) Alfonsus vocabatur; nam Christianorū nominū appellatione gaudent, statimq; etiā antequā de vlla re informati fuerint, baptismo sibi imponi petunt. Ab ijs fraude p̄suasus est dictus Dominus Alfonsus, vt nauē cum coniuge, & alijs quibusdam, fingeant .n. se conuiuiū celebrare velle, intrarent. Et ita 17. cum Principe, & eius coniuge nauim conscenderunt, confidebat enim dictus Dominus religiosos impedimento fore, quo minus vlla molestia afficeretur, neq; .n. Hispani tantū fiduciz adhibuisset: Indijs ergo nauim ingressis, p̄fidi Hispani vela ventis dedere, & in Insulam Hispaniolā, vbi p̄ seruis venditi sunt, se contulere. Omnis turbata regio, cū Dominū, & Dominā ductos esse cernerent, ad religiosos se contulit, & parū abfuit, qn neci eos traderent. Religiosi verò tā iniustū facinus cernentes, maximo dolore comprimebantur, & est verisimile, eos vitæ cedere maluisse, quàm pati tanta iniuria Indianos affici, cum illud impedimento esset ne hæ creaturæ verbum Dei susciperent, & crederent. Indiani autē sedati sunt religiosorū pollicitationib. dicebant enim, se, prima soluente naue, ad Insulā Hispaniolam

litteras

litteras missuros, quibus efficerent, vt Dominus, alijq;, qui cū eo erant, restitueretur. Deus illicò nauem misit, ad maiorem eorū, qui gubernabant damnationis confirmationem, qua ad Insulæ Hispaniolæ religiosos scribunt, qui sæpè, & clamant, & protestantur, sed auditores iustitiam denegarunt, prædæ enim Indianorum tam iniustè, & nefandè captorum participes fuerant. Cum religiosi, qui incolis promiserant Dominū Alonsū intra quatuor menses reuersurum, neq; quatuor, neq; octo elapsis reuerti cernerent, se ad mortem præpararunt, & ad tradendam Christo vitā, cui iam ante Hispaniarū decessum, obtulerant, & sic innocentes Indiani, de innocentibus vindictam sumpserunt: existimabant enim religiosos proditoris participes fuisse, partim, quòd cernerent illorum promissa de domini intra quatuor menses, reuersione, nullū effectū sortiri, partim etiā quòd nullā illius regionis incolæ, inter fratres religiosos, & latrones Hispanos differentiā constituāt. Benedicti igitur religiosi iniustè passi sunt, & idcirco nō est dubiū eos fidei nostræ veros esse martyres, & hodie beatos cum Deo in cœlis viuere, à quo, sua obedientia, ad illos populos missi erant, & certū est illos prædicandi, & sanctā fidem dilatandi intentionem, habuisse, illasq; animas saluandi: qui omnes labores, & mortē ipsam, quando offerretur patienter ferre, decreuerant. Hoc etiā, alio tempore, magna tyrannide, & crudelibus malorū Christianorū actibus accidit, vt Indiani duos religiosos Ordinis S. Dominici, morte, cuius fidelis sum testis, vt qui summo miraculo eandē euaserim, sustulerint, qua de re verba facere non decreui, ne grauitate, & horrore facti, terror audientib. incutiat. Quare, quousq; tempus aduenerit, plixitatis vitandæ gratia, subtricebo, & hæc omnia in die iudicij dum Deus latrociniorū tam horribiliū vindictā sumet, apertiora, & clario-
ra fient. In his puincijs, in sinu Coderæ, sita erat vrbs, cuius Dominus Higuero to appellabatur, nomē, vel psonis, pprīū, vel loci Dominis commune. Hic tam clemens erat, & eius subditi tanta
virtute

virtute præditi, vt omnibus Hispanis nauigio appellentibus, bona tractatio, cibi, quies, omnis consolatio adesset, nullum refrigerium deesset. Hic Dominus plurimos morti eripuerat, qui ex alijs prouincijs, in quibus latrocinia sua, & cædes exercuerant, ægroti, & famelici, in eius regionem se receperant, quibus refrigeratis eos saluos, & incolumes in Insulam Vnionum, in qua vivebant Hispani, remittebat, quos, sine vlla illorum mortis cognitione, occidere potuisset. In summa Hispani ædes communes, & omnium hospitium Higueroi subditos vocabant. Perfidus quidam tyrannus consilium cepit, de affligenda hac, quæ sibi satis tuta videbatur, regione, nauigio ergo eò se contulit, & inuitato hominum, magno numero, vt nauim ingrederentur, quod facere solebant fidem Hispanis adhibentes, postquam intrarunt, vela ventis commisit, & Insulam Sancti Ioannis, in qua venditi sunt, petijt. Eodem tempore hanc Insulam appuli, vbi hunc tyrannum vidi, & quod patrarat, mihi relatum est. Illam urbem funditus deleuit, quod Hispani reliqui, qui in eo littore deprehædari, & excurrere solebant, ægerrimè tulerunt, illudq; sæculus abominabantur, quòd domum illam perdidissent, in qua, tanquam in proprijs ædibus, hospitio excipiebantur.

Non recitabo infinita scelera, quæ & patrata sunt, & quotidie in ea regione patrantur.

Illi ex hoc maris littore, quod frequenti populo incolebatur, ad Insulas Hispaniolam, & Sancti Ioannis, vltra duos miliones hominum transportarunt, quos postea in dictis Insulis, partim in fodinis, partim alijs laboribus absumpserunt, non computato infinito populo, qui antea in Insulis, vt diximus, vivebat, & res est commiseratione digna, & qua corda quantumuis dura, commouerentur, fertilissimum hoc littus omnino expopulatum, & desertum cernere.

Ipsa veritate comprobatum est, eos nullam vnquam nauem his Indianis oneratam ducere, quin tributum tertie partis, vndis

vndis perfoluant: adde eos, qui cum domi capiuntur, occisione delentur. Harum rerum, finis, quem habent propositum fons est, & origo; opus enim est maxima Indianorum quantitate, vt ingens pecuniæ summa confletur, naues autem modico cibo, & aqua ad paucos alendos instructæ sunt, ne tyranni, qui nauium instructores nuncupantur, in ijs comparandis nimios sumptus faciant. Et vix pro ipsis Hispanis qui naue excurrunt, victus sufficientes feruntur: quo fit, vt Indiani fame, & siti pressi, occumbant, nec aliud est remedium, nisi, vt maris vndis absorbendi detrudantur. Et pro vero illorum quidam mihi retulit, ab Insula Lucayos ad Insulam Hispaniolam, quæ sunt sexaginta, vel septuaginta itineris milliaria, tantas hac ratione strages editas, vt nauis, sine circino, vel charta marina, sed solis cadauerû fluctuantium vestigijs ducta, eò peruenerit.

Postea verò, cum descendunt in Insulam, ad quam vendendi ducuntur, nullus est, si vel minima misericordia ducitur, qui animo maximè non commoueatur, cum videt tam senes, quàm fœminas & infantes nudos & famelicos, nimia siti & fame deficere. Postea autem illos, tanquam agnos diuidunt, & patres à liberis, fœminas à viris separantes, turbas decem, vel viginti personarum conficiunt, & sortem in eos iaciunt, vt partem suam accipiant detestandi nauium instructores, qui duas, vel tres naues præparant, & armant ad classem piratarum & latronum, qui homines in proprijs ædibus deprædantur, & rapiunt. Quando verò fors cadit in turbam, quæ senem, vel ægrotum capit, is tyrannus, cui obtingit, hæc verba proferre solet: Deuoueatur omnibus diris hic senex, quare illum mihi das? vt humo mandem? Et quare mihi hic ægrotus obtingit? vt de illius cura sim sollicitus? Hinc colligatur, quæ in æstimatione Hispanis sint Indij, & vtrum præceptum Dei de amore erga proximum, vnde tex pendet, & Prophetæ peragant, & compleant.

Tyrannide, quàm Hispani in Indios extrahendis, & expi-

K

scandis

scandis vnionibus exercent, nihil est aut crudelius, aut detestabilius. Inferorum enim aut huius vitæ, quantumuis desperatæ tormenta, cum his nullam comparationem recipiunt, quamuis in extrahendo auro, in suo genere sint durissima. Illos enim in mare, sub aquæ quatuor, vel quinq; vlnarum profunditatē, immittunt, vbi continuo nauigantes, sine vlla respiratione, ostrea, in quibus vniones generantur, eradicant. Illi cum retijs, ostreis plenis, vt animum recipiant, quandoque ad aquæ superficiem accedunt, quod si diutius paulò quiescendi gratia, miseri immorentur, adest carnifex, paruo nauigio vectus, qui multis plagis eos excipiens, ad aquam crinibus acceptos, reducit, vt explicationi denuò instent. Illorum cibus est piscis, & ille idem, qui vniones & panem Cacabi continet, & paruus Mahidum, qui sunt illius Regionis panes, numerus, in quorum primo, parum est alimenti, & substantiæ, alterum verò magna difficultate conficitur, neque adhuc ad famem reprimendam, sufficienter datur. Illorum verò lectus est terra, cum cippo, ne fugiant: Sapè autem in hac piscatione, & labore submerguntur, nec postea in vndarū superficie visuntur; Tuberones enim, & Maroxi (monstrorum marinarum, integrum hominem deuorantium, genera) eos interimunt, & comedunt. Consideretur iam vtrum in hoc vnionum lucro Dei præcepta de amore erga ipsum, & proximum, cum horum miserorum corpora, & animæ coniiciuntur in periculum mortis, obseruentur, & compleantur: proximos enim sine fide, & Sacramentis, sua auaritia, perimunt, vel tantis laboribus illorum vitam conterunt, vt breui tempore ex hac vita emigrent, nam omnino est impossibile longum æuum sub vndis, sine animorum receptione, trahere, nam præ nimia frigoris rigiditate sanguinē ore communiter spuentes, moriuntur, quod accidit ex nimia pectoris compressione, quæ ex continua halitus sub vndis retentione, pcreatur, nimio enim frigore sanguinis profluiū gignitur. Crines, quos natura sua nigros habent,

habent, in combustum colorem, luporum marinorum crinibus per similem, mutantur: humeri verò falsugine ita consperguntur, ut monstra potius in hominum forma, quàm homines appareant.

Hoc intolerabili labore, vel potius diabolico exercitio, omnes Lucayanos, consueti huius lucri emolumento, consumpserunt, & ita ex unoquoque Indiano quinquaginta, vel centum coronatos consequebantur. Illos publicè (quamvis iustitia, aliàs iniusta, prohibitum esset) vendebant; Lucayani enim natatores erant peritissimi. Ex alijs etiam prouincijs, multi in hac Insula perierunt.

De Fluvio Yuya Pari.

Alluit hanc prouinciam Fluius Yuya Pari, qui in alia regione ultra, ducentis terræ milliaribus distante, oritur. Per hunc quidam perditus tyrannus, intrauit, & multa terræ millaria deuastauit; cædes maximas edidit, multos igne consumpsit, & infinitum Indianorum ædibus pacificè, & sine vlla timoris suspitione viuentium, numerum, gladio deleuit. Tandem mala morte periit, eiusq; omnes copię per se ipsas deletæ sunt, eius deinde nequitijs, & crudelitatibus multi succedere, & adhuc quotidie destruentes, & cædentes, ad inferosq; animas filij Dei sanguine redemptas mittentes, proficiscuntur.

De Regno Venecuela.

ANno 1526. Rex Dominus noster, quorundam fallacijs persuasus (solent. n. Hispani damna & detrimenta, quæ Deus, anime, & Indię status recipiunt, illi celare, & occultare) Regnum Venecuelę, quod Hispaniarũ regno amplitudine, & longitudine præstat, cū eius gubernatione & plenaria iurisdictione, certis capitulationibus & conuentionibus quibusdam mercatorib. Germanis commisit. Qui hanc regionē cum 300. hominib. ingressi

sunt, ibiq; comem, & benignum populum inuenere, quales etiã sunt in reliquis Indiã regionibus, antequam ab Hispanis vlla iniuria afficiantur. Isti nulla comparatione crudeliores reliquis, de quibus locuti sumus, extitere, se tygridibus ferocibus, & lupis, leonibusq; inhumaniores præbentes, iurisdictionem enim huius regionis habebant, & iccirco liberius eam possidentes, maiori cura, & auaritia, in practicis, & modis cumulandi, & de prædandi auri, & argenti, inuigilabant, in eo omnes antecessores, reiecto omni, Dei, & Regis timore, superantes, imò obliuioni tradentes se homines esse natos.

Incarnati hi Diaboli deuastarunt, & desolarunt quadringenta milliaria terræ fertilissimæ, quæ Prouincias maximas, & mirabiles, conualles amplissimas, quæ in longitudinem quadraginta milliarium extendebantur, & magnos pagos, auro argentoq; fertilissimos capiebant. Tantas, & diuersas regiones deleuerunt, vt nullus tantæ cladis nuntius superfuerit, nisi fortè aliqui in cauernis, & visceribus terræ latitantes gladiatorum inhumanos, & sanguinolentos mucrones effugerint, & euaserint. Nouis, & inusitatis crudelitatum, & tormentorum generibus, eos quatuor, vel quinque milliones animarum destruxisse, & ad inferos misisse, existimo. Neque adhuc hodie infinitis suis sceleribus, & facinoribus, finem imponunt. Tria, aut quatuor, quibus de reliquis destructionibus, & desolationibus, quas patrarunt, iudiciũ fieri poterit, recensebo.

Summum totius prouinciæ Dominum, vt aurum ab eo emungerent, captiuũ ceperunt, confessiones tormentis quærentes, q̃ euadens ad montes confugit, & idcirco subditi in montibus inter dumeta sylvarũ latitantes. ad seditionem, & tumultũ concitati sunt. Hispani persequuntur, & multos delent, illi verò, qui viui in eorum potestatem deuenerunt, publicè per præconem, pro seruis venditi sunt. In multis, imò in omnibus prouincijs, ad quas ante supremi Domini captiuitatem, peruenere, ab Indianis can-

nis cantibus, & saltationibus, & ingentibus auri donis recepti sunt, ensium autem mucronibus, & horrendis stragibus remunerati, & compensati fuerunt. Aliqua die, cum honoris gratia, obuiam procederent Hispanis; Capitaneus, & tyrannus Germanus eorum infinitum numerum in straminea domo, conuocari, & congregari, posteaque membratim discerpi, iussit. Sed quia in superiori ædium parte trabes erant, quas, ad inhumanarum manuum sanguinolentos mucrones fugiendos, conscenderant (ô belluas crudeles) misit gubernator, qui in eas ignem iniicerent, ut ita viui comburerentur. Quare tota regio, incolis in montibus salutem quærentibus, solitaria, & deserta remansit.

Accesserunt ad amplam aliam provinciam Sanctæ Marthæ confinem, ubi Indios in suis pagis, & ædibus, priuatis negotijs, pacificè incumbentes, inuenerunt, ubi diu habitantium impensis viuentes, manserunt, & Indiani ita inferuebāt, ac si ab illis aut vitam, aut salutem recepturi fuissent, tanta patientia ordinarias oppressiones, & continuas importunitates, quæ ab ullo vix ferrentur, tolerantes, ut dici non possit: adde etiam vnicum Hispanum vna die, quod per mensem familiæ, quæ decem personas contineret alendas, sufficeret, deuorare. Tunc temporis Indiani innumera auri summa eos donarunt, multaq; dona, & innumerabilia seruitia præstiterunt. Tandem cum abiturum molirentur isti tyranni, in solutionem bonæ tractationis ab Indianis acceptæ, hoc modo eos tractare decreuerunt: Germanus gubernator tyrannus, & ut credimus, hæreticus (nam nec vquam aderat Missæ, nec alijs adesse permittebat, cum multis Lutheranismi euidentibus signis) iussit, ut omnes Indiani cum foeminis & liberis, si fieri posset, caperentur, & in amplo aliquo loco concluderentur, illisq; indicaretur, & significaretur, ut quicumque libertati mancipare se cuperet, iniusti gubernatoris arbitrio, aut certo pretio sibi, coniugi, & vnicuique liberorum im-

posito, se redimeret. Et vt magis negotium acceleraret, prohibuit, ne vllus cibus ante persolutam auri, quod pro pretio redemptionis petebatur, summam, illis propinaretur. Plurimi ad pretium redemptionis persoluendum domum mittebant, & se, vtpoterant, redimebant, vt negotijs, quæ circa victum quærendum versantur, vacarent: sed ad eisdẽ, paulò post aliquos prædones, & latrones mittebat, qui eos, iam semel captiuitate solutos seruituti iterum manciparent. Iterum ad supradictum locũ ducuntur, vt fame, sitiq; pressi secundò se redimere, cogerentur. Et ita multi illorum ter, quaterue capti, & toties redempti sunt. Alij verò, qui tantæ summæ satisfacere non poterant, in dicto loco conclusi, fame perierunt. Et hoc modo prouincia populi, auriq; ditissima, desolata est, quæ conuallem quadraginta milliariũ habet, in qua talis combustus est pagus, qui mille ædes caperet. Hic tyrannus vltèrius pcedere decreuit, magno desiderio, inferorũ Perusij, ex hac parte detegendorũ, distentus. Ad quod iter infinitos Indianos immensis ponderibus oneratos, catenisq; vinctos, assumpsit. Quod si aliqui aut fame aut labore deficerent, capite illicò truncabãtur, ne Hispani nimium laboris in catenis aperiendis, susciperent, & ita truncum corpus vna ex parte, & caput ex alia decidebat, onus deficientis diuidebatur, & alijs imponebatur. Si prouincias, quas desertas reddidit vrbes & loca, quæ combustis, (omnes enim ædes erant stramineæ) crudelitates, & particulares, quas patrauit, cædes, enumerarem, quamuis veritati non repugnaret meus sermo, tamen fides non adhiberetur, & animos in stuporem traheret.

Hanc ipsam viam secuti sunt alij tyranni, qui Venecuela, & prouincia Sanctæ Marthæ (eodem consilio detegendæ: Sacratæ ædis aureæ Perusini) soluerant qui ita combustam, expulatam, desertam, & deuastatam regionem, quæ & fructibus, & populo fertilissima fuerat, inuenerunt, vt ipsimet, quamuis crudeles tyranni, tantarum deuastationum veltigia mirarentur, & stuperent.

Hæc

Hæc omnia, multa q; alia testibus à fisco Consilij Indiani probata sunt, & p̄bationes ab eodē consilio asseruantur, quamuis execrandorum horum tyrannorum nullum combusserint, vt nihil sit omnino, q; de magnis deuastationibus, & malis, quæ ab illis patrata sunt, probatum est: nam qui huc vsq; in India vixerunt iustitiæ ministri, magna, & damnata sua cœcitate, non multum solliciti fuerunt de examinandis delictis, & cædibus, quas dicti tyranni, & committunt, & commiserunt, nisi quod dicant: Quia talis, & talis, malè, & crudeliter Indios tractauit, tanta summa coronatorum ex annuo Regis reditu diminuta est; & illis hæc generalis, & confusa probatio, sufficit ad repressionem tantorū facinorum. Neq; etiā, quantumuis pauca sint, vt decet, verificantur, neq; illis tantum authoritatis, & ponderis, quantum deberent, tribuant: nam si officio erga Deum, & Regem, satisfacerent, inueniretur, vltra tres auri milliones Germanos tyrannos Regi furatos esse, dicta enim regio Venecuelæ, cum quadringentis terræ, quam deuastarunt, milliariis, felicitate, vt dixi, & auri diuitijs, nulli regioni cedit, atque ita ab hinc septendecim annis, quibus hi, & Dei, & Regis hostes has regiones depopulari, & destruere cœperunt, Regi vltra duo auri milliones, ex annuo reditu, in hoc Regno, erepti sunt, neque est sperandum, hæc detrimenta, quandiu mundus stabit, reparari posse, nisi Deus, insigni aliquo miraculo, tot millia hominum, quos defuncta sunt, suscitaret. Et hæc sunt Regis temporalia damna. Consultum etiam esset damna, dedecora, maledicta sacrilega, & infamias, quibus Deus affectus est, considerare. Quomodo autem possent recuperari, & compensari tam multarum animarum, quæ horum brutorum, tyrannorum, vel Germanorum crudelitate, & avaritia, in inferis cruciantur, damna? De illorum autem nequitia, & crudelitate hoc vnicum conclusionis loco addam, nempe ab eo tempore, quo hanc regionem ingressi sunt, vsq; in præsentem diem, hoc est septendecim annis, eos multas naues Indianis

Indianis oneratas, vt venderentur, ad Insulas Sanctæ Marthæ, Hispaniolum, Iamaycam, & Sancti Ioannis remisisse, & ad minimum vnum millionem hominum vendidisse, & adhuc hoc anno millesimo quingentesimo quadragesimosecundo mittunt, hoc vidente, & sciente Regio huius Insulæ consilio, quod quidem videre se, quod maxime videt, dissimulat, patitur, & fauet: & reliquis sceleribus, & deuastationib. infinitis, quæ in hoc toto terræ continentis littore, quod in longitudinem quadringentorum milliarium protrahitur, quod adhuc est, cum Venocuela, & Sancta Martha sub eius iurisdictione oculos claudit, cui rei mederi, & impedimento esse potuisset. Indianos in seruitutem redigendi hæc sola causa extitit, peruersa nempe, excæcata, & obstinata horum tyrannorum voluntas, & desiderium aurum cumulandi, diuitiasq; congregandi, quod illis, cum reliquis, qui in Americam profecti sunt, est commune: hos enim agnos ex ædibus vi trahentes, cum foeminis, & liberis in captiuitatem deducebant, horrendis, qui superius relati sunt, modis eos affligentes, eisq; Regium stigma, vt seruis, infigentes.

De Prouinciis eius terra, qua florida appellatur.

IN has Prouincias tres tyranni, diuerso tempore ab Anno millesimo quingentesimo decimo, vel vndecimo profecti sunt, vt iisdem actibus, quibus alij, & eorum duo in alijs regionibus incumberent, vt sanguine & destructione sui populi maiores dignitates, & officia, quàm illorum merito conuenirent, consequerentur, tandē omnes mala morte sublati sunt, & ædes, quas olim sanguine humano, quod de vnoquoque horum trium totari possum, struxerant, & edificauerant, cum illis perierunt, & eorum memoria, de facie terræ, ac si nunquam extitissent, deleta est. Illi valdē turbatas, & confusas has regiones reliquerunt,
nec

nec minorem infamiam, certis, quas patrarunt, cædibus, nemini inusserunt, quamuis non multæ sint; Deus enim antequam plures committerent, vita eos priuauit, & eorum, quæ & scio, & vidi, malorum, in alijs Indiæ partibus, patratorum, castigationē, & ultionem, in hunc locum referuarat. De quarto verò tyranno, qui benè instructus nuper anno millesimo quingentesimo trigessimooctauo in hanc regionem venit, ab hinc tribus annis nullus nuntius: Certi sumus cum primo in regionem introitu crudeliter se gessisse, & quasi in ecstasim incidisse. Quod si vitæ superfit, cum suis, in numerum populi numerum, si tamen in via offendit, destruxit, & desolauit, ille enim inter omnes eos, qui maiora damna, facinora, & Regnorum, prouinciarumq; cum socijs deuastationes commiserunt, crudelitate insignis est,quare Deum illi, quem alijs finem concessisse arbitror.

Tribus, vel quatuor annis, postquam, quæ recensui, accidissent, ea regione, reliqui tyranni qui cum hoc maiore tyranno, qui ibi extremum diem clausit, profecti erant, soluerunt, quorum inhumanorum hominum crudelitates, & scelera, quæ eo viuente, & post miseram eius mortem contra hos innocentes Indianos, & nulli nocentes patrauerant, intelleximus, quæ tantæ fuerunt, vt ijs regula, & axioma, quod in principio proposuimus, confirmetur, nempe eos, quò vltèrius in destructione, perditione, & desolatione harum regionum, & earundem habitatorum procederent, eò maiores, & notabiliores crudelitates, & iniquitates commisisse. Sed quia tædet me tam exœcrabilia, & sanguinolenta, non hominum, sed belluarum acta, recensero, in eorum, quæ subsecuta sunt, narratione, diutius immorari nolo.

Amplum populum, sapientes, moratos, & benè constitutos homines inuenere, quorum tantas strages, suo more, edidere, vt eorum animis, terror maximus incuteretur, magnis angoribus, magnis ponderibus, tanquam bestias, eos onerabant. Si

L

verò

verò aliquis nimia defatigatione deficeret, ne nimium laboris in cathenis aperiendis sumerent, antequam ad defatigatū peruenirent, proximum capite truncabant, sicq; vt alibi sæpe factū retulimus, truncū corpus vna ex parte, & caput ex alia parte decidebat. In pagum quendam intrantes magna lætitia, & exultatione ab Indians recepti sunt, qui cibos, quousq; saturarentur, illis proponebant, & vltra sexcentos homines ad ferenda onera, & impedimenta, bestiarum more, & ad equos curandos concesserunt. Hispanis discedentibus, quidā Capitaneus tyranni maioris consanguineus, vt populum non diffidentem deprædaretur, reuersus est, & Regem provincie lancea perforatū, occidit, multasq; alias crudelitates commisit. In alio pago, cuius incolæ illis videbantur viciniore, & vigilantiores propter horrenda scelera, quæ ab illis patrari audiuerant, omnes & paruos, & magnos, iuuenes & senes, dominos & subditos, nulli parcentes, lanceis & ensibus, vita priuarunt.

Tyrannus maior, naso, & labijs ad barbam vsq; magnum Indianorum numerum (narrantur vltra ducenti fuisse) quos ex quodam pago aduocauerat, vel certè sponte non vocati, venerant, truncari iussit. Et ita in hoc misero statu, & doloribus, stilillante sanguine, eos remiserunt, vt operum, & miraculorū, quæ ab his prædicatorib. in sancta Catholica fide baptisatis fiebant, nuntij existerent.

Iudicetur iam de amore, quo tales homines in Christianos feruntur, quæ ratione credant Deum esse, quem bonum, & iustum, legemq; quam profitentur esse sine macula, iactitant, & prædicant. Maxima sunt mala ab his sceleratis hominibus, perditionis filijs, patrata. Tandem, sine vlla pœnitentia, perditus hic Capitaneus obiit, nec dubitamus eum in infernorum tenebris sepultum iacere, nisi tamen Deus illius, secundum immensam suam misericordiam, & clementiam, non autem secundum illius merita malis execrandis contaminata, misertus fuerit.

De

De Flumine Plata, hoc est, argenti.

AB anno millesimo quingentesimo secundo, vel tertio, aliqui Capitanei, quatuor, vel quinque itinera ad fluvium Platæ suscepunt, qui magna regna, & provincias, hominesque benè dispositos, & rationis capaces, continet. In genere quidem scimus eos maxima damna, & cruentas cædes commisisse: sed cum ab Indijs, de quibus communior est sermo, longè distent, singulare nihil, aut particulare recensere possumus. Non dubitamus tamen eos iisdem operibus, quibus alij in diuersis regionibus adhuc hodie dant operam, incubuisse, & adhuc incumbere: iisdem enim sunt Hispani, & multi, qui alijs executionibus adfuerunt, eò etiam profecti sunt, omnesque vnum, eundemque scopum propositum habent, vt diuites, & potentes fiant, quod consequi non possunt, nisi eundem ordinem, quem alij sequantur, & eandem viam occidendi, prædandi, & Indianos destruendi, calcant.

Postquam, quæ superius dixi, scripisssem, pro vero mihi relatum est, eos in illis regionibus magnas prouincias, & Regna deuastasse, in hos miseros homines maximas cædes, & crudelitates horrendas perpetrantes, quibus, reliquis, vt qui longè ab Hispania distantes, maiorem habuerint commoditatem, insigniores, & præstantiores se præbuerunt, & inordinatè omni iustitia seposita, vixerunt, quæ nulla est in omnibus Americæ regionibus, vt ex supradictis, suffieienter apparet. Inter infinita autem, quæ postea sequentur, scelera, hoc etiam in consilio Indiæ prælectum est. Quidam gubernator suis militibus in mandatis dedit, vt in quendam pagum se conferrent, vbi si victus denegaretur, omnes incolas interficerent. Hac autoritate nitentes milites profecti sunt, & quia Indiani illis se dedere noluerunt, tanquàm hostibus, timètes potius ne eos viderent, quàm quòd liberalitas deficeret, ultra 5000. hominū, gladijs vsurā vitæ eripuerunt. Item certus hominum in pace viuentium numerus, se

illius seruitijs obtulit, fortè fortuna hi à gubernatore erant aduocati, qui cum diutius paulò remorati essent, vt horribilem terroris notam, illis infigeret, iussit, vt Indijs, quos pro hostibus habebant, traderentur, qui miris clamoribus, & fletibus eos rogabant, vt propria illorum manu potius interficerentur, quàm vt hostibus traderentur, & cum domo in qua erant, egredi nolent, omnes membratim discerpti sunt, clamantes, & dicentes:

” Nos accedimus, vt vobis in pace inseruiamus, & nos occiditis,
 ” sanguis noster his parietibus infixus manet, vt testimonium de
 ” iniusta nostra morte, & vestra crudelitate perhibeat. Certè hoc facinus commemoratione, sed potius commiseratione est dignum.

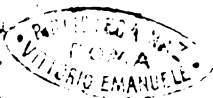
*De magnis Regnis, & amplis Pro-
 uincijs Perusij.*

ANno millesimo quingentesimo trigesimo primo, magnus tyrannus, cum quibusdam, in Regna Perusij, ijsdem titulis, eademq; intentione, & principio, quo reliqui, ingressus est, & quidem, cum vnus esset, ex ijs, qui in cædibus, & crudelitatibus, quæ in terræ continentia ab Anno millesimo quingentesimo decimo, commissæ sunt, se exercuerant, incrementum crudelitatum, cædium, & latrociniorum capiebat, & vrbes, pagosq; (vir nullius fidei, vel veritatis, deuastans, & destruens, eiusq; incolæ eadens, causa extitit tantorum malorum, quæ postea in illis regionibus, subsecuta sunt, quorum narrationem suscipere, & ad viuum, legentium oculis, vt decet, repræsentare omnino impossibile foret, quousque apertius, & clarius in die Iudicij omnibus apparebunt, & innotescant. Quod ad me attinet, si aliquorum deformitatem, qualitatem, & circumstantias describere aggrederer, fateor me tanto oneri non posse, vt decet, satisfacere.

Primo suo introitu, aliquot pagos deuastauit, & in ijs magnum

gnum auri pondus deprædatus est. Cum in Insulam dictis regionibus vicinam aliquando se contulisset, huic Insulæ nomen Pugnæ, quæ peramœna erat, & populi frequenti culta) à Principe, & populo, tanquam Angelus de cœlo demissus, receptus est. Postea verò, cum sex mensibus elapsis Hispani omnem victum consumpsissent, eis frumenta, quæ in locis subterraneis ad tempus sterilitatis, vel ariditatis, pro se, coniugibus, & liberis, asseruabant, detexerunt, & aperuerunt, multisq; lacrymis, & fletu, ut pro arbitrio vterentur, obtulerunt. Eos autem, in fine ita remunerarunt, ut gladijs, lanceisq; infinitum eorum numerum peremerint, eosq; qui viui venerant, in eorum potestatem, servituti manciparint, cum immensis alijs crudelitatibus, quas in expopulatione, & desolatione huius Insulæ commiserunt.

Inde in Insulam Tumbalam, quæ in Terræ continenti sita est, proficiscuntur, ubi quotquot in eos inciderunt, morte affecti sunt. Et quia populus horrendis eorum factis stupefactus fugiebat, rebellionis in Regem Hispaniæ eum insinularunt. Iste tyrannus hac industria in suis actis utebatur: omnibus ijs, quos capiebat, vel qui auro, argento, & alijs rebus illum donabant, iubebat, ut semper adferrent, quousque eos omnibus rebus destitutos cernebat. Tunc se eos pro vassallis, & subditis Regis Hispaniæ recipere dicebat, illisq; blandiebatur, & duplici tuba se eos deinceps non capturum, nec vlla iniuria affecturum, proclamabat: licitum esse existimans eos deprædari, & tam impijs, & abominandis nuntijs terrere, antequam sub Regis protectione eos recepisset, ac si ab eo tempore, quo sub Regis protectione recepti essent, eos non esset deprædatus, nullisq; malis oppressisset, aut destruxisset.

Paulò post Rex, & supremus Imperator omnium horum regnorum, Ataliba nomine, magnas ducens copias hominum nudorù, & ridiculis armis vrentium, ignorans quales essent Hispanorù mucrones, quales lancearum ictus, & equorum, quorù vsus penitus erat illi incognitus, & inauditus, vires, & Hispanos, ipsiis diabolis, aurum, si haberent, surripere posse, ad locù, in quo tunc temporis agebant, accessit, dicens: Vbi sunt isti Hispani, accedant, hinc non mouebo pedem, quousque subditorum, quos occi-

occiderunt, pagorum, quos in cineres redegerunt, mearumq; diuitiarum, quas deprædati sunt, rationem reddiderint. Hispani ei obuiam procedunt, infinitum hominum numerum cadunt, ipsiusq; Regis, qui lectica portatili ferebatur, personam capiunt. De eius redemptione tractauit: Rex se quatuor miliones coronatorum daturum, pro redemptionis pretio, promittit, & quindecim numerantur: illi se relaxaturos pollicentur, sed omni fide, & veritate postposita (vt fidei Indianis datæ, nunquam steterunt) suo Imperio populum congregari, falso illi imposuerunt. Rex verò respondit, in tota regione, ne folium quidem in arbore sine authoritate sua, & voluntate moueri, quod si aliqui congregarentur, eos debere credere hoc non sine Imperio suo effectum, se esse captiuum, & in eorum potestate situm, vt sibi vitam eriperent. Hoc non obstante, de eo viuo comburendo consilium ceperunt, & paulo post, sententiam tulerunt, sed aliquorum precibus Capitaneus eum strangulari iussit, & postea in ignem conijci. Rex sententia mortis intellecta, dicebat: Quare me comburitis? quid patraui? nonne libertatem mihi restituere, modo aurum darem, promissistis? nonne maiorem summam quam promiseram, dedi? Sed quia sic placet, mittite me ad vestrum Hispaniæ Regem: & huiusmodi multa ad confusionem, detestationemq; iniustitiæ Hispanicæ, proferens, combustus est. Consideretur hoc loco ius, & titulus huius belli, huius Principis captiuitas, sententia, & eius mortis executio, & conscientia, qua hi tyranni ingentes thesauros, quos in his regnis huic regi, & alijs infinitis dynastis furripuere, possideant. Quantum autem ad innumeras, & enormes crudelitates, ab ijs, qui se Christianos nuncupant, in extirpatione huius populi commissas, hic aliquas recensabo, quas in principio vidit quidam frater Ordinis S. Francisci, & litteris, nomine sigilloq; suo, munitis, affirmauit, eos ad aliquas illarum regionum provincias, & ad Regnum Castellæ, mittens: quarum antigraphum eius manu subsignatum, penes me habeo, quo hoc continetur:

Ego.

» Ego frater Marcus de Xlicia, Ordinis Sancti Francisci, o-
 » mnium fratrum eiusdem Ordinis in Prouincijs Perusij præse-
 » ctus, qui sum ex primis religiosi, qui has terras, cum Hispanis
 » ingressi sunt, dico, certum perhibens testimonium eorum, quæ
 » meis oculis vidi, & quæ præcipuè tractationem, huius regionis
 » incolarum, concernunt. Primo testis sum oculatus, & certam
 » habeo cognitionem, hos Perusij incolas, esse gentem, quæ & co-
 » mitate, & clementia, & amore erga Hispanos reliquis Indianis,
 » præstet. Et vidi eos abundanter aurum, & argentum, & gemmas
 » Hispanis dantes, eisq; innumera seruitia præstantes. Neq; Indij
 » vnquam bella mouerunt, antequam infinitis iniurijs, & crude-
 » litatibus affecti, ad id coacti fuerint: è contrario Hispanis omni
 » amicitia, & honore in pagis receptis, & victum, & tantum nu-
 » merum masculorum, & foemellarum, quantum ad suum serui-
 » tium petierint, præstitisse.

» Item sum testis, quòd nulla àb Indijs data occasione, Hi-
 » spani quamprimum has terras intrarunt, ipsorum maximum
 » Cacicum Atalibam totius regionis Principem, postquam ab eo
 » ultra duos auri millones, acceperant, & eius prouincia, sine vlla
 » resistantia, in eorum potestatem venisset, igne combussisse.
 » Quem in eodem supplicij genere securus est Cochilimaca eius
 » Capitaneus generalis, qui cum alijs dynastis cum pace venerat.
 » Idem paucis post diebus cuidam dynastæ prouinciæ Quitoniæ
 » accidit, qui etiam nulla sua culpa, nec minima occasione data,
 » combustus est. Iniuste etiam Schaperam Canariorum Princi-
 » pem combusserunt. Pedes etiam Aluidis omnium, prouinciæ
 » Quitoniæ, dominorum maximi, igne consumpserunt, varijsq;
 » alijs tormentis affecerunt, vt aurum Atalibæ, cuius, vt postea ap-
 » paruit, omnino erat ignarus, indicaret. Quitonium etiam
 » Cocopagangam, omnium Quitoniæ prouinciarum guber-
 » natorem, qui Sebastiani Bernalcacari, gubernatoris Capitanei,
 » precibus victus, in pace venerat, quòd petitum aurum non
 » daret,

daret, cum multis alijs Cacicis, & præcipuis Dominis combust-
ferunt, Et vt intelligo, talis erat Hispanorum intentio, vt nullus
dynasta, aut satrapa in tota regione superesset.

Item affirmo me proprijs oculis vidisse Hispanos, nulla a-
lia ratione motos, nisi quod ita illis in mentem venirent India-
nos, & Indianas manibus, naso, & auribus truncasse, & id tam di-
uersis in locis, & regionibus, vt eas recensere nimis longum, &
prolixum foret. Et vidi Hispanos canes in Indios emittentes, vt
illos deuorarent, & ab illis tantum ædum, & pagorum numerum
combustum, vt recenseri non possit. Hoc etiam verum est, illos
ex amplexu matrum pueros abripuisse, & eos brachijs sumen-
tes, quo longius poterant proiecisse. Et alias multas crudelitates
commiserunt, quæ me solo visu terrebant, & quas longum esset
enumerare.

Item affirmo Hispanos in tribus domibus tantum India-
norum numerum, quantum illæ capere poterant, congregasse,
& conuocasse, in quas, nulla data occasione, vel minima causa
ignem iniecerunt, & omnes ad vnum combusserunt. Accidit
autem, vt quidam presbyter, nomine Ocana, puerum flammis
eriperet, quod cernens Hispanus, ipsi illum abstulit, & in medi-
um flammarum coniecit, vbi cum alijs statim in cineres reda-
ctus est, qui Hispanus ea ipsa die, qua hoc patrauit, castra repe-
tens subitanea morte, in itinere concidit, & de eo non inhu-
mando consilium dedi.

Item vidi eos ad Cacicos, & principales Indianos misisse,
vt in pace, & securitate accederent, illis clientelæ diplomata
promittentes, qui cum aduenirent, statim comburebantur. Illi
duos me præsentem exusserunt, alium Andoniæ, alium Tumba-
læ, nec tantum potui meis sermonibus, & prædicationibus effi-
cere, vt flammis illos eriperem. Et hoc secundum Deum, &
conscientiam dico, quantum potui cognoscere, nunquam Pe-
rusij incolas contumaciam, & rebellionem excitasse, aut com-

M

mouisse,

„ mouisse, quamuis, vt vniciq; est manifestum mala tractatione,
 „ & crudelibus tormentis afficerentur. Et meritò, Hispanis fidem
 „ fallentibus, veritatemq; prodentibus, & tyrannicè contra omne
 „ fas, & ius, eos, cum omni regione destruuntibus, & innumeris
 „ damnis afficientibus, se ad mortem potius præpararunt, quàm
 „ adhuc semel in tantas misérias incidere.

„ Item & relatione ipsorum Indianorum; dico, maiora au-
 „ ri pondera adhuc esse abscondita, quàm in lucem hætenus pro-
 „ dierint, quæ propter iniustitias, & crudelitates Hispanorum de-
 „ tegere noluerunt, nec detegent, quandiu hac tyrannica tracta-
 „ tione excipientur, sed satius ducent, cum alijs mori. In quo De-
 „ us Dominus maximè offensus est, & Regi mala seruitia præstita
 „ sunt, defraudatus enim est hac regione, quæ ad Castellam alen-
 „ dam sufficiebat, ad cuius recuperationem magna difficultas,
 „ impensæq; maximæ desiderantur:

Et huc vsq; ipsamet religiosi verba recensui, quæ Episco-
 pus Mexicanensis rata habet, qui testatur dictum fratrem Mar-
 cum, quæ superius relata sunt, affirmasse, & asseuerasse.

Hic consideranda sunt, quæ dictus religiosus vidit, namq;
 per quinquaginta, vel centum regionis milliaria, spatio nouem,
 vel decem annorum peregrinatus est, cum pauci adhuc Hispani
 in illis regionibus viuerent, sed postea ad aurisonum quatuor
 vel quinq; millia aduentarunt, qui per magna Regna, & prouin-
 cias longitudinis 500. & 600. milliarium sparsi sunt, quas omni-
 no desolarunt, eadem, & crudeliora, quàm quæ supra narrata
 sunt, perpetrantes. Verè ab eo tempore in præsentem vsq; diem
 maiorem millies animarum numerum, quàm ille recensuerit,
 destruxerunt, & minore Dei, & Regis timore, minoriq; miseri-
 cordia partem maximam generis humani deleuerunt, atque in
 his regionibus vltra quatuor hominum miliones violenta
 morte affecerant.

Paucis post diebus iaculati sunt telis arundineis, potentem
 Reginam

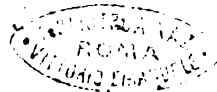
Reginam vxorem Elingui, penes quem adhuc hodie illius Regni Imperium versatur, quem Hispani cum capere vellent, ad rebellionem concitarunt, & rebellis manet. Reginam illius coniugem ceperunt, & contra omne ius, & rectum, illam, quæ, vt ferebatur, erat grauidæ, dicto modo, cæde multarunt, in id tantum, vt molestiam marito parerent. Si particularim cædes, & crudelitates, quæ commissæ sunt, & adhuc hodie patrantur in Perusia ditione, nobis recensendæ essent, procul dubio tam stupendæ, & tanto in numero inuenirentur, vt illis, omnia, quæ de reliquis Indiarum partibus diximus, & grauitate, & numero cederent.

De nouo Regno Granata.

ANno millesimo quingentesimo trigesimo nono multi tyranni Venecuela, S. Martha & Carthagenæ soluentes ad cõquisitionem Perusij concurrebant, & cum multi alij ex eadem regione, vltius progredientes, hanc penetrare conarentur, trecentis à Carthagenæ, & Sanctæ Martha miliaribus prouinciis admirandas, terras fertilissimas, populo, vt reliquæ Indiarum partes, clementissimo instructas, & auri gemmarumq; quæ Smaragdi appellantur, ditissimas, inuenere. Quibus prouincijs nomen noui Regni Granatæ imposuerunt, quia tyrannus, qui primus in has regiones appulit ex Regno Granatensi, quod est in his partibus, ortum ducebat. Et quia illi, qui eas prouincias deprædabantur, erant viri iniqui, & crudeles, insignes laniones, & sanguinis humani profusores, qui tantorum scelerum, quæ in Indijs patrata sunt, vsum habebant, & experientiam, idcirco diabolici illorum actus tanti sunt, & tanto in numero, & circumstantijs tam graues redduntur, & horrendi, vt omnia facinora, quæ ab alijs, & ab ipsis met in alijs regionibus patrata sunt, superent. Aliqua eorum ex infinito numero selecta, quæ his tribus annis patrarunt, recensebo, & seligam. Quidam guber-

nator, quod ille, qui nouo Granatæ regno deprædabatur, cum deprædationum, & cædium socium admittere nollet, inquisitiones & probationes, multis testibus confirmatas confecit, quibus probat cædes, & homicidia, quæ ille commisit, & in quibus committendis vsq; in præsentem diem perseuerat, quæ in Consilio Indiæ lectæ sunt, & hodie adhuc asseruantur.

In dicta inquisitione testes deponunt, cum omnia hæc re-

gna

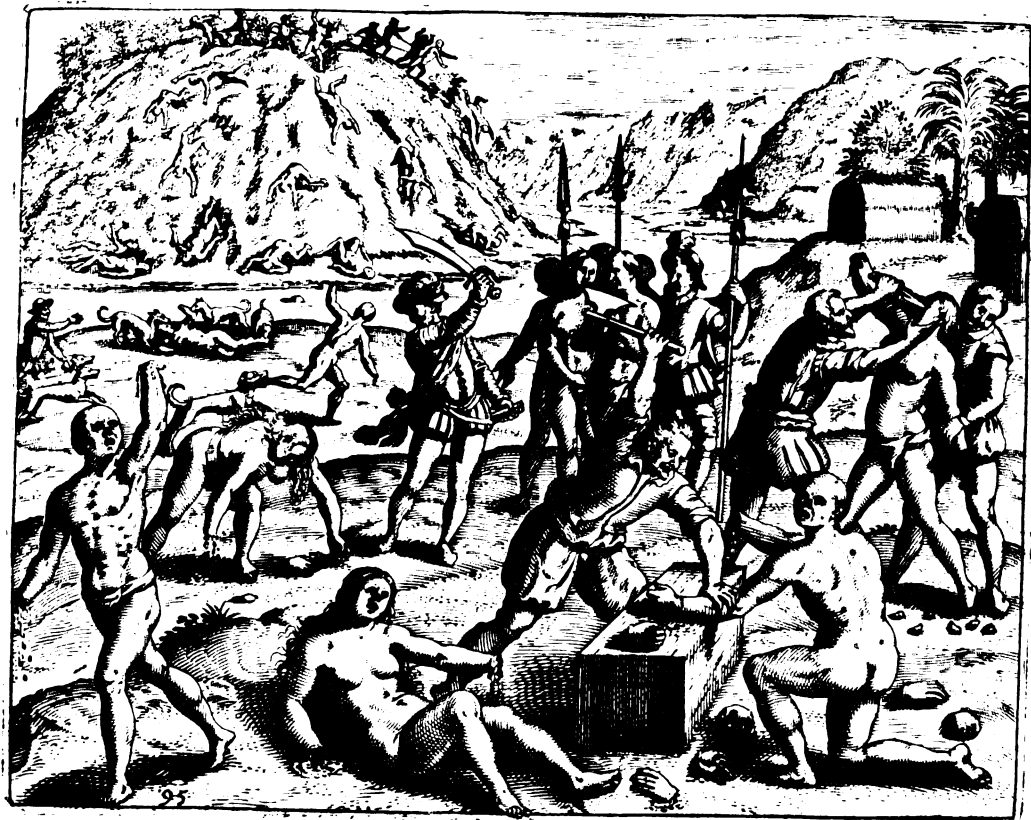
gna pacifica essent, Indijs Hispanos inseruiuisse, & continuo suo labore in terris colendis vitam quæsiuisse, illis multum auri, & gemmarum, ut sunt Smaragdi, & eorum, quæ poterant, & habebant, adferentes, vrbibus, & dominationibus inter Hispanos diuisis, in quib. obtinendis, vel maximè student, est enim commodus modus scopum, quem sibi habent propositum, nempe aurum, attingendi.

Cum autem omnes Indiani in tyrannide consueta essent constituti: Tyrannus, præcipuus Capitaneus, Regem, & Dominum totius regionis cepit, eumq; per sex, vel septem menses captiuium detinuit, ab eo, sine vlla ratione, aurum, & Smaragdos petens. Dictus Rex, cui nomen erat Bogata, timore ductus, domum auream se daturum promisit, sperans se illius manus à quo affligebatur, euasurum, misitq; Indianos, qui aurum adferrent, & sæpè, & repetitò magna auri, gemmarumq; copia allata est. Sed quia Rex domum auream non dabat, Hispani dicebant eum, cum promissis non stare, interimi debere: Iussit tyrannus, ut coram se ipso in iudicium vocaretur, & ita illi citant, & in ius vocant maximum totius regionis regem: tyrannus fert sententiam, ut tormentis affligeretur, nisi domum auream daret. Illum torquent, in ventrem sarpum feruens inijciunt, illius pedibus palo alligatis catenas imponunt, alteri palo, collum ligant, & duo viri eius manus tenent, & sic ignem pedibus apponunt: & tyrannus sæpè accedens illi mortem minabatur, nisi aurum traderet: & ita his tormentis dictum Dominum confecit: quæ dū inferuntur, Deus ostendere volens, has sibi crudelitates displicere, omnis vrbs, in qua committebantur, incendio absumpta est. Reliqui Hispani Capitanei sui vestigijs insistere volentes, cum nullam aliam artem callerent, quàm eam, qua corpora membratim discerpuntur, eadem facinora patrarunt diuersis, & horrendis tormentis Cacicos cum omnibus subditis qui se illorum fidei commiserant, affligentes, cum tamen omnes dyna-

Ita, cum subditis maximi auri, & Smaragdorum donis eos afficerent. Eos autem ob hanc solam causam torquebant, vt maiorem auri vim, & gemmarum copiam obtinerent, & sic omnes illius regionis Domini, flammis, & incendio absumpti, perierunt. Aliquando etiam accidit, vt multi Indij accederent, vt Hispanis omai humilitate, & simplicitate, sicuti solent, inseruirent, qui cum se tutos existimarent, ecce Capitaneus ad eam urbem, in qua seruiebat, aduenit, qui iussit hos omnes Indianos post coenam, cum dormientes nimio diei labore defatigati, quiescerent, gladijs perimi, & neci dedi. Hanc autem stragem eo consilio edidit, vt timorem sui, omnium huius regionis incolarum animis imprimeret. Semel Capitaneus iussit, vt Hispani iuramento affirmarent, quot Cacicos, & Indianos eorum vnusquisq; domi in suo famulatio haberet, & statim in locum publicum adducerentur, capiteq; plecterentur, atq; ita quadringenti, vel quingenti homines necati sunt. Testes hoc de particulari quodam tyranno deponunt, quod cadendo, manusq;, & nasum multis cum viris, tum foeminis abscindendo, & multos destruendo, maximas, & horrendas crudelitates exercuerit.

Alio etiam tempore hoc accidit, vt Capitaneus eundem crudelem tyrannum in prouinciam Bogata miserit, vt inquireret, quisnam in illa prouincia Principi, quem crudeliter, & inhumanè vita priuaret, successisset, qui multa huius regionis miliaria peragrans, quot potuit, Indianos cepit, quorum aliqui, quod non dicerent, quisnam esset defuncti successor, manibus truncati, alij verò famelicis canibus expositi, in frustra discerpti sunt: & hoc modo multis Indianis vsuram lucis eripuit, & infinitis damnis affecit.

Quadam

Quadam autem die, circa quartam noctis vigiliam in multos Cacicos, Satrapas, & alios Indianos irruit, qui tamen se fatistutos existimabant (fides enim, & securitas illis data erat, se nullam iniuriam, aut damnum recepturos) qua fide nitentes, ex mōtibus, in quibus latebant ad vrbes, sine vlla suspitione, aut timore, reuertebantur, quos omnes cepit, & manus in terram extendere iubens, ipsemet ense proprio illis abscindebat, se eos castigare

castigare dicens, quòd Dominum, qui Regno successerat, indicare nollent.

Alia vice, quòd Indiani cistam auro plenam, vt Capitaneus petierat, non darent, copias misit, quæ in illos bella mouerent, vbi infinitis mortem intulerunt, & tam multos, cum viros, tum fœminas, manibus, & naso truncarunt, vt numerus recenseri vix possit: alios famelicis, & carne nutritis canibus obiecerunt, qui ab ijs statim deuorati sunt.

Aliquando cuiusdam huius prouinciæ incolæ cernentes, quatuor vel quinque ex præcipuis suis dynastis igne sublato esse, timore perculsi, in montem se receperunt, quo contra tam inhumanos hostes se tuerentur, & defenderent: aderant, vt testibus probatum est, quatuor, vel quinque Indianorum millia. Supradictus Capitaneus ad eos insignem tyrannum, qui inhumanior, & crudelior cæteris erat, cum certo Hispanorum numero misit, vt rebelles Indianos, qui tantas strages euitabant, & fugiebant, ac si aliquid illiciti perpetrassent, persequerentur, & castigarent, quasi ad eos castigatio, & vindicta pertineret, qui ipsimet omnibus tormentis, sine vlla misericordia, à qua hos miseros tam crudeliter tractantes, omnino alienos se præbent, digni sunt. Hispani montē vi (Indij enim nudi erant, & inermes) conscendunt, se pacem quærere, modò ipsi ad arma non concurrerent, pclamantes. Indij hoc audito, statim ab armis discedunt, quod cernens vir crudelissimus, Hispanos misit, qui mōtis propugnacula occuparent, & ijs occupatis Indios aggredierentur. In hos ergo, tanquam lupi, & leones in agnorum gregem irruunt, & cædendo ita defatigati sunt, vt animos recipere coacti fuerint, quibus receptis Capitaneus iussit, vt denuo cæderent, & ex summo montis, qui erat miræ altitudinis, fastigio, omnes, qui vitæ superfuerant, præcipitarent, quod & factum est. Et testes deponunt se vidisse, tanquam nubem, septingentorum Indianorum simul, è monte decidentium, qui omnes concassabantur, & peribant.

Et vt

Et vt omni ex parte crudelitatem suam compleret, Indios, qui inter dumeta se absconderant, conqueri iussit, & ensium mucronibus perimi, qui hoc modo cæsi è monte præcipitabantur. Nec his tam crudelibus facinoribus contentus, vt magis innotesceret, & horribilia eius scelera incrementum caperent, præcepit, vt omnes Indij, qui à quibusdam particularibus morte erepti erant (vt in huiusmodi cædibus quisq; sibi aliquos cum masculos, tum fœminas, & pueros ad seruitia reseruare, & ita conseruare solet) in straminea domo collocarentur, exceptis & reseruatis ijs, qui sibi ad seruiendum magis idonei videbantur, ignisq; in eam conijceretur, & ita quadraginta vel quinquaginta viui combusti sunt, & flammis absumpti.

Idem tyrannus ad urbem Cotam, quandoq; accessit, vbi infinitum hominum numerum cepit, & quindecim, vel viginti dynastas, ex præcipuis, canibus membratim discerpandos obiecit, multisq; viris, & fœminis manus præscidit, quas pertica trajiciens omnibus Indijs spectandas, & videndas præbebat: ibi autem septuaginta manuum paria, perticis traiecta cernebantur. Hoc addendum, quòd multis cum infantibus, tum fœminis nasum præsciderit.

Nequitias, & crudelitates huius viri, Dei hostis, recensere nullus posset, innumeræ enim sunt, & antehac nec auditæ, nec visæ, eæ verò præcipuè, quas in Guatimala regione commisit, quibus, nec alibi patrata multum cedunt: nam ab hinc multis annis, solam artem hos populos destruendi, & comburendi exercet.

Testes præterea hoc addunt, crudelitates, & strages in dicto nouo Granatæ regno patratas, ab eodem Capitaneo, & alijs tyrannis, deuastatoribus, & extirpatoribus generis humani, qui cum eo sunt, & quibus potestatem concedit adhuc hodie easdem exercendi, tales, tantosq; esse, vt si opportunè sua Maiestas non medeatur, & remedia adhibeat (cum cædes Indi-

N

orum

orum solius auri obtinendi gratia, quo carent, nam quod habebant iam illis traditum est, fiant) breui dictum Regnum destruetur, & in totum desolabitur, atq; ita terra, Indijs, qui eam colant, deficientibus, inculta iacebit.

Hoc loco pestilentialis, & inhumana horum tyrannorum crudelitas notanda est, & quàm violenta extiterit, cum spatio duorum, vel trium annorum (ab eo enim tempore hoc Regnum detectum est, quod omnibus orbis regionibus populi multitudine præstabat, omnium, qui viderunt testimonio) omnibus casis, desolatum sit, & expopulatum, solum tam alienos ab omni misericordia, & timore Dei, & Regis præbentes, ut scribatur, ne vnicum hominem vitæ superfluum, nisi sua Maiestas tantarum crudelitatum eursum retardet: quod equidem facile credo, hisce enim oculis vidi in iisdem partibus, paucis diebus maxima Regna expopulata, & desolata. Aliæ sunt amplæ provinciæ nouo Granatæ regno confines, quæ appellantur Popayan, & Cali, & tres vel quatuor aliæ, quæ ultra quingentorum milliarium longitudinem extenduntur, quas eodem modo, quo & alias, destruxerunt, & ad extremam desolationem cædibus supradictis perduxerunt, quarum populus erat infinitus, & terra fertilitate insignis. Qui ex iisdem regionibus reuersi, ad nos peruenerunt, narrant nihil tristius, aut commiseratione dignius, quàm tantas & tam amplas vrbes funditus deletas, in cineribus iacentes cernere, eiusq; vrbes, quæ mille vel duo millia ædium caperet, vix quinquaginta, reliquis radicitus euulsis, vel incendio consumptis restare: & in quibusdam partibus aliquas regiones in centum milliaria patentes, & in ijs amplissimas vrbes, omnino destructas, & combustas inuenisse.

Ad extremum ex regnis Perusij per Quitonios multi, & maximi tyranni se contulerunt in dictum Regnum nouum
Grana-

Granatæ, & Popayani, & per Carthagenios, & Vrabas Calisium petierunt, atque etiam alij tyranni Carthagenenses, Quitonium aggressi sunt. Qui omnes se coniunxerunt, & ultra sexcenta regionis milliaria, cum damno infinitarum animarum expopulati sunt, & extrema desolatione affecerunt: neque verò adhuc hodie tanti populi innocentis reliquijs, humaniores se præbent.

Et ita regula, quæ à me in principio posita est, confirmatur, nempe tyrannidem, violentiam, & crudelitatem Hispanorum in hos agnos, tempore augmentum, & incrementum cepisse. Inter alia verò omni igne, & tormentis digna, quæ hac tempestate in illis regionibus patrantur, scelera, quod sequitur, auditu non est indignum.

Cædibus, & crudelitatibus bellorum peractis, in servitutem infernorum Dominorum, quibus dantur, quandoque ducenti, & aliquando trecenti, rediguntur, & tyrannus Dominus iubet, ut ad se centum Indiani, qui ut agni accedunt, adducantur, quorum triginta vel quadraginta capite plectit, alijs præsentibus hoc utens sermone: Idem vobis fiet, si mihi benè non inseruiatis, vel si indicta venia discedatis.

Considerent rogo, qui hæc legunt, vel lecturi sunt, an non hic actus tam horribilis, crudelis, & inhumanus, omnem iniquitatem, vel crudelitatem, quàm imaginatione complecti possemus, superet, & vincat, & an immeritò tales Hispani diaboli vocentur. Quodnam enim est consultius Indios diabolis committere, vel Hispanis?

Neque hic etiam quoddam facinus (vtrum brutorum animalium crudelitati postponi debeat, nescio) silentio inuoluam. Hispani, qui in Indijs versantur, crudelissimos canes alunt, ita instructos, & edoctos, ut in Indianos

ruant, & statim eos deuorent, membratimq; discerpant. Omnes iam siue Christiani sint, siue non, considerent, vtrum tale quidquam vnquā auditū sit, eos canes quocunq; proficiscuntur, itineris comites assumūt, & cū illis multos Indianos cathenis vinctos, quos tanquā porcos ad eorū victū necant, carnis humanæ lanienam habentes. Et sibi inuicem dicunt: Da mihi commo-
dato quartam partem vnius vellaconis pro canibus meis, vbi vinum occidero, tibi restituam, non secus ac si frustum porci, vel agni acciperent. Alij manē cum canibus venatum proficiscuntur, quibus reuersis, si petatur: Quā felix venationis successus? satis felix respondent, mei canes quindecim, vel viginti vellacones interemerunt. Hæc omnia ijs inquisitionib. quas tyranni in tyrannos fecere, probata sunt. Quid, precor, aut horribilius, aut crudelius?

Sed desistam, quousque nequitiarum maiorum (si tamen grauiores esse possunt) nuntius aduenerit, vel certè, quousque denuò ad eas cernendas accedamus, quas olim spatio quadraginta duorum annorum, proprijs oculis vidimus. Ad extremum in conscientia, & coram Deo protestor damna esse tam magnæ destructiones, vrbium subuersiones, cædes, & crudelitates tam horribiles, violentias, & iniquitates tam inhumanas, & furta tam scelerata (quæ omnia in illis regionib. & contra hanc gentē patrata sunt, & adhuc hodie committuntur, vt in ijs, quæ scripsi, recensui, & suis coloribus, quo melius potui, depinxi, ne ex millesima parte, vnicam, siue ad qualitatem attendatur, siue ad quantitatem, explicasse.

Atque vt omnes Christiani maiori compassione, & misericordia, in hos innocentes ferantur, & magis illorum perditionem deplorent, & avaritiam, ambitionem, crudelitatemq; Hispanorum detestentur, cum ijs, quæ superius dicta sunt, hoc etiam firmissimè, & verissimè teneant, ab eo tempore, quo America detecta est, vsq; in præsentem diē, Indianos, quousq; primi proditi,

prodi, multis damnis & iniurijs affecti sunt, nulla iniuria vlllo in loco Hispanos affecisse, immò eos tanquam immortales coluisse, è cœlo delapsos existimantes, quousq; apertè, quinam essent, & quid peterent, prodiderunt.

Hoc præterea addam à principio vsque in hunc diem, non magis sollicitos Hispanos fuisse, vt his gentibus Euangelium Christi annuntiaretur, quàm si canes, aut bestię fuissent, sed quod peius est, eos religiosis expressè prohibuisse, multas afflictiones, & persecutiones illis imponentes, nec concionibus, & prædicationibus vacarent, illud enim impedimento esse ad aurum comparandum, & diuitias acquirendas, quas illis auaritia proponebat, existimabant. Nec maiorem adepti sunt Dei cognitionem, vtrum scilicet Deus ligneus sit vel æreus, vel terreus, quàm ante centum annos habuerint, dempta Hispania noua, quæ est Americæ particula, ad quam religiosi profecti sunt, & ita sine fide, & Sacramentis perierunt, & adhuc hodie pereunt.

Ego frater Bartholomæus de las Casas, vel Casaus, religiosus Ordinis S. Dominici, qui Dei misericordia, ad hanc aulam Hispaniæ, inferorū ex Indijs expulsionem desiderans, me contuli, timens, ne animæ Christi pretioso sanguine redemptæ perirent, sed toto corde desiderans, vt creatorem suum agnoscant, & saluentur: propter curam etiam, & compassionem, qua in patriam meam, quæ est Castella afficior, timens ne eam Deus destruat, propter magna peccata contra fidē, honorem, & proximos, ab illius natis, & liberis patrata: aliquorum magni nominis virorum, qui in hac aula versantur, & qui honoris Dei feruentes zelatores existunt, & tantis calamitatibus, & afflictionibus proximorum commouentur (quamuis idem facere decreuissem, & iam dudum proposuissem, tamen multis, & continuis occupationibus distractus, nondum vacarat) huic tractatui, & summario, finem imposui Valentis 8. Decem. Anno 1542. cum ad extremum violentiarum, oppressorum, tyrannidum, deso-

lationum, tormentorum, & supradictarum omnium regionum Americæ, in quibus viuunt Hispani, calamitatum, gradum, deuenissent (quamuis in alia parte magis, in alia minus crudeles existant) Mexicanem, cum confinijs meliorem, quæ reliquæ prouinciæ tractationem recipit. Certè iniurias apertè, & palam inferre nullus auderet, ibi enim est aliqua, quæ nullibi locorum in Indijs regnat, quantumuis exigua, iustitia, quamuis immensis tributis grauentur. Firmam spem habeo Dominum Carolum V. Imperatorem, & Regem Hispaniæ Dominum, & Principem nostrum, ad cuius aures peruenire incipiunt nequitia, & proditiones, quæ commissæ sunt, & committuntur contra miseram hanc gentem, & afflictas has regiones contra Dei voluntatem, & suam (huc vsq; enim veritas illi celata, & occultata est, non minus astutè, quàm callidè, & malitiosè) tanta malorum genera extirpaturum, & radicitus euulsurum, atq; nouo huic mundo, qui à Deo illi, tanquam iustitiæ amatori, & cultori traditus est remedia morbo congruentia daturum. In sua gloria, felici vita, & statu imperiali Deum conferuet, & prospera omnia tribuat, vt Ecclesiæ vniuersali medearur, & salutem eius Regiæ animæ concedat, Amen.

Postquam hæc scriptis redegissem, certæ leges, & constitutiones à sua Maiestate tunc temporis factæ Barceleonæ Anno millesimo quingentesimo quadagesimo secundo, mense Decembri, & in vrbe Maderæ anno sequenti, promulgatæ sunt, & publicatæ, quibus constitutionibus ita prouisum est, vt pro tempore conueniens videbatur, vt tantis nequitijs, & peccatis, quæ in Deum, & proximum committebantur, & ad omnimodam huius noui mundi ruinam, & perditionem tendebant, finis imponeretur. Has leges sua Maiestas congregatis plurimis, virorum maxima authoritate, litteris, & conscientia prædicatorum, & doctorum concilijs, promulgauit, & disputationibus

bus Valadolidæ de ea re habitis, deniq; communi consensu, & consilio omnium eorum, qui sententias suas scriptis redegerunt, editæ sunt: qui quidem, magis ad regulas Christi accedere, veri; Christiani, & omnis corruptionis, & maculæ thesaurorum, Indianis furto, & latrocinio sublatorum, puri, immunes, & innocentes iudicati sunt, qui thesauri manus, & multò magis animas eorum, in quos dicti thesauri, & auaritia Imperium exercebant (vnde illa cœcitas causa tantorum malorum, sine ullis conscientia stimulis patratorem, ortum ducit) contaminarunt.

His legibus ita promulgatis, tyrannorum creatores, qui tunc in aula versabantur, varia diplomata describi curarunt (illi enim maximè dolebant, cùm cernerent ad dictam prædam & extorsiones dicta tyrannide factas aditum non patere amplius) & ad diuersas Indiæ prouincias miserunt. Illi, quibus cura, & onus extirpandi, & diuersa tyrannide opprimendi incumberebat, vt nullum vnquam obseruauerant ordinem, sed maxima semper inordinatione se gesserant, his lectis diplomatibus, antequam noui iudices, qui mandata executioni mandare debebant, aduenissent, aut appulissent, eorum opera (vt dicitur, nec veritati repugnare videtur) qui huc vsq; eorum peccatis, & violentijs fauerant, cognoscentes dictas leges & promulgationes, effectum sortiri debere, ad seditionem commoti sunt, & rebellarunt, cumque iudices, qui mandata executioni mandare debebant, aduenissent, remoto omni amore, & timore Dei, non sunt etiam veriti, omnem reuerentiam, & obedientiam, quam Regi debebant contemnere, & flocci facere, atque ita pròditorum nomen assumpserunt, se, vt crudelissimos tyrannos ab omni humanitate alienos gerentes.

Præcipuè verò in Regnis Perusij, vbi Anno 1542.

faci-

facinora tam horrenda, & stupēda committunt, vt similia nunquam nec in Indijs, nec in toto orbe audita sint: neque verò solum in Indianos, quos ferè omnes vitæ vsura priuarant, hæc exercent, sed etiam in seipsos, permittens Deus, iusto suo iudicio, vt sibi ipsis carnifices existant, & sua tela in propria viscera conuertant. Horum rebellium fauore, reliquæ noui huius mundi partes, legibus parere recusarunt. Et reliqui suæ Maiestati preces fundere, singentes, ipsimet rebellarunt: ægrè enim status, & bona, quæ vsurparunt, dimittunt, nec libenter Indianorū, quos in perpetua captiuitate tenent, vinctas manus soluunt: & vbi gladijs neci dedere cessant, paulatim seruitutibus personalibus, oneribusq; iniustis, & intolerabilibus, opprimunt. Quod huc vsque Rex impedire, aut auertere non potuit, quia omnes, tam potentes, quàm humilis conditionis, homines, alij quidē plus, alij minus, alij publicè, & palam, alij clam, & secretò latrocinijs dediti sunt, & sub prætextu Regis inseruiendi Deum dedecorant, & Regi furantur.

Quod sequitur, pars est epistola, quæ à quodam, qui his peregrinationibus adfuit scripta est, in qua recenset, quæ à quodam Capiteaneo, in illis regionibus, quas pertransiit, patrata sunt. Et quia dicta epistola, cum aliis chartis compingenda, & liganda tradita erat, compactor aliquot folia perdidit, quibus stupenda, quæ ab aliquo etiam qui adfuerat acceperam, continebantur: Quod iam vobis proponam, sine principio, & sine imperfectum tradant. quia autem, quæ supererat particula,
multa

multa notatu digna continebat, consultum mihi visum est, ut typis mandaretur, omnino confidens ea U. Celsitudini non minus compassionis, & horroris, quàm, quæ supra dicta sunt, & per consequens, maximum medendi desiderium, paritura.

LITTERÆ.

VT cathenis vincerentur, & in seruitutem redigerentur, permisit, quod & factum est, & Capitaneus multas horum hominum medendi cathenis victorum, turbas secum ducebat, quo actu ut regio augetur (ut decebat) non procurabat, cumq; Indijs, omnes, quos habebant, victus prædaretur, naturales regionis incolæ ad tantam necessitatem redacti sunt, ut multi, in itinere fame mortui reperirentur. Indiorum etiam ad littus maris Hispanorum onera, & impedimenta ferentium, ultra decem millia perierunt. Nullus enim viuis, propter nimium regionis æstum, à littore recedebat.

Postea verò vestigijs Ioannis Ampudix insistens, Indios, quos ex Quitonia prouincia, adduxerat, itinere vnus diei præmittebat, ut pagos detegerent, & prædarentur, atque ita parata præda esset, cum, suis comitatus, accederet, (isti autem Indiani ad ipsum & socios pertinebant, quorum aliqui ducentos, aliqui trecentos, alij plus, alij minus, habebant secundam vnus cuiusq; onera, & impedimenta) qui Indiani ad Dominos, cum ijs, quæ de prædati fuerant, se recipiebant. In quo agendo maximas crudelitates, in pueros, & foeminas exercebat: in Quitonia regione eadē ratione processit, omnem regionem incendio vastans, & granaria, in quibus dynastæ Mahiden suum, id est frumentum, asseruabant, comburens. Maxima, ut fierent damna, in

O

ouium

ouium cæde, pmisit, quibus & Hispani, & naturales Incolæ viuebant. Et ad solum cerebrum, & sebum obtinendū permisit, vltra ducentas, & trecentas oues cædi, quarum caro nulli erat vsui. Cum autem multi Indij Hispanorum amici, & confœderati, eos sequerentur, vt agnorum corda comederent, eorum miram stragē ediderunt, ob id tantum, quod reliquas partes non comederent. Et eorū duo, in prouincia Purua, vigintiquinq; agnos, qui inter Hispanos vigintiquinq; coronatis vendebantur, ad solum cerebrum & sebum obtinendum, occiderunt. Et ita inordinato hoc pecorum cædendorum excessu, vltra centum millia pecorum capita perierunt. Qua de causa regio in maximam penuriam incidit, & eius incolæ fame miserè peribant. Et prouincia Quito, quæ tanta frumenti copia abundabat, vt diei vix possit, hoc procedendi modo tali fame pressa est, vt frumenti sextarius decem coronatis venderetur, & vnus agnus totidem.

Diæus Capitaneus ex littore reuersus, Quito ne discedere, & Capitaneo Ioanni de Ampudia se coniungere decreuit, & deliberauit: quod vt faceret, vltra ducentos, cum equites, tum pedites, conscripsit, inter quos multi erant vrbis Quitoniz ciues, quibus concessit, & permisit, vt secum Cacicos, qui sorte illis dati fuerant, & Indianos, quotquot vellent, assumerent, & ducerent, quod fecerunt: & quidam Alfonso Sanches Nuyta Cacicum suum, cum centum Indianis, & vltra, cum vxoribus deduxit, quem comitatus est Petrus Cobo, cum cognato, vltra centum quinquaginta, vnà cum coniugibus ducens, quorum plurimi liberos secum, ne fame perirent, assumebant.

Moran etiam Popayani ciuis, vltra ducentas personas secum assumpsit, idemq; fecerunt omnes ciues, & milites, quisque secundum facultates, qui sibi concedi postularunt, Indianos & Indianas in captiuitatem redigendi, quod illis ad mortem vsq; concessum est, & vt illis mortuis idem de alijs fieret: nam quod Indij subditi, & vasalli essent suæ Maiestatis, idem Hispanis, cum

cum illis erat commune, qui tamen eadem mortis pericula subibant.

Atque hoc modo hic Capitaneus Quitone discedens in urbem Octabam, quæ illi sorte contigerat, se recepit, & à Cacico petijt, ut sibi quingenti homines traderentur, quos ad bellum duceret, qui illi, cum quibusdam magni nominis viris, dati sunt. Aliquam horum hominum partem militibus suis diuisit, & reliquos secum duxit, aliquos quidem oneratos, alios cathenis vinctos, alios verò solutos, ut illis inferuirent, & cibaria ferrent. Et hoc modo cathenis, & chordis ligati, ducti sunt. Illi Quitonia prouincia discedentes, ultra sex millia Indianorum deduxerunt, quorum vix viginti in regionem suam reuersi sunt, maximis enim, & crudelibus tormentis, quibus in calidis, & ardentibus illis regionibus cruciabantur, perierunt.

Eodem tempore accidit, ut quidam Alfonsus Sanchezius à dicto Capitaneo alicui turmæ præfectus sit, qui aliquot foeminas, & pueros cibus oneratos, offendit, à quibus expectatus est, ut illi eorum, quæ habebant, aliquid impartirentur: sed hic Capitaneus iussit, ut omnes ensibus caderentur. Et hæc res mira accidit: cum miles quidam Indianam percuteret, eius ensis primo ictu medius fractus est, secundo sola capula illi in manu remansit, nec Indiana læsa est, aut vulnerata. Et cum alius miles pugione quadrato Indianam percuteret, pugio, quatuor digitorum longitudine, primo ictu fractus est, & secundo sola illi capula in manu remansit.

Circa idem tempus Capitaneus Quitone discessit, & abduxit maximum naturalium incolarum numerum, quorum matrimonia soluens, & separans, iuniores foeminas Indijs, quos ducebat, seniores verò reliquis, qui in urbe remanebant, diuidebat & distribuebat. Eum Quitone discedentem mulier magnis clamoribus persecuta est, orans,

Q 2

& obte-

& obtestans, ne maritum suum deduceret, se enim tribus infantibus oneratam, eorum victui necessaria suppeditare non posse, sed fame perituros, cumq; Capitaneus eam primo appulsu satis iracundè repulisset, secundo duplicatis clamoribus, accessit, dicens, natos suos nimia fame pressos petire: cùm autem videret non moueri Capitaneum, nec sibi maritum restitui, puerorum capita lapidibus elidens, eos interfecit.

Eodem autem tempore, quo in urbem Palonem Prouinciz Lilianæ appulit, Capitaneum Ioannem de Ampudia offendit, qui ad detegendam & pacificandam regionem præcesserat, qui tunc vrbi (ab eo præsidario milite Maiestatis suæ, & Marquionis Francisci de Picarro nomine munita) præsidebat, cui Petrum Solanum de Quennonibus cum octo consiliarijs, præfecerat, & reliquam regionem, quæ pace fruebatur, diuiserat. Cum autem dictum Capitaneum appulisse intellexisset, illius inuisendi gratia, cum multis incolis & pacificis Indianis, victu, & fructibus oneratis accessit: quem postea multi Indiani, vicini cibaria adportantes, secuti sunt: aderant incolæ Xamundiæ, Paloniæ, Solimaniz, & Boloniæ: cumq; tantam frumenti copiam, quantam petijisset, non attulissent, magnum Hispanorum numerum cum suis Indianis misit, vt frumentum conquirerent, & iussit, vt vbicunq; inueniretur, adfretent. Et ita Boloniam, & Paloniam se contulerunt, vbi Indianos in suis ædibus pacifice viuentes, inuenerunt. Hispani verò, & eorum comites, eis frumenta, aurum, tegmenta, omnia denique, quæ habebant, furati sunt, plurimosq; ligarunt. Indij se tam mala tractatione affici cernentes, ad dictum Capitaneum accesserunt, petentes, vt quidquid sublatum esset, restitueretur, qui nihil quidem restituere voluit, sed suos non reuersuros promisit. Præteritis tamen quatuor, vel quinque diebus, iterum Hispani ad frumenta reuertuntur, & Indios naturales, vt antea, deprædantur. Quare videntes Capitaneum promissis non stare, omnis regio contra

Hispa-

Hispanos commota est, & rebellauit, vnde maxima damna prouenerunt, & grauitèr Dei, Regisq; Maiestas offensa est, & ita populo, & habitatore deserta hæc regio remansit: Olimasij enim, & Mantiposij, cum cernerent eorum vrbes, & habitationis loca deseri, singulis diebus è montibus descendebant, & deprædabantur, inter quos qui fortior erat debiliorem comedebat, hæc enim gens montana est, & bellicosa, dictoq; populo infesta, & inimica. Hoc facto dictus dux ad Ampudix urbem se contulit, in qua, vt Capitaneus generalis receptus est, & inde Lilium, & Petiniũ versùs ducentis, vel circiter, tam peditibus, quàm equitibus, comitatus, iter suscepit.

Peraetis his omnibus dictus gubernator Capitaneos suos, qui cruenta bella Indianis inferrent, misit, qui diuersis ædium incendijs, & bonorum deprædationibus maximum Indianorũ numerum, vitæ lumine priuarunt, quod per multos dies continuatum est. Regionis huius Domini, cum ita destruerentur, & affligerentur, Indianos pacificos, cum cibarijs ad eos mittebant. Postea verò, cum omnibus Indis, quos Lilix Hispani ceperant, neque enim vnicus relaxatus, aut dimissus fuerat, Yceam versùs se contulit, ad quam vix appulsus Hispanos diripere, & Indianos, quotquot possent, cædere iussit, multasq; domos incendio consumere, atque ita vltra centum igne, & flammis absumptæ sunt. Inde ad alix vrbes, quæ Tulilicui appellabatur, iter se accinxit, cuius Cacicus statim in pace multis Indianis comitatus obuiam illi processit. Capitaneus ab eo, & subditis aurũ petijt, qui se modicum habere respondit, sed tamen, omne, quod haberet, daturum, quo dicto, omnes, quidquid habuerunt, & potuerunt, dederunt. Quorum vnicuique chirographum, in auri dati testimonium dedit, dicens eum, qui hoc chirographo destitutus reperiretur, canibus, vt deuoraretur, in signum auri non dati, expositurum iri. Atque ita timore perculsi Indiani, quantum auri potuerunt, dederunt, illi verò, quibus deerat, vitandæ mortis

VIO CRVDELITATES HISPANORVM

causa ad montes, & alias vrbes confugerunt: quamobrem magnus Indianorum numerus sublatus est. Paulo post in mandatis dedit Cacico, vt duos Indianos ad urbem Daguam mitteret, qui significarent, vt in pace illius habitatores accederent, & maxima auri pondera adferrent. Hoc facto ad aliam urbem accedens, Hispanos eadem nocte misit, vt Indios, & Tulilicuenſes caperent; qui ſequenti die vltra centum perſonas adduxerunt, quorum aliquos, qui ferendis oneribus idonei iudicabantur, ſibi, & ſuis militibus reſeruauit, aliquos verò cathenis deuinciit, in quibus omnes interciderunt. Paruos autem infantes dicto Cacico Tulilicuenſi deuorandos dedit, quorum cures cineribus repleta adhuc hodie in eius ædibus viſuntur: & ita hanc urbem ſine interprete reliquit, ſeq; verſus prouincias Calilienſes contulit, vbi Capitaneo Ioanni de Ampudia, qui ad aliam viam detegendam miſſus erat, ſe coniunxit, relinquens vterq; in ijs regionib. per quas iter ſuſceperant, ſuæ crudelitatis æterna veſtigia. Dictus autem de Ampudia quandam urbem acceſſit, cuius Dominus Biracon nomine, certas foſſas, ſe defendendi gratia, fieri curauerat, in quas duo equi, quorum alter Antonij Redondonis, alter verò Marci Marqueſij, deciderunt, poſterioris equus mortuus eſt, prioris verò, viuus ſuperfuit. Quocirca dictus de Ampudia præcepit, vt quotquot occurrerent Indiani, caperentur: & ita vltra trecentos Indianos captos in has foſſas conicere, & centum ædes circiter, incendio conſumpſere. Paulo poſt ſimul, in ampla quãdam vrbe conuenerunt, vbi Indijs non vocatis, nec vllum interpretem habentes, quo cum illis colloquerentur, lanceis maximum eorum numerum delcuere. Et quamprimum, vt dictum eſt, ſe coniunxerunt, dictus Ampudia Capitaneo narrauit, quomodo ſe Biraconis geſſiſſet, & quam multos in foſſas conieciſſet, cui Capitaneus reſpondit probè rem eſſe geſtam, ſe etiam primo ad fluuium Bambam, qui Quiſoniam prouinciam præterfluit, aduentu, eodem mortis genere,

are, vltra ducentis Solis lucem eripuisse: atque ita toti regionē simul bella mouere cœperunt. Quib. simul gestis, alter prouincias Birumia, vel Anzermæ, intrauit, atque in illis crudelissima bella, vsque ad casas salis, gessit. Postea Franciscum Garciam, vt prædaretur, præmisit, à quo naturales incolæ maximis damnis, & iniurijs affecti sunt. Indiani bini accedebant, signis pacem pro tota regione, se petere, & efflagitare demonstrantes, seque illis, quidquid peterent, vel aurum, vel foeminas, modo vitæ parceretur, datuos, & allatuos, quod & verum erat, vt ipsimet postea confessi sunt. Franciscus Garcia aliud responsum illis non dedit, nisi, vt discederent, se Baccho nimium indulgisse, nec percipere, quæ dicerent. Atque ita ad Capitaneum reuersus ad excurrendam totam prouinciam, & bella naturalibus regionis incolis, furtis, latrocinijs, deprædationibus, cædibus. inferenda, accesserunt, & ex ea regione vltra duo millia hominum exprompserunt, qui omnes postea in cathenis morte absumpti sunt. Denique antequam loco cederent, vltra quingentos homines, violenta morte exceperunt.

Rebus ita benè gestis in prouinciam Caliliensem, pedem retulit. Si verò in itinere Indiani aliqui deficerent, ensuum mucronibus morti dabantur, vel certè caput, ne in aperientis cathenis nimius labor esset, amputabat, ne etiam reliqui morbum simularent, & his modis omnes perierunt, neque ex ijs omnibus, quos ex Quitonia, Pastonia, Quilla, Canguapatra, Popayania, Lilia, Calisia, & Anzerma deprompserat, vllus vitæ superfuit. Reuersi autem, cum urbem magnam ingrederentur, quotquot potuerunt, occiderunt, illaq; ipsa die trecentos captiuos ceperunt.

Misit ex dicta prouincia Liliæ Capitaneū Ioannem de Ampudia, cum multis militibus ad loca habitata Liliæ, vt quotquot posset Indianos, ad vecturam adduceret, ex omnibus enim

ijs, qui Anzerma, & Allia adducti erant, (quorum maximus erat numerus) nullus vitæ supererat, vltra mille autem homines inde deduxerat (cæsis non numeratis, aut computatis) quorū dictus Capitaneus, quos sibi necessarios esse existimabat, reseruauit, reliqui militibus traditi sunt, qui cathenis vincti, omnes perierunt. Sic itaque tam Hispanis, quàm naturalibus incolis (cuius rei paruus, qui restat numerus, testis est) expopulata vrbe, ad iter Popayani se accingit, relicto in itinere Martino de Aquirra, qui alios sequi non poterat. Qui cum ad Popayanum peruenisset, præsidario milite urbem muniuit, & eodem modo, quo alios, huius regionis incolas, afflixit, & destruxit. Curauit etiam Regij numismatis formam confici, & omne aurum, quod habebat, illud etiam miscens, quod Ioannes de Ampudia furatus fuerat, antequam accederet, liquari præcepit, & nullis rationum tabulis confectis, nullis militib. persolutis, exceptis paucis, qui equos amiserant, in solum suum vsum tantam auri vim conuertit. Hoc peracto, quintam, quæ suæ Maiestati debetur, partem, assumens se Cuzconium, vt gubernatori rationem redderet, proficisci, dixit, & affirmauit. Sed aliam viam, Quitoniam versus, secutus est, multis Indianis in itinere captis, qui omnes, vel in via, vel Quitoniæ perierunt, postea autem numismatis formam, quam fieri curarat, corrupit, & destruxit. Hic annotandum, & animaduertendum, quod ipsemet de se ipso, non ignarus malorum, & crudelitatum, quas patrabat, dixit: Qui ab hinc quinquaginta annis has regiones peragrabunt, & hæc audient, talem tyrannum hac pertransisse, dicent, & narrabunt.

Vestra Celsitudo certa esse debet, hos ipsos in hanc regionem, istius tyranni, introitus, & exitus, & eosdem modos hos Indianos, qui securè in sua regione viuebant, visitandi, ab alijs Hispanis practicatos, & executioni mandatos esse, qui eadem vestigia, ab eo tempore, quo India detecta est, vsque in præsentem diem, calcarunt.

Author

A V T H O R.

Inter ea remedia, quæ Dominus Bartholomeus de las Casas, Regiæ urbis Chiapensis Episcopus, in concilio Prælatorum, & litteratorum, eruditiorumq; virorū, ad Indiarum reformationem Valladolidæ Anno millesimo quingentesimo quadragesimo secundo, sua Maiestatis auctoritate, congregato, retulit, octauum ordine erat, quod sequitur; viginti rationes, & causas comprehendens, quibus concludit Indianos Hispanorum Imperio, feudo, clientela, neq; alio quouis modo tradi debere, si velit sua Maiestas (ut desiderat) eos tyrannide & damnis, quæ patiuntur, tanquam ex ore Draconis eripere, & liberare, impedireq; quominus destruantur, & cadantur, & ne mundus ille, naturalibus incolis, quibus eum refertissimum vidimus, omnino destituatur, & deferatur.

Octauum remedium inter alia fortissimum est, & potentissimum, hoc enim omisso reliqua nullius essent momenti nec valoris, omnia enim ad hoc vnum, tanquam certi modi ad suum finem, referuntur: & ita Maiestatem vestram concernit, ut vix dici possit, vel sermone exprimi, de tota enim perditione, vel conseruatione Indiarum agitur. Hoc autem tale est: ut Vestra Maiestas magna solennitate in curijs, pragmaticis sanctionibus, & Regijs legibus constituat, & imperet, ut omnes Indij tam victi, & subacti, quàm vincendi & subigendi, sub Vestræ Maiestatis Imperio, Regnis Castellæ, & Legionæ, tanquam subditi, & vassalli liberi, ut sunt, reducantur, & incorporentur, neque vllius Hispani Imperio subijciantur, sed hæc sit inuiolabilis constitutio, determinatio, & lex Regia, ut ne hodie, nec in perpetuum, à dicta Regia Corona separari, neque dari, commendari, in feudum deponi, aut vlllo titulo, vel modo, alienari queant, aut vlllo seruitio, vel personæ merito, aut necessitate intercedente, vel vlla causa, quæ prætendi posset, ab hac Regia Corona separari possint. Ad cuius rei confirmationem, & firmiorē constitutionem,

P

Vestra

114 CRVDELITATES HISPANORVM

Vestra Maiestas solenniter, per fidei verba, Regiam Coronam, & reliquas res sacras, quæ à Principibus huiusmodi negotijs adhiberi solent, iuramentum præstabit, nullo tempore neq; personam suam Regiam, nec illius, tam horum Regnorum, quàm Indiarum successores, quantum in sua potestate situm erit, reuocatos : & expressè testamento cauebit, vt in perpetuum hæc Constitutio ab hæredibus obseruetur, & defendatur, & quantum in illis situm erit, confirmet & continuent. Et hoc viginti rationibus necessarium esse probatur, quarum aliquas, quæ ad rem facere videbantur, hic addidimus.

Secunda rationis Apographum.

Hispani nimia sua auaritia, & habendi cupiditate, religiosos in eas vrbes, & loca, quibus imperant, intrare nec permittunt, nec patiuntur : inde enim duplici damno se affici dicunt, quorum primum, & præcipuum est, quòd Indij ad conciones, & prædicationes conuocati, & congregati, ociosi manent, nec labori incumbunt, & interea eorum negotia non geruntur. Et quandoque accidit, vt Indianis prædicatione occupatis, Hispanus accesserit, & omnibus videntibus, quinquaginta, vel centum, quantum ad sarcinas, & impedimenta ferenda necessarij videbantur, sequi iusserit, qui cum pergere recusarēt, baculorum, & pedum ictibus ad id coacti sunt : atq; ita commotis, & turbatis tam Indianis, quàm religiosis, vtrorumq; salutis impedimentum attulit. Aliud damnum quo se affici dicunt, est, quòd initiati Indiani, & Christiani facti, imperiosi fiunt, & se doctiores, capacioresq; quàm sint, existimant, atque ita tanta seruitia, quæ solebant, præstare detrectant, & recusant.

Nihil aliud in votis habent Hispani, quàm vt imperent, & ab Indianis, tanquam Domini, colantur, & adorentur.

Data opera, apertè Euangelij cursum, ne Christianismum Indiani amplectantur, retardant, & impediunt.

Datur

Datur autem quandoq; duobus, tribus, vel quatuor Hispanis vrbs vel pagus (alijs plus, alijs minus) & accidit, vt pro sua parte, alter fœminam, alter maritum, tertius liberos, ac si porcos diuiderent, consequatur. Ijs autem Hispani ad multa vtuntur, vel ad colendos agros, vel in fodinis, vel certè eorum operam locant ad onera per quinquaginta, sexaginta, centum itineris miliaria, ferenda. Quod cum fiat quotidie, Indiani verbi Dei prædicationibus nec adesse, nec de sancta fide informari, & instrui possunt. Ex liberis seruos fecerunt, maximas vrbes, & amplum hominum numerum deleuerunt, nec vllis ædificijs, liberis, patribus, vel matribus pepercerunt.

Hispani non maiorem curam conuersionis horum hominum gerebant, quàm si omnes hæ animæ rationis capaces, & participes, cum corpore essent interituræ, nec illorum vitam vlla immortalitas, gloria, vel pœna sequeretur.

Tertia rationis Apographum.

Hispanis ad nostram fidem Catholicam Indianos initiandi onus incumbit: quamobrem Ioannes Colmenero in Sancta Martha, vir fantasticus, ignorans, & fatuus, à nobis examinatus, (quamuis maxima vrbs ei esset commendata, & animarum curam gereret) ne quidem signo crucis se munire norat, cumq; interrogaretur, quidnam Indianos sibi commissos doceret, respondit se dæmoni, & diris eorum capita deuouere, & hoc sufficere si illis diceret, *Per Signin Sanctin Cruces.*

Sed quomodo Hispani, quantumuis egregij & nobiles, animarum curam gerere possent, maiori eorum parte decem præcepta, quæ credenda sint, & reliqua ad salutem necessaria ignorante, qui nulla alia re moti Indias petunt, quàm vt effrenatis desiderijs, & immodicæ cupiditati inserviant, & plerunq; omnes vitijs sunt dediti, corrupti, inhonesti, & inordinati, ita vt si æqualance cum Indijs ponderentur, sine vlla comparatione

Indij maioris virtutis, & sanctioris vitæ reperientur, & iudicabuntur. Indiani enim, quamuis infideles, vnica vxore, secundum naturæ, & necessitatis præcepta, contenti viuunt, & Hispanos, non vna, sed vix quatuordecim, Diuinæ legi directè repugnantes, contentos cernunt. Indiani nullis bona eripiunt, vel prædantur, nulli sunt iniurij, neminem opprimunt, vel cædunt: & cernunt omnia peccata, omnia mala, infidelitates, & iniquitates, quæ ab vilo mortali contra omne ius committi possent, ab illis patrari. In summa Indiani irrisionibus & incredulitate, de Deo dicta persequuntur, & in ea versantur opinione, omnium Deorum, nostrum, cui sunt tam mali, & perditæ serui, pessimum, & iniquissimum. Quod verò ad Vestram Maiestatem attinet, nihil ea, inter omnes Reges aut crudelius, aut iniquius ducunt, cum tam crudeles, & impios seruos ad has regiones mittat, & ea distinentur opinione, vt Vestram Maiestatem, sanguine, & carne humana vesci firmiter credant. Hæc quidem Maiestati Vestræ noua sunt, & inaudita, sed illi regioni satis vera, & inueterata. Similia multa, quæ oculis vidimus, in medium quidem possemus proferre, sed Vestræ Maiestatis auribus essent molesta, & fastidiosa, & stupore hominum animos consternerent, summaque distinerentur admiratione, quòd Deus in tantum tempus Hispaniam absorbere, & deuorare protelarit, & distulerit.

Hic titulus, Hispanorum commendationi Indios submittere, non habet alium finem, quàm, vt occasione sumpta, in seruitutem redigantur. Hispanus alicuius vrbis, pagi, vel villæ Dominus aut præfectus, plus damni & mali, deprauatæ suæ vitæ exemplo inferet, quàm centum probi, & sancti religiosi ædificando & conuertendo boni facere possint.

Quarta rationis Apographum.

SI Hispani aliquod Imperium, vel particulare interesse forte habeant, magna habendi cupiditate ducti, abstinere non possunt

sunt ab afflictione, iniurijs, turbationibus, & oppressionibus, quibus à suprema Vestræ Maiestatis Curia satisfieri non potest, nec remedia adhiberi queunt. Hispani enim minis eos terrent, & sæpe, ne conquerantur, cædunt, cuius rei certam habemus notitiam. Vnde manifestè apparet, eos pace & quiete destitutos, rebus diuinis vacare non posse, mille enim impedimentis, angoribus, tormentis, mœroribus, & afflictionibus distrahuntur, quo fit, vt Maiestatem Vestram odio, & legem abominatione persequantur, nimis ponderosum, auarum, & latu impossibile Vestræ Maiestatis tyrannicum iugum, quod reiiciatur & excutiat dignum inuenientes: & desperatione ducti Deo maledicunt, illi supradicta omnia mala attribuentes, cum colore, & titulo suæ legis tam multa mala accidant, quæ ipse fert, nec eos castigat & punit, nec nequitiam eorum, qui se seruos Dei iactant, à quibus hæc mala oriuntur, & procedunt, retardat, aut omnino reprimat. Die ac nocte suorum Deorum desiderio aguntur, & flagrant, nostro Deo eos meliores esse existimantes, ab hoc .n. infinitis malis, ab ijs multis bonis afficiuntur, eorū causa nullas molestias, quibus à Christianis affliguntur, recipientes.

Quinta rationis Apographum.

DEmonstrabimus, & ostendemus Vestræ Maiestati, Hispanos spatio triginta octo, vel quadraginta annorum, numero computato iniuste vltra duodecim ~~milliones~~ vestrorum subditorum cæcidisse: non dico quantum multiplicare, & sobolem augere potuissent, cum nulla sit regio in toto mundo tam apta, & conueniens, cum bestiarum, tum creaturarum humanarum generationi: ferè enim omnes huius Regni regiones temperatæ sunt, & per consequens humanæ generationi fauentes. Innumera hæc gens ab Hispanis, vt officia, dominationes, & Imperia in cæteros haberent & exercerent, cædibus sublata est. Si enim Indianis iniusta bella inferentes, illi se armis tueantur, eos miris editis stragibus cædunt, qui verò

pugnæ supersunt, serui ducuntur ad fodiendum aurum, & argentum, eos, ad onera ferenda, binos, tanquam bestias, ligantes, quos etiam locant, & illis perinde est, moriantur, vel viuant, modo eorum labore aliquod emolumentum consequantur, & multos nummos cumulent. In veritate loquor, me multa dicenda, quæ omnibus nota sunt & manifesta, relinquere. Quod si quis contrarium Vestræ Maiestati persuadere velit & tentet, ipsius veritatis viribus probabimus eum læsæ Maiestatis reum, & latrociniorum in Indijs commissorum esse participem, vel aliquam eorum partem sperare. Quis enim aer tam pestilens cælo descendere potuisset, qui vltra 2500. terræ milliaria, infinito hominum numero culta, nullo relicto habitatore, consumpsisset.

Sexta rationis Apographum.

Hispani sola temporali vilitate ducti, notam, qua nulla magis ignominiosa aut pestilens, Indianorum nomini inusserunt, eos scilicet abominandi illius contra naturam peccati esse confcios, & reos: in quo certè, non minor inest nequitia, & malitia, quàm falsitas, & mendacium. In omnibus enim Insulis, Hispaniola, sancti Ioannis, Cuba, Iamayca, & sexaginta Lucayis, in quibus infinitus viuebat hominum numerus, nulla vnquam huius peccati mentio facta est, cuius rei testes sumus, à principio enim inquisiuimus. Nec in toto Perusio, de eo scelere vllus sermo. In regno verò Yucatan, ne vnicus quidem hoc vnquam crimine contaminatus inuentus est, deniq; nec in tota America generaliter. Fertur quidem in aliquibus partibus aliquos huiusmodi homines viuere: non tamen idcirco tota regio infimulari, aut vituperio affici debet. Idè de victu carnis humanæ dictum volumus, nempe in hisce partibus nihil tale fieri, in aliquibus tamen non negamus. Nec hoc tantum, sed etiam illos idolatriæ accusarunt, quasi verò quamuis tales sint, ab hominibus, non autem à Deo, quem offendunt, puniri, & castigari

gari debeant: habent enim terras & Regna separata, & solis naturalibus Dominis obedientiam præstant. Nostri autem maiores, antequam in fidei doctrina instructi essent, & instituti, iisdem idolatriæ tenebris erant obuoluti, & ante Domini aduentum omnes in eodem errore versabantur. Quod autem tam humani, comes, & humiles se illis præstiterint, eos legis, & fidei Christianæ nec idoneos, nec capaces dicere ausi sunt.

Hispani sponte, & data opera impedimento erant, ne doctrina Christi, eiusq; virtus & potentia prædicaretur, & annuntiaretur: religiosos enim ne tyrannides detegerent aut animaduertterent, vrbibusq; aliisq; locis expellebant: immo etiam Indianos malo suo exemplo corruerunt, deprauatos multos mores & vitia, quorum antea penitus extiterant ignari, illos docentes; vt sunt iurare, sacrum Christi nomen blasphemare, vsuras exercere, mentiri, & multa alia peccata, eorum naturæ, tam benignæ, comi, & rectæ, contraria & repugnantia.

Iterum igitur Indianos Hispani tradere, vel relinquere, nihil est aliud, quàm eos hominibus dare, qui procul dubio, & corpore, & anima illos destruent, & ad nihilum redigent.

Rex Ferdinandus fraude & dolo circumuentus, Indianos ex Insulis Lucayis, ad Hispaniolam trahi & duci, atq; ita propriis ædibus, & patria priuari permisit: quæ causa extitit, vt vltra centena millia hominum perierint, ita vt in quinquaginta Insulis, quarum aliquæ Canaria maiores erant, & omnes populo infinito abundabant, vndecim tantum personæ, cuius rei testes esse possumus, inuentæ sint. Si Maiestati Vestræ, eorum hominum, qui Insulas Lucayas incolebant, crudelitates, cædes, deuastationes, quæ ab his sanctis Hispanis commissæ sunt, recenserẽ, Regiis vestris auribus fastidium, & horrorem parerent. Hispanos autem Indios bellis laceßiuisse, occidisse, natis, amicis, proximis, bonisq; priuasse, & spoliasse superius satis, abundeq; probatum est, & hoc idem regio omnino desolata, & deserta

ferta testatur, mundus clamat, Angeli deplorant, Deus magnis illis castigationibus, & vindictis, quibus in nos sæuit, apertè declarat.

Septima rationis Apographum.

Hispani Indianis omnem corporis substantiam, domi enim aliud non habent, sugunt & lingunt; ad sanguinem vsque spuendum torquent, omnibus periculis exponunt, diuerfos labores, & intollerabiles imponunt, & quod magis est, variis tormentis baculorum, & flagellorum ictibus eos lacerant, & laniant, deniq; mille modis affligunt, & consumunt.

Subiicere autem Indianos Hispanorum potestati, idem est, ac pueros freneticis & furiosis nouaculam gerentibus iugulandos dare, vel homines potestati furiosorum, & capitalium hostium, quos iamdudum cœdendi desiderium teneret, exponere, vel virginem formosam adolescenti, eius amore capto & illaqueato traderè, inde enim eius corruptio, & violatio, sequeretur, nisi gratia diuina intercedente insigni aliquo miraculo, liberaretur: breuiter idem esset, ac si inter rabidorum taurorum cornua imponderentur, vel si lupis, leonibus, aut tygridibus longa fame oppressis obiicerentur, & exponerentur. Nec minoris essent authoritatis leges, prohibitiones, & minæ de expositis non deuorandis, his crudelibus feris factæ, quàm Hispanis de non cœdendis Indianis, vt aurum obtineant. Et magna nostra, longaq; experientia hoc Maiestati Vestræ affirmamus, quod quamuis imperaret, vt patibulum, præ foribus cuiusq; Hispani erigeretur, & per sacram suam coronam iuraret, vnumquemq; eorum affixum iri, si vel vnus Indianus occisus, desideraretur: tamen si sua Maiestas aliquam illis authoritatem, potestatem, vel imperium mediatè, vel immediatè, vel quocunq; alio modo concederet & permetteret, ab occidendis Indianis non desisterent.

Ostauæ

Octauæ rationis Apographum.

Non solum Indiani seruitutem Hispanorum ferunt, sed etiam illis datur lanio, vel potius crudelis carnifex, qui illis in vnaquaq; vrbe vel loco imperat, quem Estanciero, vel Calpisquo sua lingua vocant, vt eorum laboribus, & omni operi, ad quos eos accingi supremus latro iubet, inuigilet: Qui tantis tormentis eos afficit, vt nulla in toto mundo illis sint comparanda. Hic carnifex fustibus, flagellis, & baculis illos cedit, vrentis laridi stillantibus guttis irrigat, tormentis continuis torquet, vi virgines, & mulieres stuprat, gallinas, eorum maximum thesaurum, comedit, vel Dominis & tyranno maiori dono dat: deniq; variis aliis & infinitis tormentis cruciat: & ne de illatis tormentis conquerantur, hic Diabolus illis timorem incurrit, seq; eos idolatriæ insimulaturum, & accusaturum minatur. Deniq; necessum est, vt complaceant & inseruiant viginti circiter inordinatis & dissolutis hominibus, nulla ratione præditis: atq; ita quatuor præcipuos habent Dominos & magistros, Vestram Maiestatem, suum Cacicum, illum cuius Imperio submittuntur, & illum Estancieronem, de quo paulò ante facta est mentio, qui quidem omnium pessimè illos tractat. Et adhuc illis omnibus addi possunt, monchachos, & Mauri, quorum ministerio magnus Magister & Imperator vtitur, isti enim miseram hanc gentem grauiter deprædantur, & opprimunt.

Decimarationis Apographum.

Maximè timendum est, ne Deus Hispanias propter maxima peccata, quæ hæc gens in India patrauit & commisit, destruat, & ad totam desolationem adducat, cuius rei iam apparet castigatio, & iam omnes consententur maximum fecisse progressum, vnde apparet Deum propter dictarum regionum deuastationem, & destructionem maxime offensum & iratum, cum ex tantis thesauris, quos India dedit (qui tanta auri, & argenti

genti vi constabant, vt nec Salomon, nec alius Rex quispiam, de tanta mentionem fieri audiuerit) nihil omnino remanserit, aut superfit. Immo de ea pecunia, quæ hic ante Indiarum conquisitionem extabat, nihil amplius cernitur. Vnde accidit, vt omnia cariora sũt, quàm solebant, & populus magna necessitate, & inopia prematur; nec quidquam magni, aut admirandi Maiestas Vestra exequatur.

Vndecima rationis Apographum.

TOto eo tempore, quo gubernatio penes Laresiũ fuit, nõ maior adhibita est cura in docendis, & instruẽdis Indianis, vel ad salutis portũ ducendis, quàm si ligno, vel lapidibus constitissent. Ille maximas vrbes expopulabat, & vni Hispano centum Indianos, alteri quinquaginta, vt quisque illi gratus erat, tribuebat. Ille infantes, senes, grauidas fœminas & puerperas, viros in aliquo officio, vel dignitate constitutos, communem plebem, naturalium vrbiũ & regionum Dominos, iis, in quorum amicitiam vel vtilitatem ferebatur, tradebat, in litteris Imperatoriis scribens: Tibi tali, quem nominabat, tantus Indianorum numerus, cum suo Cacico detur, vt eorum seruitio in fodinis & negociis vtaris. Et ita, nullo dempro, omnis generis, sexus, & ætatis homines, quamdiu vitæ supererāt, laborare & inferuire cogebantur.

Ille concedebat, & permittebat, vt viri coniugati, et matrimonio iuncti, ad fodiendum aurum, ad fodinas, per decem, quadraginta, octuaginta, quandoq; plus, quandoq; minus, miliaria ducerentur. Interea vxores in villis maximis laboribus incumbentes, manebant, & terram cumulabant, quam fodiunt, & eleuant quatuor palmarum altitudine, & duodecim pedum latitudine, qui gigantis est labor, cum præcipuè non rastris vel bipaliis, sed solis palis terram fodiant, in aliis locis Xilum vel Gossipium nebant, deniq; diuersis aliis seruitiis applicabantur, quæ

quæ ad nummos comparandos commodiora videbantur; & ita sæpè accidebat, ut coniunx coniugem toto anno ne semel quidem videret: cum verò elapso illo tempore conueniebant, ita defessi erant, præq; labore, & fame ita debiles, ut cohabitandi vel cocundi nullo desiderio tenerentur, atq; sic generatio cessauit, & iam procreati infantes, deficiente ex nimio labore & fame matribus lacte peribant, quæ etiam causa extitit, ut spacio

Q.

trium

trium mensium, nostrum aliquo præsentē, in Insula Cuba, septem millia infantum obierint: aliquæ foeminae desperatione ductæ, proprios natos suffocarunt & occiderunt, aliæ verò gravidæ, ne fructus maturitatem consequeretur, herbis quibuscumque infantes necdum natos necauerunt: atque ita viri in fodinis, foeminae in villis & agris vitæ finem imponebant. Sic cessante generatione, paulatim etiam omnes homines deficiebant, totaque regio incolis denudabatur.

Gubernator illos laboribus continuo affligendos tradidit, & in ipso labore, rigore, & nimia austeritate illos tractari permittebat: Hispani enim, quorum imperio traditi fuerant, certos carnifices inhumanos & immites virgis, baculis, & alapis eos excipientes, constituiebant: neque verò unquam aliquod humanitatis, vel lenitatis signum in illis apparebat, sed toti in rigore & austeritate confecti erant: & verè crudele esset & inhumanum, ipsos Mauros, quantumvis magna damna Christianis inferant, tanto rigore, & asperitate tractare, & maiori ratione Indianos gentem lenem, comem, humanam, & si vlla sit in toto orbe, obedientem. Qui autem fodinis præerat Miniero, qui verò villis Estanciero appellabatur, quorum inhumanis tormentis oppressi aliqui Indiani, ad montes fugam arripuerunt, solam mortem expectantes; quod cernentes Hispani certum satellitem constituerunt & elegerunt, cui nomen Alquaziles del Campo inditum est, cuius officium erat eos in montibus venari, & persequi. Gubernator in urbibus, & aliis Hispanorum locis, certos viros magni nominis, & autoritatis constituit, quos appellavit visitatores, quibus, respectu officii tantum, non computatis ordinariis, quas obtinebant partibus, centum Indiani ad seruitium dabantur. Isti insignes erant totius urbis carnifices, & reliquos crudelitate superabant, illis offerebantur & præsentabantur, qui ab Alquazilis del Campo in dicta venatione capiebantur, aderat etiam, quibus commendati erant,

erant, qui eos accusabat his verbis. Talis Indianus, vel talis Indiana canis est, qui inferuire non vult, sed confugit ad montes, ut laborem fugiat & euitet, idcirco peto, ut puniatur & castigetur. Hoc dicto visitator eos palo affigebat & alligabat, & ipse met picata chorda, quæ à nautis anguilla vocatur, quæ est instar virgæ ferreæ, ita eos verberabat & afficiebat, ut sanguine vndiq; fluente, pro mortuis relinquerentur. Crudelitatu in hos agnos patratarum Deus est testis. Quod ad me attinet, ne ex mille partibus vnicam explicari, aut à quoquam recitari posse existimo. Labor auri fodiendi illis imponebatur, qui ferreis egeret hominibus, montes enim millies inuertendi sunt, rupes fodiendæ, aurum postea in fluuiis lauandû, & ita in aqua perpetuo versantes & hærentes, naturæ & corporis vires corrumpunt. Quod si ipsæ fodinæ aquam suppeditent, nihilominus tamen brachiorum maximo labore haurienda est. Breuiter ut Vestra Maiestas laborem auri & argenti fodiendi comprehendat & intelligat, consideret gentiles & paganos Imperatores, ad maius nullum tormentum, dempta morte, martyres damnassee. Aliquando per annum integrum in fodinis detinebantur, sed postea, cum multa hominum multitudo periret, constitutum est, ut quinque tantum mensibus aurum foderent, illis verò quadraginta diebus, quibus liquabatur, quiescerent. Illorum autem quies erat, ut cumulos, de quibus supra dictum est, sternerent, & congregarent, qui quidem labor supra dicto non cedebat. Festi dies illis erant penitus ignoti, labor enim omnibus diebus erat communis. Atque in summo hoc labore, ne illius quidem regionis panis, caçabi, qui cum radicibus confectus sit, nisi carnes, aut pisces addantur, parui est nec solidi nutrimenti, sufficienter dabatur: huic pani, regionis piper, & ayæ, quæ sunt radices instar tostarum raparum, adiungebantur & addebantur. Et aliqui Hispani, qui insigni liberalitate se illos alere existimabant, singulis septimanis vnum porcum quinquaginta Indianis

Q.

distrib-

distribuebant, cuius Miniero mediam partem consumebat, & alteram mediam inter illos diuidebat, vnicuiq; tantum tribuēs, quantum monachi panis Benedicti in templis dare solent. Aliquie rant, qui nimia auaritia obcoecati ad campos & montes eos mittebant, vt arborum fructibus satiarentur, atq; ita saturi reuerſi, per duos vel tres dies, ne vnico frusto oblato labori, & operi incumbere coge bantur. Consideret, rogo, Vestra Maieſtas, quod alimentum ex hoc victu corpora, sua natura tam debilia & delicata, infinitis laborum generibus consumpta & atrenuata capere possint, & vtrum hi homines tantis laboribus fracti & confecti, vitam tam tristem ducentes, infinitis angoribus, deficiente victu, afflicti & consumpti, longæuam vitam trahere valeant. Gubernator tandem iussit, vt illis salaria & mercedes darentur : & tam pro impensis & victu, quàm pro laboribus & seruitiis, singulis binis diebus tres blancæ darentur, quæ per annum medio coronato æquiualent, quod quidem sufficiens erat, vt rosarium, pecten & speculû, conficerentur. Multo annorum spacio illis nihil datum est, neq; verò illa distrahebantur cura, solo enim hoc desiderio tenebantur, vt semel saturarentur, postea verò vitæ tam afflictæ & desperatæ cederent. Tandem libertate in totum eos priuauit & spoliauit, Hispanis permittens, vt in seruitutem & captiuitatem durio rem & asperio rem, quàm credi aut imaginari possit, illos redigerent, nihil omnino in hac vita habentes, quo liberè frui possent. Et in eo bestiarum melior est conditio, cum enim ad campos, pascendi gratia mittuntur, aliquid habent relaxationis & libertatis, Indiis verò nec tempus, nec otium quiescendi vllum concedebatur: Gubernator in seruitutem absolutam, & perpetuam redigebat, nec illis aliquid per se ipsos agendi vlla restabat aut supererat voluntas, sed id tantum, ad quod Hispani inordinata sua auaritia & ambitione trahebantur, eos non tanquam captiuos, sed tanquam bestias, quæ ad opus aliquod vel laborem trahuntur, ducen-

ducentes. Si illis quandoq; permetteretur aut concederetur, ut domum ad quietem repeterent, ibi nec uxorem, nec liberos, nec quicquā quod comederent, inueniebant, atq; ita sola mors afflictis & miseris ultimum erat remedium. Variis itaq; laboribus fracti, in morbos, quod faciliè propter delicatam eorum naturam accidebat, incidebant : & quod sanitati maximè aduersabatur, & contrarium erat, sine vlla misericordia ad laborem iterum ducebantur, pedum & baculorum ictibus excipiebantur, & Hispani villacos eos appellantes, morbum simulare ad laborem præterfugiendum dicebant : cum verò augeſcente indies morbo, nihil ſeruitii aut vtilitatis amplius expectarent, eos domum remittebāt, & ad iter triginta, quadraginta, vel octuaginta miliarium, ſex vel ſeptem fortes radices, raparum ſpecies, cum exigua Caçabi copia dabant, qui non longo itinere confecto, deſperati moriebantur : alii confectis decem vel viginti miliaribus, maximo deſiderio domum perueniendi, ut ibi miſeræ vitæ finem imponerent, in itinere mortui decidebant : & multos in itinere mortuos ſæpè vidimus & inuenimus, alios ultimum ſpiritum trahentes : alios vero verbis, ut poterant & gemitu, extremæ famis, qua premebantur, teſtimonium dantes. Quando autem cernebat gubernator, eorum qui commendati fuerant, deeſſe numerum, ſorte mortuorum vices ſupplebat : quod ſingulis ferè annis fiebat & accidebat.

Ferarias, terram firmam, tanquam lupus in agrorum gregem ingreſſus eſt, & tanquam furor & flagellum Dei, tantas, cœdes, ſtrages, latrocinia, violentias & crudelitates, cum Hispanis, quos conſcripſerat, committens & patrans, & tam multas vrbes, & pagos deſtruens & expopulans, ut patrum noſtrorum ætas, talia nunquam viderit aut audiuerit, nec tam horrenda vllus noſtræ ætatis hiſtoriographus ſcriptis teſtatus ſit. Et in Regem, & in ſubditos in ſignia furta, cum iis, quos ſecum duxit, commiſit, & ultra quadringenta terræ miliaria (quæ quidem regio totius

tius orbis ditissima, fertilissima & populis incolisq; refertissima extabat, à Dariano, quo primùm appulit, vsque ad Nicarauam se extendens) destruxit, & ad extremam desolationem adduxit; damna autem, quæ dedit & intulit, quatuor, immo sex auri millionibus, refarciri aut reparari non possent. Ab homine hoc pernicioso & perdito, Indianos Hispanorum potestati & imperio submittere, prima origo, quæ pestis postea per totam Americam, in qua Hispani versantur, paulatim serpere cœpit; atque ita ab eo, & eius imperiis, ex quibus tantæ hominum perditiones, tantorumq; Regnorum Vestræ Maiestati subditorum, ab anno millesimo quingentesimo quarto, deuastatio, desolatio & ruina procedit, & oritur.

Quando dicimus, Hispanos septem Regna tota Hispania ampliora destruxisse, nos ea hominibus refertissima vidisse, & iam in illis nullum omnino extare, intelligendum est. Hispani enim omnibus naturalibus incolis sublatis, sola, vrbium, pagorum, villarumq; mœnia, populo & habitatore destituta, & deserta reliquere; non secus ac si omnis Hispania, solis restantibus vrbium & pagorum, aliorumq; locorum mœniis, omni populo mortuo, expopulata & deserta iaceret.

Decimatertia rationis Apographum.

Vestra Maiestas, ne vnicum obolum, quod certum sit, perpetuum & durabilē in omnibus Indiis habet, sed eius redditus, similis est foliis & straminibus, quibus semel collectis, ad eandē messem non datur regressus, cuius rei hæc sola causa est, quod Hispanorum potestati Indii subiiciantur: cum enim singulis diebus minuantur & rarecant, necessarium est etiam Vestræ Maiestatis redditum minui.

Hispaniæ regnum maximo versatur in discrimine & periculo, ne ab extraneis, & peregrinis nationibus, præcipuè verò à Turcis, & Mauris inuadatur, destruaturn & opprimatur: Deus enim,

enim, qui iustus est Iudex, ægrè fert offensas, peccata, afflictiones, oppressiones, tyrannides, latrocinia, & cædes, ab Hispanis in Indiis commissas & patratas; omnes enim illius regionis incolæ ad imaginem, & similitudinem sanctissimæ Trinitatis creati & formati sunt, Deiq; (cui curæ sunt) precioso sanguine redempti, à quo Hispania electa fuerat, ut has gentes illuminaret, & ad sui cognitionem perduceret, cui, ac si salariū in hoc mundo, præter æternæ vitæ compensationem dare voluisset, tā amplas, fertiles & amœnas regiones, fodinarum auri & argenti, gemmarum & vnionum, infinitorumq; bonorum, quorum tanta nulla vnquā ætas vidit, diuitias innumeras concesserat; quorum omnium ingrata, infinita mala, pro innumeris, quæ recepit, beneficiis intulit: hanc autem regulam in suis vindictis & castigationibus obseruat Omnipotens, ut peccata iisdem vel contrariis peccatis puniat & castiget.

Destitutio, iniustitia, violentiæ, crudelitates & cædes in hos innocentes commissæ tam enormes sunt, publicæ & notoriæ; ut lacrymæ, fletus, & sanguis horum innocentium ad supremum cœlorum fastigium, ad Deiq; cognitionem & notitiam peruenerint & ascenderint; & inde per totum orbem iam vagentur, omniumq; etiam peregrinarum nationū, quantumuis barbararum & immanium aures perfonent: vnde audientibus scandalum, horror & abominatio gignitur; & totius populi Regumq; Hispaniæ odiū & infamia magna; idcirco damna consequi, & consari possent.

PROTESTATIONIS DICTI EPISCOPI,

& authoris Apographum.

QVæ damna, & incommoda propter has Americæ deuastationes, & cædes Castellæ, & Legionis corona, tota denique Hispania receptura sit, cœci vident, surdi audiunt, muti clamant, & sapientes iudicant. Quia autem parui sunt hominis

R

dies,

dies, nec diu vitæ superesse possumus, Deum, omnes hierarchias & choros Angelorum, omnes aulae diuinæ sanctos aulicos, deniq; omnes homines, qui in hac miseriarum valle, adhuc peregrinantur, eosq; qui multis abhinc annis eandem carnis viam ingressuri sunt, testes asseuerationis præsentis, & conscientiae exolutionis appello & inuoco dicēs, quod si sua Maiestas supradictas partitiones & diuisiones, sortes tyrannicas & diabolicas permittat, non obstantibus omnibus legibus & statutis, quæ fieri & promulgari possent, fore vt Indiæ breui tempore desertæ, & expopulatæ cernantur, non secus ac Hispaniola, Insula aliàs foelix & fertilis, & reliquæ regiones, quæ in longitudinem trium millium miliariorum, non comprehensa Hispaniola, nec vicinis Insulis, protrahuntur & extenduntur. Et procul dubio propter ea peccata, quæ in illis regionibus committuntur, Deus (vt me sacræ litteræ docent & certum reddunt) horribili castigatione & vindicta, & fortè integra destructione, Hispaniam persequetur & castigabit, Anno 1542.

PROLOGVS EPISCOPI BARTHOLOMÆI
de las Casas, vel Casai ad Potentissimum Dominum Philippum, Principem Hispaniæ, Dominum nostrum.

Illustrissime & Potentissime Princeps, proximè præteritis diebus vigilantissimum Indiarum Regium consilium, zelo quodam & honore, quo in Deum fertur, & in seruenda sua Maiestate, fidelitate, qua maximè nitet, ductum me incitauit, mihiq; persuasit, vt scriptis quandoq; , quod olim, & ore & præsentia, testarer; nempe: Qualis esset mea sententia de titulo & iure, quo Castiliæ Reges, in Indiarum vniuersali, & suprema Dominatione nituntur; cum præcipue in me aliqui insurrexerint (quibus non arridet me cum sua Maiestate, & Celsitudine Vestra,

stra, tractare & negotiari, vt cædibus & stragibus in America commissis & patratīs, finis imponatur) dicentes, me cū tanta asperitate & acrimonia (quod faciā quamdiu hac aura fruar) eas persequar, ius & titulū Regium in dubium reuocare & minuere.

Quod vt præstarem, testimonium secundum Deum, veritatem & conscientiam perhibens, triginta propositiones, nulla alia probatione, quā ea, quæ vnicuiq; per se inerat & necessario sequebatur, nitentes, obtuli, coactus enim fui eas celeriter, propter concilij congregationem Maiestati suæ mittere.

Postea verò crescente indies, & augmentum capiente desiderio Deo inseruiendi, aliquorū calumnias refutare & reprimere decreui, qui vel quòd veritatem comprehendere non valeāt, vel quòd eorum deliberationes & consilia contrarium finē propositum habeant, præsumunt sub specie ficta & fucata Regibus inseruiendi (qui propria & nobili sua natura ingenio & animo benigno & simplice dotati sunt, alios suo pede metientes) illis venenatam, amaram & fortè lethiferam potionem offerre, qua non solum Regna desolantur & destruuntur, sed etiam ipsæ Regum personæ in aperta pericula & damna irreparabilia cōiiciuntur & præcipitantur: qui fraudulentis consiliis, quantum in illis est, bonos & sanctos Regum affectus, principumq; insignes deliberationes, & sana studia (qua de re summus ille Artaxerxes, aliàs Assuerus, vt apparet in historia Hester, conquestus est) corrumpunt & vitiant. Quamobrem, Potentissime Domine, i m in lumen posui dictarum propositionum & aliarū probationem, quam breui hoc summario ex maiori volumine deprompto & excerpto, complector & comprehendo: hic autem tantum doctrinam septimam, & decimam octauam propositionem in medium adduco; omnis enim huius materiæ substantia, ad has duas propositiones, tanquam ad sua principia, & fines refertur.

Titulus autem dicti operis, quo aduersariorum sententia

probabatur, talis erat meo iudicio / Tractatus probatorius summi imperii & vniuersalis Dominationis Regum Castellæ, & Regionæ in Indias) præsupponens hoc clarum esse, nec vlla probatione indigere, cum à sancta sede Apostolica concessum sit, nec opus esse rationes, quare hoc imperium concessum sit, indagare & excutere.

In hoc autem tractatu conscientiæ primò satisfacere contendendo, vtens ministerio mihi diuina prouidentia, vt videtur imposito, (quippe qui iam annosus sim, attigi enim quinquagesimum annū, & idcirco magna & ampla cognitione, & negotiorum Americæ oculari experientia præditus & dotatus) vt eorum quæ gesta sunt, geri fieriq; debebant, eos ad quos attinet, monerem; omnia mea desideria ad id conferens & dirigens, vt confusionibus, quas in his regionibus, regnum & imperium obtinere vidi, finis imponatur.

Quia autem ij, qui maiora huic remedio præstant impedimenta, ipsimet procul dubio sunt, qui (omni iustitia & veritate extincta) fucato quodam sermone & falsi iniustiq; , cum eo, quod ad seruitium suæ Maiestatis pertinere videtur, mixtione & confusione, ius quod in nouo hoc mundo habet, colorare & fucare tentant & conantur, cum tamen sint verè eius seruitio, tam spiritali, quàm temporali (quam opinionem omnis Christianus & sapiens tuebitur & defendet) contrarii & aduersarii. Alterum verò, quod obtinere hoc tractatu spero est, vt errores eorum in lucem & euentiam prodeant, qui temerarie affirmare audent, ius & Dominationem Regum Castellæ in Indiis, fundamentum habere, & fundari debere armis, & magna potentia, eo ipso modo, quo Nembrot primus hominum venator & oppressor (vt aperte demonstrant sacræ literæ) dominationem suam fundauit, & vt Alexander Magnus, Romani & insigniores tyranni Imperia sua stabiliuere, & eo modo, quo hodie Turca Christianum orbem inuadit & opprimit.

Quomo-

Quomodo ij, qui talem ferunt sententiam Regi male inferuiant, et synceritatem, iusticiæq; amorem, quo Castiliæ reges summopere afficiuntur, offendant & lædant, omnes iudicare facile possunt.

Vt autem supradicta probent, errores erroribus cumulât, & absurda absurdis, indignisq;, quæ ab ijs, qui Christiani & ratione præditi haberi volunt, audiantur. Hoc enim commune, est & vulgare, vt ij qui à virtute vel veritate aberrant, dum errorem excusant & defendunt, in alium incidant & labantur.

Alii sunt qui honestiores titulos allegant & adducunt, qui non solum reijci, sed etiam reprehendi & irrideri merentur; quorum in numero sunt ij qui dicunt nos, quod prudentiores & sapientiores sumus, vel quia proximiores, & viciniore, vel quia Indiani tali talique vitio maculati sunt, sub iugum illos mittere & debellare licite posse; quibus titulis tantum abest, vt causæ neruos addant, quin omnino tollunt, omniaq; fundamenta in totum subuertunt.

Atq; vt suæ Maiestati, quod supra dictum est innotescat, & (vt Christianissimus) mundum ab immundo, iustum ab iniusto, cognita veritate discernat & distinguat, eosque qui integra voluntate illi inferuiunt, & eos qui propriis affectibus ducti & particulari vtilitati studētes, nouos titulos, qui nullius sunt probationis vel valoris, confingunt & inueniunt: sperans me breui, ad osculandas omni humilitate suæ Maiestatis manus accessurum, interim hunc tractatum Vestræ Celsitudini offero, cum ad suæ Maiestatis cognitionem peruenturum certò sciens. Rogo autem & precor Celsitudinem Vestram, vt eius nomine, cū recipiat; & ea ipsa sapientia & bonitate, quam hereditario titulo possidet, examinare, discernere & cognoscere velit; cum ita sit a diuina prouidentia constitutum, eodem iure & Imperio, vt speramus, Vestram Celsitudinem aliquando potituram & frui-turam. Quod si conueniens & consultum illi videatur, vt huius

Regni fines egrediatur, Latinitate, si ita Celsitudo Vestra iubeat, donabo. Quod si nec Latine nec Hispanice typis mandari mereatur, parua erit iactura; idcirco enim prælo tradidi, ut facilius Celsitudo Vestra legeret, cuius gloriosam vitam & Regium statum, omni prosperitate conseruet & augeat Omnipotens.

SYMMA DISPVTTATIONIS INTER FRATREM

*Bartholomæum de las Casas vel Casam Episcopum, &
Doctorem Sepuluedam habita.*

DOCTOR Sepulueda, Imperatoris, Domini & Regis nostri historicus, ab Hispanis quibusdam destructionum & cædiū in Indiis patrarum reis & consciis instructus & persuasus, libellum elegantissimum quidem, omnibusq; (ut erat vir doctus & eius linguæ peritissimus) Rhetoricæ partibus absolutum edidit & in lucem emisit: totus hic liber, circa principales duas conclusiones versabatur, quarum prima erat, Bella contra Indianos ab Hispanis gesta & iure, & causa iusta, & æqua extitisse, & eadem bella generaliter & posse & debere geri & moueri. Altera conclusio est, Indianos teneri & obligatos esse, Hispanis tanquam ignari & idiotæ sapientioribus, se submittere, quod si subiicere se nolint, ad id ab Hispanis compelli debere. Hæ sunt duæ causæ desolationis & mortis infiniti populi, & cur ultra duo millia milliaria, Hispanorum in Indiis crudelitate & inhumanitate, expopulata & omni incola denudata sint; nempe cōquæstionibus, quas appellant, & Imperiis quibus partitionis nomen indiderunt.

Dictus Doctor Sepulueda, ut tractatui, suo fucum adderet, se iustos Regum Castellæ & Legionæ titulos, quibus vniuersali & supremo totius Indiæ dominio fruuntur & potiuntur, probare velle contendit & affirmavit, ut ita eam doctrinam, quam per hæc & totius Indiæ Regna disseminare volebat, hoc
velo

velo regeret & occultaret. Hunc librum Regio Indiarum consilio obtulit, omni instantia & importunitate rogans, ut eius imprimendi veniam concederet, sed sæpe & reiteratò repulsam passus est, dictum enim consilium scandala, pericula & damna euidencia & apparentia, quæ in publicum redundarent, cernebat & iudicabat. Cum igitur cerneret se librum hunc, Indiarum consilio vetante imprimere & typis mandare non posse, amicorum qui in Imperatoris aula versabantur, ope & auxilio litteras patentes obtinuit, quibus sua Maiestas ad Regiam Castellæ curiam Indianarum rerum penitus ignaram remittebat. Eo ipso tēpore, quo hæ litteræ curiæ, quæ tunc in Aranda Ducro Anno 1547. versabatur, allatæ sunt, frater Bartholomæus de las Casas vel Casaus, Regiæ vrbis Chiapensis Episcopus, India appulit, qui de Sepuluedæ factionibus, deq; eius libri subiecto & materia monitus & certior factus, perniciosam authoris cæcitatem & irreparabilia damna, quæ libri impressione prouenirent, cognoscens, quanto potuit rigore & asperitate se opposuit, latens venenum & authoris intentionem declarans & aperte demonstrans.

Regij assessores, ut sapientes & iusti, cum hanc materiam ad Theologiam ferè omnem spectare & pertinere animaduertent, ad Salamancæ & Alcalæ Vniuersitates & Academias, dictum librum misere, expresse iubentes & imperantes, ut examini subiicerent, & utrum typis mandari deberet subsignarent. Dictæ Academiæ multis exactis disputationibus habitis, librum ut qui non sanam doctrinam contineret, prælo tradi non debere concluderunt & determinarunt. Non contentus Doctor, & grauitè conquerens de dictis Academiis, non obstantibus repulsis, quas à duobus Regiis consiliis passus erat, suum tractatū ad amicos, quos Romæ habebat, mittere decreuit, ut eam in Apologiam, quam in Episcopum Segonianum scripserat, transformatum typographo imprimendum traderent, dictus enim

Episco-

Episcopus libro, & tractatu viso cum fraternè & amicè litteris reprehenderat. Monitus Imperator & certior factus de huius libri & Apologiæ impressione, statim patentes literas expediri iussit, vt omnia diplomata & apographa colligerentur, & eterno silentio sepelirentur, quod & in regione Castellæ factum est, vulgari enim sermone certum summarium dicti libri scripserat, vt ad plebis, quæ Latini sermonis cognitione est destituta, notitiam perueniret; subiectum enim eius libri, diuitias & officia, ad quæ nec ipsi nec maiores vnquam pèruenerunt aut attigerunt, sine sumptibus, sudoribus & laboribus obtinere cupientibus, suaue est & gratum. Quod Episcopus Chiapensis cernens Apologiam vulgari idiomate, in dicti Doctoris summarium, ad Indiarum defensionem scribere, & in lucem emittere decreuit, omnia eius fundamenta impugnans & subuertens, rationibusq; quibus ille nitebatur respondens, & præterea populo, damna & pericula, quibus eius doctrina scater, detegens & demonstrans.

Peractis supradictis, & cum intermedio illo tempore multa accidissent, sua Maiestas Anno millesimo quingentesimo, quinquagesimo multos litteratos & eruditos, partim Theologos, partim Iureconsultos congregari & conuocari iussit & imperauit, vt Regiæ Indiarum Curia iuncti inter se examinarent & deliberarent: An iure saluo in hanc gentem, nulla alia, quàm infidelitatis culpa notatam & conuictam, bella mouere & arma suscipere liceret.

Aduocatus est Doctor Sepulueda, vt quæ de hoc facto dicenda habebat, declararet & in medium proferret: prima sessione, quæ voluit nullo repugnante retulit. Postea verò dictus Episcopus vocatus est, qui quinq; dierum continuo spacio, Apologiam suam legit, quæ cum nimis longa & ampla esset, ab omnibus & Theologiæ & Iurisprudentiæ congregatis Doctoribus Excellens magister frater Dominicus Soto, suæ Maiestatis confes-

confessarius, ordinis Sancti Dominici, qui etiam aderat, rogatus est & requisitus, in summa quædam capita dictam Apologiam redigere, & tot Apographa quot Domini aderant (erant autem quatuordecim numero) conficere, ut consulta & diligenter considerata materia, de ea sententiam secundum Deum dicerent & proferrent: frater & pater Dominicus Soto dicti Doctoris summarii, & in eum ab Episcopo scriptas rationes comprehendit. Doctori autem ut requisiverat & postularat, earum Apographum concessit, qui duodecim obiectiones & duodecim responsa scripsit, quibus totidem replicationibus Episcopus respondet.

PROLOGVS DOCTORIS SEPVLVEDAE

ad Dominos congregatos.

ILLustres & magnifici Domini, cum Dominationes & Gratias Vestras, tanquam Iudices, Episcopum Chiapensem, quinque dierum spacio eum librum, in quo conficiendo & componendo multorum annorum labores insumpsit, in quo à se confictis rationibus, Indiarum conquestiones, cum barbari ante Euangelij prædicationem & notitiam (quo modo reges nostri, & nostra ratio huc usque processerunt, & conformis est Papæ Alexandri v. i. Bullis & concessionibus) sub iugum mittuntur & debellantur, esse iniustas & iniquas probare nititur; attenta & benigna intentione intelligere dedignatæ non sunt: æquum est profecto & rogo, ut mihi indultum & auctoritatem sedis Apostolicæ, iustitiam & honorem nostrorum Regum, totiusque nationis defidenti, eadem attentio, dum subtilibus eius obiectionibus, clarè & dilucidè respondeo, concedatur. Et spero me Deo fauente, ea omnia, quæ vanis & friuolis rationibus sulta, in contrarium coram tantis & eruditis Iudicibus, qui iustitiæ & veritati nihil omnino præferre vellent, dicta sunt, nullius esse ponderis,

S

vel

vel momenti aperte ostensurum. Sed ad rem venio, neq; enim honestum esset, coram viris tam diuersis negotiis, præcipuè verò Reipub. impeditis & distractis prolixiori oratione uti.

PROLOGVS EPISCOPI CHIAPENSIS

ad Dominos congregatos.

Illustres & Magnifici Domini, Reuerendissimi & Doctissimi Patres. In eo quod huc vsq; legi, & scriptis obtuli huic honorando & reuerendo Concilio, in genere contra aduersarios Indianorum, earum Indiarum, quæ in mari sunt Oceano, locutus sum; quamuis aliqui mihi non sint ignoti, qui apertè in tractatibus scribendis inuigilent, & eum sibi scopum propositum habeant, vt bella quæ facta sunt & fieri possunt (quæ tantorum damnorum, cœdium, & tam amplorum Regnorum, innumerarum urbium, & infiniti populi destructionum, & desolationum causa extiterunt) excusent & defendant, & has gentes bello, antequam fidei prædicationibus & concionibus ad Christi cognitionem perducantur, domare & debellare iustum esse, & legi Christianæ conforme & consentaneum: inter quos Reuerendus, & excellens Doctor Sepulueda primas se obtinere apertè profitetur & declarat, cùm rationibus, authoritatibus & solutionibus in contrarium adductis, respondet, quas ad eadem bella detestanda, & ostendendum, demonstrandumq; eas quas appellant, conquæstiones, iniustas & iniquas esse, in nostra Apologia à me in parte Vestris Excellentiis, & Dominationibus lecta, compilaui & composui. Quia verò tantarum, tamq; execrandarum impietatum, quæ ad infamiam fidei, Christiani nominis dedecus, & damnum tam spirituale, quàm temporale maioris partis humani generis redundant, se authorem apertè fateri & profiteri non est veritus: æquum mihi visum est & iustū, eum apertè impugnare, & ad rescindendum cancrum venenatum,

tum, quem per omnia hæc regna, vt ad nihilum reducantur, profundere & seminare nititur, me illi opponere & aduersarium præbere. Illustres igitur Vestras Dominationes deprecor, & humiliter oro, vt hoc negotium tam periculosum, tantiq; momenti, considerent & examinent, & publicum, nõ proprium meum factum esse iudicent, nullum enim aliud ius prætendo, quàm vt Christianum decet, tanquam rem Deum, eiusq; honorem, & Ecclesiæ, nec non Regum Castellæ statum, tam spirituale, quam temporale concernentem, defendam & tuear; dicti enim Reges animarum, quæ iam perierunt, & quæ, nisi huic tam calamitoso tractui bellorum, quæ à Doctore Sepulueda, vt iusta & æqua defenduntur, via intercludatur, referretur & porta claudatur, perituræ adhuc sunt, rationem reddere & debent, & tenentur. Neq; verò honorandum hoc concilium fallaciam & calliditatem, qua ad tegendam & fucandam damnosam suam, & perniciosam opinionem, prætendens se auctoritatem Apostolicam & Regum Castellæ & Legionæ, quod in Indias habent Imperium, tueri & defendere, admittat, nullus enim modò Christianus sit, auctoritatem Apostolicam, aut Regis Christiani Dominationem bellis iniustis et iniquis, quibus montes et valles innocenti sanguine teguntur, & Christo eiusq; fidei infamia infertur & inuritur, confirmare, & defendere debet. Sed potius tali procedendi modo sedi Apostolicæ, æterna infamiæ nota inuritur, eiusq; autoritas minuitur, vero Deo dedecus infertur, & ius titulusq; Regis perditur, & ad nihilum redigitur, vt omnis sapiens, & Christianus, ex ijs ipsis, quæ à Doctore Sepulueda in medium proferuntur, cognoscere & colligere potest. Illius tituli & iuris hoc non est argumentum, vt in illas regiones & contra hanc gentem, ad latrocinia, cœdes & tyrannides exercendas colore religionis, & fidei prædicationis, accedere & vi ingredi liceat vt actū est, & patratum à tyrannis qui cœde & strage, vniuersali & generali, tantæ innocen-

tium multitudini vitæ vsuram eripuerunt; sed in pacifica, leni & clementi Euangelij prædicatione, & fidei principatusq; Christi introductione, nec ficta foundatione consistit. Qui autem Regibus, & Dominis nostris alios titulos, aliaq; iura ad obtinendum summum Indiarum Imperium adinuenire aut tribuere vult, omnino cæcutit, & Dei hostem, Regi infidelem, nationis Hispanicæ, quam, inferos animabus implere cupiens, perniciosè fallit & decipit, inimicum se præbet. Ne igitur plurimi, qui hoc adsunt concilio damnosis his opinionibus acquiescant & faueant, consultum erit, vt tam nocenti, & abominandæ opinioni silentium imponatur. Et quamuis in eadem Apologia ijs omnibus, quæ ad eiusdem confirmationem pertinere videbantur, amplè abundeq; nos satisfacisse putemus & existimemus, tamen quia idem Doctor obiectiones suas iterum, patris Soti summaria ad duodecim obiectiones reduçens, in medium protulit; postulat ratio, & æquitas suadet, vt in eum replicatione utar, & eius esse friuolas, nulliusq; momenti defensiones ostendam (quarum secundarum contradictionum duæ, ad rem & propositum facientes sequuntur.)

Vndecima replicationis Apographum.

QVod dicitur Indianos in Hispania noua singulis annis 20000. personarum sacrificare, falsum est, & à veritate omnino alienum, immo ne quidem centum vel quinquaginta: si enim hoc veritati non repugnaret, in his regionibus tantus hominum numerus repertus non fuisset quantus repertus est: & hoc à tyrannis ad tyrannides suas excusandas & iustificandas, & vt Indiani, qui vindemiis factis supererant, in seruitute & tyrannide retinerentur, confictum est, & adinuentum. Nos maiori veritate dicere possumus Hispanos toto eo tempore, quo in Indiis fuerunt plures, suæ Dæ Auaritiæ tanta diligentia

gentia cultæ & adoratæ, quam in toto America centum annorum spacio, immolasse & sacrificasse. Quod cœli, terra & elementa, & ipsi lapides testantur, & clamant, & illi ipsi qui hæc mala patrarunt, non negant. Satis enim notum est & apertum, quanto populo illæ Regiones, cum ad eas accessimus, abundarent & affluerent; & quàm destructæ & desertæ, cum discessimus remanserint. Erubescere & rubore suffundi deberemus, quod omni Dei timore remoto, tam execrandis facinoribus colorem addere, & ea excusare tentemus, cum præcipuè cernamus, nos quadraginta quinq;, vel quadraginta octo annorum spacio regiones maioris longitudinis, quàm sit tota Europa, & pars Asiæ, ob hanc solam causam, vt diuitias consequeremur & cumularemus, destruxisse, eas terras deprædantes, & omni crudelitate, iniustitia & tyrannide occupantes & vsurpantes; quas humanis habitatoribus, & incolis refertas vidimus, & in ijs vltra viginti hominum Millionses periisse & morti succubuisse, certò scimus.

In duodecima & vltima replicatione hæc verba continentur.

Hispani non honore Dei, vel fidei zelo ducti & incitati, nec ad promouendam proximorum salutem, nec ad inseruiendum Regi, vt se falsò iactant, Americam petunt, sed certe sola auaritia & ambitione stimulante, vt in perpetuum tyrannicè Indiis, quos inter se diuidi & partiri cupiunt, dominantur, & imperent. Quod, vt syncerè loquar, nihil est aliud, quàm toto illo modo Reges Castellæ spoliare & expellere, & ipsimet supremo, & Regio Imperio occupato illud sibi vendicare & occupare.

FINIS.

W

